

Elvin ARİFOĞLU

**El harayına Can
deyən şəhid
ELCAN**

(Şənədli poved)

BAKİ – 2022

RXK-35

Az.2021

Seriya AVN^o022049

A-050

Layihənin rəhbəri:

Nəzakət Məmmədova

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət

Nazirliyi Respublika Xatırə Kitabı

Redaksiyasının baş redaktoru

Rəyçi:

Aydın Quliyev

"Bakı-xəbər" qəzetinin baş redaktoru

Redaktor:

Kəmalə Mirzəyeva

Elvin Arifoğlu, El harayına Can deyən şəhid ELCAN, Respublika Xatırə Kitabı Redaksiyası, Bakı ş., 2022, 128 səh. + 16 şəkil-dəftərçə

Bu əsər Vətən müharibəsində şəhid olmuş Elcan Muradovun şərəflili həyat yoluna həsr olunmuşdur. On doqquz illik ömür sürən Elcamin enişli-yoxuşlu həyat yolundakı gəncliyə örnək davranışları, mənəvi keyfiyyətləri, bir sözə, hər bir Vətən övladına nümunə olacaq həyat tərzi real hadisələr əsasında bədii formada təqdim olunur. Ləyaqətlə yaşıanmış həyat uzun illərlə yox, yaxşı əməllərlə ölçülür. Barəsində danişdiğimiz şəhidin ömrü nakam qalsada, xatırəsi xalqımızın qəlbində əbədi galacaqdır.

İkinci Qarabağ müharibəsi bizim şanlı tariximizdir. Bu Qələbə tarixdə əbədi qalacaq. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 44 gün ərzində düşmən ordusunu məhv edərək öz ərazi bütövlüyüünü bərpa etdi. Mən dəfələrlə demişdim ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt işgalla barışmayacaq. Dəfələrlə demişdim ki, nəyin bahasına olursa-olsun biz öz torpaqlarımızı geri qaytaracaq. Dəfələrlə demişdim ki, düşmən öz xoşu ilə torpaqlarımızdan çıxmasa, biz onu torpaqlarımızdan qovacaqıq və belə də oldu. Biz Birinci Qarabağ müharibəsindəki məglubiyyətlə barışmadıq, güc topladıq, bütün gücləri səfərbər etdik, ordu-muzu gücləndirdik, ölkə iqtisadiyyatını gücləndirdik, ölkəmizin nüfuzunu qaldırıq və öz tarixi missiyamızı şərəflə yerinə yetirdik. Biz düşməni torpaqlarımızdan qovduq və ədaləti, bəy-nəlxalq hüququ bərpa etdik. Biz milli ləyaqətimizi bərpa etdik. Bu gün Azərbaycan xalqı müzəffər xalq kimi yaşayır. Bu gün Azərbaycan dövləti qalib dövlət kimi yaşayır. Biz bundan sonra müzəffər xalq və qalib dövlət kimi əbədi yaşayacaqıq.

*İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının prezidenti*

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Xatirə Kitabı Redaksiyası "Bakı-xəbər" qəzeti ilə birgə layihə əsasında "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz" seriyasından bədii-publisistik kitabların nəşrini davam etdirir. Vətənimizin bütövlüyü, bölünməzliyi, müqəddəs torpaqlarımızın - doğma Qarabağımızın erməni işgalindən azad edilməsi uğrunda şəhid olmuş övladlarımızın keçdiyi şərəfli ömür yolunu əks etdirən bu kitablar onların xatirəsini yaşıdan, ucaldan ən gözəl abidədir.

Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyasında nəşr olunan nəfis tərtibatlı, rəngli şəkillərlə, unudulmaz xatirələrlə süslənmiş bu kitabları tanımış publisistlərimiz qələmə alırlar.

Ümid edirik ki, "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz" seriyasından çap etdiyimiz kitablar hər bir məktəblinin, hər bir Azərbaycan gəncinin stolüstü kitabı olacaq. Redaksiyamız bu arzuya, bu ümidi uzun, çox uzun bir səfərə çıxıb. Bu yol bizi yurdumuzun hər qarışında uyuyan şəhid oğullarımızın böyüyüb boy-a-başa çatdığı ünvanlara aparır.

Bu seriyadan nəşrə hazırladığımız növbəti kitabımız Vətən müharibəsində şəhid olmuş Elcan Muradovun həyat və döyüş yoluna həsr olunub.

*Nəzakət Məmmədova,
Respublika Xatirə Kitabı
Redaksiyasının baş redaktoru*

Müəllifdən

Əziz oxucular!

Əvvəla hamınızı ən səmimi duyğularla salamlayıram.

Qarşınızdakı bu kitab İkinci Qarabağ müharibəsində şəhidlik zirvəsinə ucalan şəhid Elcan Muradovun qısa, amma olduqca məzmunlu həyat yolu barədədir.

Bir millətin gələcəyi sahib olduğu gəncliyin fikri-kamilliyinə, ümidişrinə, ideallarına və ürəyindəki arzularına bağlıdır. Milli-mənəvi duyğularla dolu, bayrağını, torpağını, dinini, millətini və vətənini sevən bir gəncliyə sahib olan ölkə əslində ən böyük xəzinəyə sahibdir. Belə bir gəncliyə sahib olan ölkənin gələcəyi isə parlaqdır.

Şəhid Elcan Muradov Vətənimizin milli-mənəvi dəyərlərə yetişdirdiyi qəhrəman oğullardandır. O, cəmi on doqquz illik ömür yaşaya bildi. Bəlkə də həyatın ən dəyərli çağlarından məhrum oldu. Düzdür, az yaşadı, amma gənc nəslə ibrət olacaq qədər əməlləri ilə mənənlə yaşadı. Elcan öz fiziki varlığını bizlərin rifahı üçün qurban verdi. Mərd yaşadı və əsl kişilər kimi üçrəngli bayraqa bürünərək Ana Vətənin müqəddəs torpağına əmanət verildi.

Elcanı şəxsən tanıdım. O, mənim dost-doğmaca daim oğlu olmaqdan əlavə, həm də mənəvi qardaşım idi. Hazırda həbsdə olduğum üçün onun şəhid olmasını da elə məhbəsdə eştirdim. Təəssüf ki, məlum səbəbdən dəfmində iştirak edə bilmədim. Əlimdən gələn yalnız ona dualar et-

mək idi. Dualarımızda həm də diləyirdim ki, Elcan Muradovun xatırəsinə nə isə edə bilim.

Nəhayət, bir gün... Bir gün Respublika Xatırə Kitabı Redaksiyasının baş redaktoru, dəyərli ictimai xadim Nəzakət xanım Məmmədova anam Təranə xanımla telefon əlaqəsi saxlayıb şəhidimiz üçün başsağlığı verdi. Həm gələcək nəslə, həm də şəhidin yaxınlarına bir töhfə, mənəvi dəstək olsun deyə, şəhid Elcan Muradov haqqında bir kitab yazmağımı təklif etdi. Məhbəsdə görüşümə gələn anam Nəzakət xanımın sözlərini mənə çatdıranda dualarımın qəbul olunduğunu anladım...

Nəzakət xanım artıq neçənci dəfədir ki, şəhidlərimizin adının əbədiləşməsi üçün belə bir addım atır. Zənnimcə, bu addımın özü şəhidlərimizin ruhunun şad olmasına ən gözəl töhfələrdəndir. Elə Nəzakət xanımın öz sözləri ilə desək, Vətənin bütövlüyü, doğma Qarabağımızın düşmən işgalindən azad edilməsi uğrunda şəhid olmuş igidlərimizin keçdiyi şərəfli ömrə yoluna həsr olunan bu kitablar şübhəsiz ki, onların xatırəsini yaşıdan ən gözəl abidədir.

Respublika Xatırə Kitabı Redaksiyasının "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz!" seriyasından çap etdiyi kitabların hər bir məktəblinin, bütövlükdə hər bir Azərbaycan gəncinin masaüstü kitabı olacağına ümid edirik. Bundan əlavə, belə bir layihə şəhidlərimizin müqəddəs ruhu qarşısında olan məsuliyyətimizin əyani sübutudur. Buna görə də başda Nəzakət xanım olmaqla Xatırə Kitabı Redaksiyasının bütün əməkdaşlarına nə qədər təşəkkür edilsə azdır.

Bununla bərabər, kitabın ərsəyə gəlməsində mənə dəstək olan anam Təranə Məmmədovaya, qardaşım Elmir

Məmmədova, şəhidin bibisi oğlu Turxan Muradov, əmisi İntiqam Muradova, müəlliməsi Könül Əsgərovaya, habelə hörmətli ziyalımız Elşən Mustafaoğluna öz səmimi minnətdarlığını bildirmək istərdim.

Əlinizdəki əsərin hər sətri, hər səhifəsi qəlbimdən gələn duyğuların yazılı formasıdır. "Qəlbdən gələn söz qəlbə də oturar!" - deyib atalarımız. İnanıram ki, dünyaya göz açdığı gündən ta şəhid olanadək demək olar, həyatının hər səhifəsini bildiyim şəhid Elcan Muradov haqqında yazılan kitab hər bir oxucunun könlüncə olacaq. Çünkü bu əsəri yazarkən təkcə lazımı tarixi faktlarla, şəhidlə bağlı xatirələrlə kifayətlənməyərək qəlbimi və ürəyimi də ortaya qoymuşam. Bu kitab vətənpərvər və ədalətsevər insanlar üçün yazılib. Əminəm ki, şəhid Elcan Muradovun həyat yolunu sizlərlə paylaştığım üçün ruhu şad olacaqdır.

Əziz qardaşım, Elcan! Bu Vətən, bu xalq səni heç vaxt unutmaycaq. Axı, necə unuda bilər ki?! Sənin adın, xatirən atadan oğula, nəsildən-nəslə ötürülən müqəddəs əmanət kimidir. Səninlə indi təkcə doğmaların deyil, bütünlükdə Ana Vətən, Azərbaycan qürur duyur. Sən ölməmisən. Axı, şəhidlər ölmür. Qəbrin nurla dolsun və yerin əbədi behişt olsun! Amin!..

Elvin Arifoğlu

Elcan Muradovu yaxından tanıyaq

Doğumu və məktəbəqədər uşaqlıq illəri

Muradov Elcan Eldəniz oğlu 3 iyul 2001-ci ildə Gəncə şəhərində Ermənistandan qaçqın düşmüş Muradovlar ailəsində dünyaya göz açıb. Atası Eldəniz və anası Leylanın ilk övladı olan Elcan ərköyüն böyüyüb. Üç qardaşın böyüyü olan gələcəyin qəhrəmanı uşaqlıqdan digərlərin-dən seçilib.

Şəhidlərin Allah tərəfindən seçilmiş şəxslər olduğu deyilir. Bəlkə də buna görədir ki, demək olar, eksər şəhidlərin uşaqlığı ərköyüն və dəcəl olur.

Hələ də gözlərimin önündən getmir. Elcan dünyaya gələndə hamı sevinir, toy-bayram edirdi. Mənim onda doqquz yaşım var idi. Tətil olduğundan, demək olar, bütün yayı Gəncədə keçirmişdim. Bir gün anam mənimlə qardaşım Elmiri qonşumuza əmanət edib Aybəniz xalamlı birlikdə xəstəxanaya yollandı. Üzlərindəki təbəssüm nəsə şad xəbər gətirəcəklərini deyirdi.

Axşam Elcanın atası Eldəniz dayım öz dost-tanışını yığıb bir gözaydınlığı süfrəsi açdı. Mən də atamla birlikdə həmin məclisdə iştirak edirdim. Dayımın gözləri gülür, üzündən təbəssüm əskik olmurdu. Allah ona ilk övlad payı vermişdi. Eldəniz dayım oğlunun dünyaya gəlişi ilə qürur duyurdu. Tale elə gətirəcəkdir ki, o, oğlunun dünyadan getməsi ilə də qürur duyacaqdı...

Ertəsi gün uşağa ad qoyulması məsələsi müzakirəyə qoyuldu. Eldəniz dayım aylarmış qəlbində gizlətdiyi niyyətini onda açdı:

- Oğlumun adını Elcan qoyuram, - deyib gülümsədi.

Qardaşı İntiqam və yaxın qohumlar bir-birinin üzünə baxdılar. Adətən, övlada babanın adı qoyulur. "Elcan" adının isə oradakılar ilk dəfə idi ki, eşidirdilər.

- Elcan? - bircə gündür dünyaya gəlmış körpənin əmisi belə bir sualla üzünü qardaşına tutdu. Sual dolu baxışlar öz cavabını gözləyirdi.

Elə bu an nəslin ağsaqqalı, körpəninbabası Cəmşid kişi söhbətdən xəbərsiz şəkildə otağa daxil olur:

- Hə, noldu? İgidimizin adını nə qoyacaqsınız?

- Dədə, istəyirəm Elcan qoyaq. - Eldəniz dilləndi.

Cəmşid kişi əsl el ağsaqqalı idi. Həyatı boyunca dağılmaq üzrə olan neçə-neçə ailələri birləşdirmiş, küsülü'ləri barışdırılmışdı. Mənəviyyatlı birisi olduğundan, həmişə, hər işdə birinci Allahın razılığını düşünərdi. Ana Vətəni olan Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz rayonunun Qızılıgül kəndindən artıq 13 il idи didərgin düşmüdü. Neçə-neçə əzizləri, dost-sirdaşları mənfur işgalçılıq və genosid siyasətinin qurbanı olmuşdu. Əzab-əziyyətlə keçən ömür illəri onun əzmini sindirə bilməmişdi. Hər zaman öz izzət və vüqarını qoruyardı. Elə buna görə də nəsildə son sözü o deyərdi.

Oğlunun ad seçimini eşidən Cəmşid kişi başı ilə razılığını bildirdi:

- "Elcan" qəşəng addır, bəyəndim. Yüz il yaşasın!

Otaqdakılar bir ağızdan: "Amin!" - deyəndən sonra Elcanın atası boğazını arıtlayıb dedi:

- Dədə, çox sağ ol. Niyə belə ad seçdiyimi deyim?
- Seçim sənindir. Amma demək istəyirsənsə buyur.

Hamı maraqla dinləməyə başladı. Axı, o, indiyə qədər bir dəfə də olsun, bu barədə bir söz deməmişdi.

Eldəniz stolun üzərindəki meyvə şirəsindən içib fikrə getdi. Gözlərini divara zillədi. Amma baxışları onu illər öncəsinə aparmışdı. Nəfəsini dərib Elcan adının sırrını danışmağa başladı:

- O vaxt müharibədə olanda bir döyüş yoldaşım var idi.
- Eldəniz özü də Birinci Qarabağ döyüşünün iştirakçısı olub.
- Adı Elcan idi. Döyüş zamanı dəfələrlə bir-birimizi ölüm-dən qurtarmışıq. Cəbhə bizi dosta, qardaşa çevirmişdi. Bu gün yanımızda deyib-gülən, sabah gözlərimiz önündə şəhid olurdu. Mən niyyət eləmişdim ki, oğlum olsa onun adını Elcan qoyacam.

Cəmşid kişi gözlərini qayıb əlini oğlunun ciyninə qoydu:

- Belə de... Eldəniz, niyyətə əməl etmək lazımdır. Balamızın adı oldu Elcan. Adını biz qoymuş, ömrünü Allah yazsın! İnşallah, yüz il yaşasın!

Uşağı bələkdə gətirib babasının qucağına verdilər. Eldəniz gözlərindən axan sevinc yaşını gizlətməyə çalışırdı. Cəmşid kişi körpənin sağ qulağına azan, sol qulağına iqamə oxudu. Beləliklə, Elcanın həyat hekayəsi başladı...

Rəvayətə görə, günlərin birində gənc bir oğlan dövrün ən müdrik şəxslərindən birinə yaxınlaşış soruştur:

- Ustad, insan ömrü nə qədərdir?

Ustad dərhal cavab verməyərək fikrə gedir. Sonra qarsısındakı şəxsin gözlərinə diqqətlə baxaraq deyir:

- Azanla namaz arasındaki fasılə qədər qısa, oğlum.

Gənc ustadın nə demək istədiyini anlamayaraq yenidən sualla müdrik qocaya üz tutur:

- Mümkünsə, bu cavabınızı izah edə bilərsinizmi?

Qoca başı ilə razılığını bildirib münasib yerdə əyləşir. Həmin gəncə də üzbəüz yerdə oturmaq üçün yer göstərir. Cavan oğlan göstərilən yerdə əyləşib diqqətlə onu dinləyir:

- Oğlum, insan ömrü azanla namaz arasındakı fasilə qədərdir. İndi, mən sənə bir sual versəm olar?

- Əlbəttə. Buyurun!

- Azan nə üçün verilir?

- Təbii ki, namaz qılmaq üçün.

- Əgər elədirsə, bəs niyə dünyaya göz açan körpənin quağına azan deyiləndən sonra namaz qılınmir?

Gənc dodaqlarını bir-birinə pərçimləyərək sükuta dalır. Lakin heç bir cavab tapa bilmir. Müdrik şəxs yeni bir suala sözünə davam edir:

- İnsan öləndə ona cənazə namazı qılınır. Namaz üçün azan verilməlidir. Bəs, niyə cənazə namazının azanı verilmir?

Cavan oğlan yenə də cavab tapmayaraq qocanın deyəcəyini gözləyir. Müdrik qoca dərindən köks ötürüb deyir:

- Hə, oğlum, maraqlı sualdır, eləmi?

- ...

- İnsan vəfat edəndə qılanan namazın azanı o, dünyaya gələrkən verilir. Biz doğulanda azan verildikdən sonra namaz qılınmir. Çünkü həmin azanın namazı dünyadan köçəndən sonra qılınır. Bax, bayaq dediyim "azanla namaz arasındakı fasilə" budur. Gündəlik namazlarımızda azanın ardınca çox qısa zaman keçir və hamı namaza durur. Bi-

zim ömrümüz də belədir. Azanla namaz arasındaki fasilə qədər çox qısa. Bəşər övladına bu qısa zamanda necə həyat yaşayacağı ixtiyarı verilir. İnsan var ölümünün heç bir dəyəri olmur, insan da var, cənazəsi və qəbri başqalarının ziyarət yerinə çevrilir. Bunu təyin edən məhz insanın yaşış tərzidir...

Elcan qısa ömür sürsə də, mənalı yaşadı. İnsanlığa, gənc nəslə örnek oldu. Ona görə də indi qəbri ziyarətgaha çevrilib.

Gəncə şəhərində böyüdüyü, el arasında "Pasyolka" kimi tanınan Kiraz qəsəbəsində hamı onun ərköyünlüyündən əlavə, mehribanlığından, səxavətliliyindən hələ uzun illər ağızdolusu danışacaq.

Dostlarının dediyinə görə, Elcanın dəcəlliyyi ən çox haqsızlıqla karşılaşanda ortaya çıxırıdı.

Bir gün binanın qarşısında məftildən düzəldilən sükanla "maşın-maşın" oynayan Elcana qonşu binada yaşayan həm-yasıdı bir uşaq yaxınlaşır:

- Elcan, ona denən də! - deyib əlindəki tetrislə oynayan oğlanı göstərir. Elcan oyununu dərhal saxlayıb üzünü ondan kömək istəyən şəxsə tutur:

- Nolub ki? Sənə nə deyir?

- Mənim tetrisimi əlimdən aldı. Anam bazara gedib. İndi gələndə mən ona nə deyəcəm? - deyən qonşu uşağın göz yaşları dayanmırıdı.

- Narahat olma, qaqa! Mən ona təpinərəm.

Elcan bunu deyib vüqarlı şəkildə özündən iki-üç yaş böyük olan Fərid adlı uşağın üzərinə yerir:

- Fərid, bunun tetrisini qaytar!

- Nə tetris? - deyə istehza ilə başını qaldıran Fəridin öz cüssəsinə arxalandığı hər halından bilinirdi.

- Bu deyir ki, tetrисini əlindən almışan. Ayıbdır, utanmirsan?

- Yeri get, işinlə məşğul ol! Məni əsəbiləşdirmə!

- Fərid, deyirəm tetrisi qaytar!

Həm cüssə, həm də yaşca Elcandan böyük olan Fərid yərindən qalxıb tetrisi sol əlinə alaraq qaşlarını çatdı:

- Vermirəm!

Elcan xoşluqla heç nəyə nail olmayıacağını görüb kükrəyən şir kimi Fəridin üzərinə yeridi. Yaxasından hırslı yapışib əsəbdən qıpqırmızı olan gözlərini onun gözlərinə dikdi. Bu, sanki son xəbərdarlıq siqnalı idi:

- Axırıncı dəfə deyirəm, uşağın tetrисini qaytar!

İndiyədək Fəridlə belə sərt davranan olmamışdı. Məhələdəki uşaqlar bəlkə də onun cüssəsindən çəkinərək müqavimət göstərməyə belə cəhd etməmişdilər. Fərid Elcanın qətiyyətini görüb biixtiyar təlaşlandı. Süni təbəssümlə:

- Nolub e-e, Elcan? Oynayıb qaytaracaqdım da... - deyərək, tetrisi sahibinə qaytardı.

Elcan isə əlini onun yaxasından çəkənə oxşamırdı:

- İndi də ondan üzr istə!

- Yaxşı, yaxamı burax.

Haqsızlığa məruz qalan dostunun sevinc dolu gözlərinə baxan Elcan indi də Fəriddən üzrxahlıq tələb edirdi. Fərid gözlərini yerə dikib asta səslə dilləndi:

- Üzr istəyirəm...

Beləcə, Elcan başqasının dadına çatmışdı. Bu, onun gənində formalaşmış zalimin zülmünə etirazdan irəli gəlirdi. Ata-babaları zorla öz yurd-yuvalarından didərgin düşmüş-

dülər. Həmin vaxtlar Elcan hələ dünyaya gəlməmişdi. Amma müharibənin, isti el-obadan uzaq düşməyin əzabını canında, ruhunda hiss edirdi. O, Gəncə şəhərində məskunlaşan Kəlbəcər, Laçın və digər rayonlardan məcburi köçürülmüş ailələri görmüşdü. Hər dəfə doğma el-obasından di-dərgin düşmüş insanları görəndə, onlarla üz-üzə gələndə vicdanı sizlayırdı. Elə hey ürəyində: "Kaş, tez böyüyəydim, Qarabağdakı işgalçı ermənilərə günlərini göstərəydim"- deyərdi.

Elcan hələ uşaqlıqdan öz həmyaşılardan qeyri-adi xarakteri ilə seçilirdi. Əyləncələrə çox da meyl eləməzdi. Rəsm çəkməyi çox sevirdi. Nənəsi deyir ki, bəzən onun bağda ağaclarla tamaşa etdiyini görərdim. Hərdən əlində yaşıł yarpaqla Yaylaq nənəsinin yanına gələr, çoxlu suallar verərdi. Bəzən yarpağa baxıb rəsmini çekərdi. Rəsm ilk vaxtlar o qədər uğurlu alınmasa da, Elcan ruhdan düşmürdü.

Bir dəfə atası Eldəniz oğlunun sevinclə ona doğru qaçdığını görmüş, sonra Elcanın əlindəki vərəqdə çəkilmiş iki çinar yarpağının rəsminə baxıb qəlbən fərəh hissi keçirmişdi. Hələ uşaqlıqdan haqsızlığa dözməzdi. Hətta belə hallar görəndə atasına danışar, onun da fikrini öyrənərdi. Atası Eldəniz həmişə çalışırdı ki, oğlu həyatda doğru yol tutsun, dilinə yalan söz gətirməsin. Həmyaşıllarının qəlbini dəyən bir acı söz deməsin. Həmişə Elcana şəkilli kitablar alardı. İndi də bu şəkillərin oglunda böyük maraq hissi oyatdığını xatırlayır...

Elcanın insanlarla tez dil tapması onu nəinki doğmalarına, hətta yaşadığı qəsəbədə hər kəsə sevdirmişdi. İstiqanlılığı, mehriban münasibəti ona atasından keçmişdi. Atasının

xarakterindəki müsbət cəhətləri öz davranışında göstərən Elcan həm də öz həmyaşıllarına bir örnek idi.

Şəhid Elcan Muradov müharibə görmüş, şəhidlər vermiş, yurd-yuvasından uzaq düşmüş bir ailənin sağlığı idi. Bütün bu faktorlar onu əzmlı, qorxmaz, cəsarətli böyüdürdü. Böyüdürdü ki, düşmənin murdar nəfəsini Ana Vətənin üzərindən kəssin.

Hələ Cəmşid Naxçıvanski adına Hərbi Liseydə oxuyarkən Elcan məndən öz əyninə uyğun hərbi forma istəyirdi. Ali Hərbi Məktəbdə oxuyanda maraqlı bir söhbətimiz oldu.

İyul ayında Gəncədə məzuniyyətdə idim. Elcanın ad gүnүnө iki gün qalmışdı. On bir yaşı olacaqdı. Mən hələ hədiyyə seçimi edə bilməmişdim. Münasib bir vaxt tapıb onu bir kənara çəkdim:

- Dayıoğlu, sabah ad gündür. Sənə nə hədiyyə alım? Ürəyin nə istəyir?

Elcan gözlərini yerə dikib:

- Elvin, mənə əsgər paltarı al.

Düzünü desəm, həmin vaxt buna imkanım yox idi. Yalandan söz verə bilməzdim. Ona görə təəssüflənib gözlərimi yerə dikdim:

- İndi buna imkanım yoxdur. Olar sonra alım?

- Eybi yox, mən elə-belə dedim. Gedək şəhərdə gəzək, bəsimdir.

Məni xəcalətli vəziyyətdən xilas etməyə çalışan dayıoğlu-
mun bu arzusunu reallaşdırıa bilməmişdim. Axi, hardan biləydim ki, istədiyi hərbi forma gələcəkdə onun kəfəni olacaq-
mış? Elcan üçün əsgər paltarı sanki müqəddəs bir geyim idi.

Zənnimcə bu, həqiqətən belədir. Əsgər paltarı müqəd-
dəsdir. Onu müqəddəs edən parçanın keyfiyyəti, hansı fir-

mada hazırlandığı yox, içərisində gəzdirdiyi əsgərdir. Şəhid əsgər. Elcan müqəddəs insanların sırasına qovuşacaqdı. Bəlkə də elə bu səbəbdəndir ki, bir hərbçi kimi məndən müqəddəs forma istəyirdi.

Şəhid Elcan Muradov mühəribənin ağrı-acısını, çətinliyini babasından, atasından, əmisindən, bibilərindən eşitmışdı. Bilirdi ki, mühəribə ayrılıq, iztirab, həsrət, nəhayətdə ölümlə üzləşmək deməkdir. Amma o, elə bir oğul idi ki, Vətənin düşmən tapdağında qalmasını nə qeyrətinə, nə də vicdanına sığışdırı bilirdi. Elə hey dua edirdi ki, torpaqlar işgaldan qurtulsun. Bunun üçün ölümü belə gözə almağa hazır idi. Damarlarında axan qan sanki ah-nalə edirdi, həsrət çökirdi. Hər dəfə televizorda atəşkəsin pozulması nəticəsində hansısa hərbçinin şəhid olmasını eşidəndə: "Halal olsun, Vətənə belə oğul olmaq lazımdır!" - deyirdi.

Bəzən bizlər ideallaşdırılmış qəhrəmanlarıancaq filmlərdə axtarır, kitablarda oxuyuruq. Özümüzü elə hey kiməsə oxşatmağa çalışırıq. Əsl qəhrəmanların hər gün gördüyüümüz, salamlasdığımız gənclər olacağını ağlımızdan belə keçirmirik.

Uşaqlığının bir neçə ilini Elcan atası illə Gəncədəki "Tekistilni" deyilən yerdə yaşamışdı. Kasıbçılıqla keçən uşaqlıq illərinə aid bir hadisəni əziz oxucularla bölüşmək isteyirəm.

Dayıoğlu bir dəfə mənə yaxınlaşıb: "Qaqa, mənə "bir Məmməd" pul ver də" - dedi. Pulu çıxarıb verən kimi beş yaşlı Elcan qaça-qaça yaxınlıqdakı mağazaya getdi. Elə bildim ürəyi nəsə istəyib. Bir də gördüm, iki dənə balaca bulkalar ilə içəridən çıxdı və yaxınlıqdakı skamyada əyləşən ahıl nənəyə yaxınlaşıb bulkaları ona uzatdı. Qoca nənənin ona

nə dediyini eşitməsəm də, üz cizgilərindən xeyir-dua verdiyini anlayırdım. Mənə tərəf qayıdan Elcan üzümdəki sual dolu baxışları görüb birbaşa dedi: "Qaqa, çox ac idi. Ona görə aldım".

Əyilib üzündən öpdüm. Uşaqlar adətən, pul tapan kimi saqqız, bulka almağa qaçırlar. Bu uşaq isə, başqa bir insanın ac olduğunu görüb özündən qabaq onu düşünmüştü. Elə o vaxtlardan əhd etmişdim ki, gələcəkdə hansısa yaxşı peşə və ya vəzifə sahibi olsam, Elcanı da yanına gətirəcəm. Birlikdə olmağımızın ömrümüzü daha da məhsuldar edəcəyindən əmin idim.

Kitabın bu sətirlərini yazanda, səmimi etiraf edim ki, gözlərim yaşarır. Qəlbimə üz tutub ondan nə yazmalı olduğumu soruşuram. Ürəyim isə sanki: "Qələmi at, çəkil bir kənara, ürəyini dinlə" - deyir...

Axşam saat altının yarısındır. Həbsxanada məhkumların yoxlanışı bitib. Qaldığım yataqxanaya qalxıb kupemdə otururam. Elcanın şəkillərini yiğdiğim fotoalbumu açıram. Mərhüm həyatda olduğu kimi şəkildə də üzümə gülümsəyir. Gözlərindəki kədəri gizlətməyə çalışsa da, bacarmır. Onun bu gülüşü ilə ürəyimə sanki ox sancılır. Yoxluğuna hələ də alısha bilmirəm...

Dayıma zəng edirəm. Dörd-beş gündən sonra Elcanın "yeddi məclisi" olacağını bildiyimdən, ona ürək-dirək verib sözümə davam edirəm:

- Dayı, mənə Elcanın uşaqlıq illərindən danış.
- Elvin, nə danışım? Hər şeyi özün bilirsən də.
- Olsun, amma yenə də danış. Elə bil, özgə birisi səndən Elcanın uşaqlığını soruşur.

Dayımın səsi titrəyir. Hiss edirəm ki, kövrəlib. Heç nə demədən gözləyirəm. Dayım nəhayət, sözə başlayır:

- Elcan doğulanda elə bil, Allah mənə dünyanın ən böyük hədiyyəsini pay verdi. Toppuş və çox şirin uşaq idi. Hamımız onu çox istəyirdik. Dədəm onu məndən də çox istəyirdi. Elcan nə istəsəydi rəhmətlik dədəm yerinə yetirərdi.

Heç vaxt üzümə ağ olmaz, cavab qaytarmazdı. Dəcəl olsa da, sözümə qulaq asardı.

Bir şey yadına düşdü.

- Nə? Mümkünsə denən.

- Biz "Tekstilni" də qalanda kirayə pulunu bəzən gecikdiridik. Kasıbçılıq idi. Bir dəfə oğlum - bilmirəm onda məktəbə gedirdi, ya yox - gəlib mənə dedi ki, o da işləmək istəyir. Təəccübləndim. Camaatın uşağı səhərdən axşama qədər oynamaq arzusundadı, bu isə işləmək istəyir. Dedim ki, Elcan, hələ uşaqsan, dərslərini oxu, məktəbi qurtar, sonra işləyərsən. Dodaqlarını bütüb o biri otağa keçdi. Bir də gördüm, dəqiq yadımda deyil, bir "nizami", ya bir "məmməd" pulla geri qayıtdı. Pulu mənə uzatdı. Gülümsəyib pulu niyə mənə uzatdığını soruşdum. Gözlərindəki böyük ümidlə dedi: "Papa, götür bunu, evin kirayə pulunu verərsən. Yenə pul tapacam, narahat olma!". Sonra bildim ki, pulu həyətdə yerdən tapıb. Evdə mən kirayə pulunu verə bilmədiyimi deyəndə o da eşidib. Ona görə də tapdığı pulu gətirib evə.

Bir neçə gün sonra anama zəng etdim. Qısa salam-sağ olun ardından hazırlıkitab üzərində işlədiyimi xatırladıb soruşdum:

- Anacan, Elcanın uşaqlığından nə yadında qalıb?

- Elcan gülərüz, cəsarətli, qorxmaz uşaq idi. Əmisi və bibisi qızlarına həmişə göz qoyardı ki, birdən kimsə onlara hörmətsizlik edər. Bir dəfə də olsun onun kiminsə üzünə ağ olduğunu görməmişəm.

- Yaxşı, bəyənmədiyin xüsusiyəti var idimi?

Bu sual anamın sözünü yarımcıq qoydu. Telefonda hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Sualımdan peşman oldum:

- Ay mama, qurban olum, ağlama! Bu məlumatlar mənim üçün vacibdir deyə, soruşuram.

Handan-hana anam özünü ələ aldı, dərindən köks ötürüb dedi:

- Ay bala, Vallah mən ondan yaxşılıqdan başqa bir şey görməmişəm. Danış desən danışar, sus desən, susardı. Böyüklərə çox hörmət göstərirdi. Heç kimə pislik etməzdi.

- Yaxşı, ay ana. Bildim.

Dəstəyi asmaq istəyirdim ki, anam dilləndi:

- Elvin, bilirsən də, o uşaq çox çətinliklər çəkib. Yetim kimi böyüüb. Amma bir dəfə onun ağızından nə pis söz eşitmişəm, nə də kiməsə haqsızlıq etdiyini görmüşəm...

Yəqin, dəyərli oxucular da qəbul edər ki, bir insanın uşaqlıq çağları ömrünün ən dəyərli vaxtlarıdır. Məhz həmin yaşlarda şəxsiyyət kimi formalaşmağa başlayır. Elcanın lap kiçik yaşlarından qazandığı müsbət xüsusiyətlərdən biri həmişə doğru danışması və yalandan uzaq olması idi. Hər zaman düzü deməyə adət etdiyindən güclü və səmimi insan kimi yetişib və özünə inam hissi yüksək olub. O, valideynlərinin gözlərinə dik baxıb və düşüncələrini həmişə çəkinmədən birbaşa deyib. Çünkü düşüncələri də özü kimi saf olub.

Bəlkə də bu xüsusiyyəti onu daim nəyisə əldə etmək üçün valideynlərinə yalan danışan uşaqlardan fərqləndirib. Ata-anasının və digər yaxınlarının sözlərinə görə, Elcan kiçik yaşlarında nəsə yanlış iş görsəydi əsla boynundan atmaz, olanları cəsarətlə etiraf edərdi.

Ən xoşladığı oyun "avtomat-avtomat" olub. Təəssüf hissi ilə qeyd edək ki, zaman keçdikcə belə ənənəvi oyunlar yerini elektron və virtual oyunlara verərək özləri tarixə qarışırlar. Halbuki ənənəvi oyunlar həm zehni inkişafı, həm fiziki aktivliyi artırır, həm də uşaqlar arasındaki səmimiliyi və doğmalığı inkişaf etdirir.

Kiçik yaşlarında hobbiyə çevrilmiş "avtomat-avtomat" oyunu Elcanın gələcək həyatında təsirsiz ötüşməyəcəkdir. Belə ki, taxta parçasından hazırlanan avtomat sonralar poladdan hazırlanan silahla əvəz ediləcəkdir. Maraqlıdır ki, həmişə eyni komandada "silah yoldaşı" olan bibisi oğlu və ən yaxın dostu Turxan illər sonra da eyni komandada Azərbaycan Ordusunda onunla "silah yoldaşı" olacaqdır. Bu dəfə onlar şərti düşmənlə yox, real işgalçı düşmənlərə qarşı döyüşəcəkdilər. Uşaqlıqda döyük bitəndə hər iki dost deyib-gülərək evə qayıtsa da, gələcəkdə bu dostlardan biri sağ-salamat evə qayıdacaq, digəri isə şəhid olacaqdır. Amansız fələk onlara rəhm etməyəcəkdir.

Elcanın Yaylaq nənəsi onun uşaqlıq illərini belə xatırlayıb: " Nəvəmin uşaqlıq illərinin hər saniyəsi gözlərimin önündədir. Elcan digər nəvəm Turxanla bibioğlu-dayıoğlu olmaqdan əlavə, həm də yaxın dost idilər. Balaca olanda tez-tez taxtadan düzəldilmiş avtomatlarla döyük oyunu oynayardılar. Rəhmətlik o qədər can-başla vəzifəsini yerinə

yetirərdi ki, evə çox vaxt üst-başı toz-torpaq içində qayıdar-dı. Biz də ona heç nə deməzdik. Axı, nəvə nənə üçün hə-mişə şirin olur. Düzdür, anası onu tənbəh edərdi, lakin mən həmişə Elcan balamı qoruyardım. Kaş zamanı geri qaytara biləydim...".

Xoş xatirələrlə yaddaşlarda əbədi həkk olunan həmin il-lər çox sürətlə keçir və Elcan böyüüb hərbi xidmətə yollanır. Əsgərliyin on birinci ayında şanlı Vətən Müharibəsi başlayır. Qırx dörd günlük müharibə acımasız olur. Elcan qorxmadan döyüşə atılır və ən yaxın dostu Turxan da kö-nüllü olaraq düşməndən qisas almağa yollanır. Müharibə-nin axıllarına yaxın Turxan evlərinə zəng edəndə anasından Elcanın şəhid olması xəbərini öyrənir. Kövrəlir, daha mətanətlə vuruşacağına and içir və bir cana min can alaca-ğına söz verir. Döyüşür, bu dəfə Elcanın, qardaş qədər sev-diyi əzizinin qisasını almaq üçün. Lakin 10 noyabr 2020-ci il razılaşması onu dayandırır.

2021-ci ilin yanvar ayında ölkə başçısının sərəncamı ilə könüllülər ordudan tərxis olunur. Aybəniz xanım bu müharibədə qardaşı oğlunun şəhid olmasına kədərlənib üzülsə də, Turxanın sağ-salamat evə qayıtmasına sevinir. Oğlunun ən çox xoşladığı yeməkləri bişirib gözləməyə başlayır. Hava qaralmağa doğru getsə də oğlu gəlib çıxmır. Şər qarışır, gecə düşür. Aybəniz xanım çox narahatlıq keçirir. Axı, oğlu bu gün gələcəyini demişdi. Hərbi hissənin komandanlığı ilə telefon əlaqəsi saxladıqdə oğlu-nun günorta saatlarında evə buraxıldığını öyrənir. Ananın nigaranlığı daha da artır. "Yoxsa yolda gələndə balamın başına bir iş gəlib" - deyə düşünür.

Nəhayət gecə saat bir-iki radələrində Turxan evə qayıdır. Aybəniz xanım oğlunu bağırına basır və narahatlıqla onun üzünə baxır. Turxanın gözləri ağlamaqdan qıpqırmızı olmuşdu.

- Ay bala, qurban olum neçə saatdır haralardasan? Ürəyim partladı axı, - deyən ana oğlundan açıqlama gözləyir.

- Narahat olma, anacan. Hər şey öz qaydasındadır. Gəncəyə gələndən Şəhidlər Xiyabanında idim - Elcanın qəbri üzərində. Hələ də onun ölümünə inana bilmirəm.

- Allah rəhmət eləsin. Səni başa düşürəm, ən yaxın dostun olub oğlum, o, hamımızın əzizi, canı idi. Nə etmək olar, olacağa çarə yoxdu.

- Bəs, indi Elcansız necə olacaq? O, mənim ən yaxın dostum və sirdaşım idi...

Elcanın həyatının hər anı onun əzizlərinin xatırəsində əbədi qalacaq.

Şəhid Elcan Muradovun uşaqlığı barəsində son olaraq bunu deyim ki, onu tanıyan bütün qohum və dost-tanışlara görə Elcan elə uşaqlıqdan ləyaqətli birisi olub. Və qısa həyat tarixçəsi bunu göstərdi ki, həmin ləyaqətini on doqquz illik ömrünün sonunadək qoruyub saxlaya bilib.

Dərələyəzdən Gəncəyə mühacirət yanğısı

Tarixən Qafqaz regionunun ən qaynar nöqtələrindən biri Azərbaycan olmuşdur. Büyük dövlətlər mühüm hərbi-strateji əhəmiyyəti olan Qafqazda, o cümlədən, Azərbaycanda möhkəmlənmək, bu diyarın tükənməz yerüstü və yeraltı sərvətlərinə yiyələnmək siyasəti yeritmişlər. Həyata keçirilən ən mənfur siyasətlərdən biri də azərbaycanlıların etnik təmizlənməsi olmuşdur. Əsasən, Qərbi Azərbaycanda bu etnik təmizlənmənin qurbanları isə heç şübhəsiz, günahsız insanlar olmuşlar.

Bunu da qeyd edim ki, mənim anam Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz (indiki Yexeqnadzor) rayonundandır. 1988-ci ildə baş verən hadisələrin canlı şahidi olan anam, eləcə də nənəm, babam, dayılarım, xalalarım hər dəfə həmin səhnələri danişanda sanki ürəyim sinəmə sığdır. Axı, bir insan başqa birisini sərf azərbaycanlı olduğu üçün terrora məruz qoya, ata-baba yurdundan necə çıxara bilər? Bunu həyata keçirən siyasətbazlar necə insan adlanabilərlər?! Tarixi təhlil bu suala neqativ cavab verir.

Xalqımızın sinəsinə dağ kimi çəkilən Qərbi Azərbaycan, ələlxüsus, Zəngəzur-Dərələyəz mahalından danışmadan keçmək zənnimcə doğru olmaz. Üstəlik, şəhid Elcan Mardonovun ata-babasının həmin diyardan mühacirət etməsi bunu gərəkdirir.

Zəngəzur - indiki Ermənistanın cənub hissəsini və Azərbaycan ərazilərinin kiçik bir hissəsini əhatə edən tarixi ma-

haldır. Keçən əsrin əvvəllərində Zəngəzur mahalında 149 azərbaycan, 91 kurd və 81 erməni kəndi var idi.

Zəngəzur Cavidan, Cavanşir və Babək dövründə Xürrəmilər hərəkatının, ərəblərə qarşı savaşların əsas mərkəzi, otuz ildən artıq sürən qanlı döyüslərin məkanı olub. Buna digər səbəb, həm də zərdüştlüyün ən məşhur ibadətgahlarının bu yerlərdə olması idi. Ərəblər məhz Cənubi Azərbaycan - Naxçıvan- Biçənək- Gorus-Laçın- Bərdə istiqaməti ilə hərəkət edərək o vaxt Alban, Arran adlanan Şimali Azərbaycanı zəbt ediblər.

1236-cı ildə monqol-tatarlar, 1395-ci ildə Əmir Teymur Qarabağ və Zəngəzuru çox böyük itkilər bahasına tutdu. Onun qoşunlarına dirəniş göstərdiklərinə görə bu yerləri xarabalığa çevirdi, on min ailəni imperiyanın şərqiñə - Əfqanistana köçürmək əmri verdi. Teymurun bu yürüşünü canlı görüb yazıya alan Foma Mesoplu "Əfqan tarixi"ndə, Yesay Həsən Cəlal "Alban ölkəsinin qısa tarixi"ndə bu köç haqqında məlumat veriblər. Bunu qeyd edək ki, həmin əmr-lə təkcə dörd min ailə Əfqanistanın Qəndəhar şəhəri yaxınlığında məskən salmışdır.

Zəngəzur və Dərələyəz 1410-1468-ci illərdə Qaraqoyunluların, 1468-1502-ci illərdə Ağqoyunluların, 1502-ci ildən isə Səfəvi qızılbaşlarının hakimiyyəti altına düşdü. Sonrakı dövrlərdə Osmanlı və Səfəvilər arasında bu yerlər uğrunda uzun sürən döyüslər getdiyindən, o dövrlərə aid kitablarda Zəngəzur və Dərələyəzin əksər yaşayış məntəqələrinin boşaldığı, əhali yaşamadığı, xarabalıqlara çevril-diyi qeyd edilib.

Keşməkeşli tarixi hadisələr nəticəsində Qacar dövlətinin ərazisi olan bu region on doqquzuncu yüzilliyin iyirminci illərində Rusiya-İran müharibəsi nəticəsində Çar Rusiyasının nəzarəti altına keçir. Çar Rusiyasının hakimiyyəti illərində Şərur-Dərələyəz qəzası yaradılır. Çar Rusiyasının dağılması və Ermənistanın yaradılması ilə də həmin dövlətin nəzarəti altına keçir. 1920-ci ildə Sovet Bolşevik dövlətinin Cənubi Qafqazı işgal etməsi ilə bütün bölgə kimi Şərur-Dərələyəz qəzası da SSRİ-nin tərkib hissəsinə çevirilir. 1922-ci ildə Kremlin qərarıyla Şərur Azərbaycan SSR-in, Dərələyəz isə Ermənistan SSR-in tərkibinə qatılır. Beləliklə, ulu babalarımızın vətəni olan bu cənnətməkan diyar uzun tarixi proseslər nəticəsində erməni dövlətinin nəzarəti altına keçir. Sovet hakimiyyəti dağıldıqdan sonra, 1991-ci il-dən etibarən günümüzədək həmin ərazi Yexeqnadzor rayonu olaraq Ermənistan Respublikasının ərazisi hesab edilir.

Bunu da qeyd edək ki, azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan (indiki Ermənistandan) deportasiyası və köçürülməsi əsasən on doqquzuncu əsrənən başlanıb. Qərbi Azərbaycandan azərbaycanlıların, ümumiyyətlə müsəlmanların deportasiyası 1905-1920, 1948-1953 və 1988-1991-ci illər olmaqla üç mərhələyə bölünür.

Bütün bu deyilənlər onu göstərir ki, Qərbi Azərbaycan, Ələlxüsus, Zəngəzur mahalı və Dərələyəz rayonu tarixən ən qaynar bölgələrdən olmuşdur. Azərbaycanlılar dəfələrlə bu yerlərdə deportasiya və təzyiqlərə məruz qalmışlar.

Tarix şahidlik edir ki, acı talelər çəkmiş toplumlar içərisində xalqımızın da payı az olmamışdır. Çox vaxt imperia-

list qüvvələrin hücumlarına məruz qalan azərbaycanlılar, son yüzilliklərdə öz el-obalarından didərgin salınmışlar.

Elcan öz qan yaddasında belə bir iztirablı tarixi hadisələrin acısını daşıyırdı. Təbii ki, bütün bunlar onda haqsızlığa qarşı barışmazlıq hissi formalaşdırılmışdı. İllər sonra baş verəcək və Azərbaycan tarixinə qızıl hərflərlə düşəcək bir haqq savaşında o da öz imzasını atacaqdı. Elcan bölməmiş Vətəni daha da parçalanmağa qoymayacaqdı. Lazım olsa, öz şirin canını da verəcəkdir. Təki, doğma Vətənin üzü gülsün!

Məktəb illəri və yeniyetməliyi

Digər uşaqlar kimi Elcan da 6 yaşında, yəni 2007-ci ildə Gəncə şəhər 19 sayılı məktəbdə ibtidai təhsilə başlamışdır.

İkinci sinifdə oxuyarkən bir qızdan xoşu gəlirdi. Uşaqlıq sevgisi daha maraqlı və təsirli olur. Həmin illərdən xatırə qalan bir hadisəni sizlərlə bölüşmək yerinə düşərdi.

Şəhidin Təranə bibisinin dediyinə görə, bir gün onlara qonaq gələn Elcan həyətdəki qızılıguldən iki-üç dənəsini qoparır. Təranə bibisi min bir zəhmətlə böyüdüyü gülərdən üçünün səliqəsiz şəkildə qoparılmamasına bir az əsəbiləşir. Elcanı yanına çağırır. Elcan bibisinin səs tonundan məsələnin nə yerdə olduğunu duyub biixtiyar deyir:

- Bibi, Allah haqqı, təzəsini alıb yerinə qoyacam.

Bibisi onun cavabına gülür və hırsı bir anın içində yox olur. Yeddi-səkkiz yaşlı qardaşoğlunun düşdüyü vəziyyəti yumşaltmaq üçün zarafatıyanadillənir:

- Ay bala, de görüm, bu gülləri neynirsən? Yoxsa sevdiyin qız-zad var, xəbərimiz yoxdur.

Elcan başını aşağı salıb heç nə demir. Bibisi onu yanına çağırıb başını sığallayır:

- Üzümə bax, görüm, - deyib onun gözlərinə diqqətlə baxır. Qızarmış yanaqları onu ələ verir. - Həə, belə de... Kimdir, o qız?

Elcan qızın adını deyib əlavə edir:

- Sinif yoldaşımızdır. Partada birlikdə otururuq.
- Həə, onda gülü qoparmağa icazə verirəm.

Həmin gündən Elcan arabir bibisigilə gələndə qızılıguldən nə az, nə çox üç dənəsini dərib aparardı. Bibisi indiyə qədər həmin qızın adını, kimliyini bilmir. Lakin Elcanın vəfatından sonra baş vermiş bir səhnə onu illər öncəyə apardı. Belə ki, Təranə bibi deyir: "Elcanı dəfn eləyəndən bir həftə sonra qəbrini ziyarətə getmişdim. Qəbrin qarşısında əllərimi açıb dua edirdim. Birdən baş daşına söykədilmiş üç qızılıgül diqqətimi çəkdi. Bir-birinə bağlanmış üç qızılıgül. Bu, məni Elcanın uşaqlıq illərinə apardı. Bilmirəm, düz fikirləşirəm, ya yox, amma məncə, həmin gülləri adını bilmədiyim qız bura qoymuşdu..." .

Elcan Muradovla bağlı xatirələrini yad etmək üçün mərhumun müəllimləri ilə də əlaqə saxlamalı oldum. Onların kədərli halda, amma qürur və iftixarla dedikləri bibioğlu kimi məni də qürurlandırdı. Könül müəllimə ilə olan söhbəti olduğu kimi sizə əziz çatdırmaq istəyirəm:

- Elcan barədə o qədər danışmaq olar ki... Sözə qulaq asan bir şagird olub. Düzdür, əlaçı deyildi, lakin öz tərbiyə-

si, mərifət-qanacağı ilə tək mənim yox, bütün müəllimlərin hörmətini qazanmışdı. Yuxarı siniflərdə oxuyanda bəzi yaramaz şagirdlərə nümunə olurdu. Müəllim adına həmişə hörmət qoyurdu. Davranışları ilə, dürüstlüyü ilə özünü elə sevdirmişdi ki, onu balam kimi sevirdim. Şəhid olmasını eşidəndə inana bilmədim, çox ağladım.

- Müəllimə, Elcanla bağlı yadınızda qalan bir xatirə var mı?

- Əlbəttə. Özünü həmişə sinifdəki qızların böyük qardaşı kimi aparırdı. Başqa sinifdə oxuyanlar məbada həmin qızlara nəsə artıq söz deyəydi. Elə bil, sinifdəki qızların doğma qardaşı idi. Onlar da həmişə Elcana hörmət qoyurdular. Siniflərində belə birisinin oxuması onlarda özünə-nam hissi formalaşdırılmışdı... Yadıma düşmüşkən, qoy bunu da deyim.

Bunu deyən Könül müəllimə bir qədər tutuldu. Qəhərləndi. Sonra özünü ələ alıb sözünə davam etdi:

- Bir dəfə birinci dərsə gecikmişdi. Dünənki kimi gözlərim öündədir. Müəllimin xasiyyəti sərt olduğundan Elcan ondan çəkinirdi. Sakitcə dərs dediyim sinifə gəldi: "Müəllimə, olar zəngə qədər burda oturum?" - dedi. Yəqin, direktorun da onu görməsini istəmirdi. Icazə verdim, keçib oturdı. Zəng vurulanda məndən xahiş etdi ki, həmin müəllimə yaxınlaşım və onun xahişini edim. Mən gülümsəyib razılaşdım.

- Yaxşı ən çox hansı əməli diqqətinizi çəkib?

- Diqqətimi ən çox çəkən, çox xeyirxah olması idi. Elə şagird olurdu ki, ailəsi bir az imkansız olduğundan dəftər

almaqda belə çətinlik çəkirdi, iki-üç dərsi bir dəftərə yazır-
dı. Neçə dəfə görmüşəm Elcan dəftər, qələm gətirib həmin
uşaqlara verib. Bildiyim qədər onun özü də imkanlı ailədən
deyildi. Bununla belə, onun bu ürəyiaçıqlığı, səxavəti, fə-
dakarlığı bir müəllimə kimi mənə xoş təsir edirdi. Bir söz-
lə, Elcan qızıl kimi oğlan idi!

- Təşəkkür edirəm ki, bildiklərinizi bölüşdünüz. Bəs,
əlavə nəsə demək istəyirsınız?

- Oğlum, bir şey də demək istəyirəm.

- Buyurun.

- Biz Vətənimiz uğrunda həyatlarını fəda edən şəhidlərə
həmişə borcluyuq. Məktəbdəki müəllim heyəti də təklif
edib ki, məktəbimizə şəhid Elcan Muradovun adı verilsin.
Bu, həm şəhidin adını əbədiləşdirəcək, həm də gənclərdə
vətənpərvərlik ruhunu daha da artıracaq.

Mən Könül müəllimənin təklifinə çox sevindim. Belə
bir qənaətə gəldikləri üçün ona və onun timsalında bütün
müəllimlərə təşəkkür etdim. Danışığı bitirib sağollaşmaq
istəyirdim. Könül müəllimə son olaraq dedi:

- Vallah, Gəncədə o qədər küçə var ki, tanımadığımız
şəxslərin adınadır. Deyirəm, kaş, həmin küçələrin
bəzilərinə elə şəhidlərimizin adını verəydilər...

Kitabın bu yerində Elcanın uşaqlığı ilə bağlı xatirəmi də
sizinlə bölüşmək istərdim. Elcanın doqquz yaşı olanda, yə-
ni 2010-cu ilin yayında Tərtər rayonu istiqamətində düş-
mənlə təmas xəttində bir hadisə baş verdi. Bir gənc hərbi-
çimiz özü ilə bir neçə silah-sursat götürüb düşməndən qisas
almağa yollandı. Ertəsi gün bütün Azərbaycan, hətta xarici

dövlətlər belə, həmin hərbçi barəsində danışmağa başladı. Bu gənc Vətənin qəhrəman oğlu gizir Mübariz İbrahimov idi. Mübariz geriyə qayıdışı olmayan bir yola getdi. Düşmənin nəfəsini kəsdi, böyük qəhrəmanlıq və şücaət göstərərək arzusunda olduğu şəhidlik zirvəsinə ucaldı.

Həmin hadisə xalqımızın hər bir fərdinə, o cümlədən hələ məktəbli olan Elcan Muradova çox təsir etmişdi.

Mən hərbi liseyi yenicə bitirmişdim. Ali Hərbi Məktəbə qəbul olunmuşdum. Hələ dərslər başlamadığından, evdə tətilin bitməsini gözləyirdim. Bir gün Elcan bizə gəldi. Televiziyada ard-arda göstərilən kadrları, telefonlarda paylaşılan videoçarxları o da görmüşdü. Mən evdə tək idim. Üzbəüz əyləşib dedi:

- Qaqa, mən də hərbi məktəbdə oxumaq istəyirəm.

Təbii ki, sevindim. Çox qəribədir, mən də onunla eyni yaşlarda olanda buna qərar vermişdim. Dayıoglumun bu istəyini təqdirəlayıq qarşılıdım:

- Lap gözəl. Amma hələlik sən məktəbdə oxumalısan. Yaxşı oxu ki, səkkizinci sinifdə imtahan verib qəbul oluna biləsən.

- Baş üstə...

Elcanın hərbi liseyə qəbul olacağına inanırdım. Təəssüf ki, sonrakı illərdə baş verən bəzi hadisələr, daha doğrusu bəzi problemlər buna imkan vermədi. Məktəbdə oxumaqdən əlavə orda-burda xırda-para işlə məşğul olub evinə çörək aparırdı. Ailəsinin maddi cəhətdən çətinlik çəkməsi onu çox sıxırdı.

2006-cı ildə ailənin ikinci övladı Rəsail dünyaya gəldi. Lap kiçik yaşlarından hamı ona "Bobu" deməyə başladı.

2011-ci ildə isə Elcanın ikinci qardaşı Eltac işıqlı dünyaya göz açdı. Dünənki kimi yadımdadır, Eltacın qulağına azan və iqamə demək mənə nəsib olmuşdu.

Düzdür, Elcan kasib ailədə böyümüşdü. Amma bu onun xoşbəxt olmasına mane ola bilməmişdi. Çünkü Elcan xoşbəxt yaşamağın yolunu yaxşı bilirdi.

Necə xoşbəxt yaşamalı?

Hər bir insan xoşbəxt yaşamaq istəyir. İstər varlı, istər kasib, istər sağlam, istər xəstə, hazırkı durumundan asılı olmayaraq hər bir insan xoşbəxt yaşamaq arzusundadır.

Bəziləri Elcanın 19 yaşında şəhid olduğunu eşidib təessüflənir və "Yazıl uşaq, gün görmədən öldü", - deyirlər. Təbii ki, təessüflənmək normaldır, amma bir şeyi də unutmaq olmaz ki, o, indi ən xoşbəxt insanlarla birlikdədir. Axı, Həzrət Adəmdən günümüzədək davam edən səadət karvanına qoşulmaq hər insana qismət olmur.

Əsl xoşbəxtlik həm bu dünyada, həm də axırətdə olduqda reallaşır. Mövzu ilə əlaqədar olduğu üçün bir məsələni qeyd etmədən keçmək doğru olmaz. O da varlıq aləmindəki qanunlarla bağlıdır. Belə ki, kainatda fiziki və mənəvi qanunlar hökm sürür. Fiziki qanunlara yerin cəzbətmə qanununu, suyun buxarlanması qanununu, mayenin hökmən üç aqreqat halından birində olmasının zəruriliyini və bu kimi digər onlarla qanunu göstərmək olar. Bu qanunlar empirik yolla, təcrübə edilərək kəşf olunur və onların əsasında bizlərin maddi yaşayışımız inkişaf etdirilir. Bu gün kondisyoner, telefon kimi elektronik ləvazimatlarla rahat yaşayıraqsa, bunu məhz təbiətdə qoyulmuş fiziki qanunlara borclu-

yuq. Çünkü hər bir şey müəyyən qanuna uyğunluq əsasında ərsəyə gəlir. Amma rahat yaşamaq heç də xoşbəxt yaşamaq deyil. Axı, xoşbəxtlik daxilən duyulan bir hissdir.

Varlıq aləmində fiziki qanunlar olduğu kimi, mənəvi qanunlar da vardır. Bu qanunlar təcrübə yolu ilə kəşf və inkişaf etmir. Hər bir insanın daxili dünyası məhz o qanunlar əsasında tənzimlənir. Adi elektronik əşyanın parametrləri pozularaq xarab olduğu kimi, insanın da yaradılış parametrləri pozulsa, mənəvi böhran yaranır. İnsan daxilən məhv olur. Məsələn, hər bir insan başqasının zülmə məruz qaldığını, hansısa günahsız qızçığaza təcavüz olunduğunu görsə daxilən buna etiraz edir və yaxud biz, köməyə möhtac birinə əl tutanda, haqsızlığa məruz qalanı müdafiə edəndə daxilən rahatlıq qazanırıq. Belə şeylər nə valideynlər tərəfindən öyrədilir, nə də məktəbdə tədris edilir. Uca Yaradan hər bir insanın fitrətində bu qanunları yerləşdirir. Əgər biz o qanunlara əməl edəriksə həqiqi xoşbəxtliyin tamını duyarıq. İstər varlı olaq, istər kasib, heç fərq etməz. O qədər varlı insanlar var ki, zahirən xoşbəxt görünsələr də intihara əl atırlar. Həmçinin, o qədər kasib adamlar var ki, həyatdan bezərək intihar edirlər. Xoşbəxtlik maddi durumdan yox, daxili vəziyyətdən asılıdır. Bu, dəyişməz sabit qanundur.

Elcan məhz belə bir xoşbəxtlik yaşayırıdı. Məktəbdə oxuyanda elə vaxt olurdu ki, valideynləri ona məktəbli forması ala bilmirdi, köhnə palтарları ilə dərsə gedirdi, amma o, xoşbəxt idi. Çünkü mənəviyyatlı birisi olmaqla bərabər, onu sevənlərə xoşbəxtlik aşılıyırıdı.

* * *

Elcanın dəfnindən qırx gün ötmüşdü. Məhbəsdən çıxma imkanım olmadıqından, başsağlığı vermək üçün zəng etdim. Dəstəyi İntiqam dayım götürdü. Hansı ki, Elcanın əmisi düşür. Telefonu Eldəniz dayıma vermədən önce mərhum şəhid barədə onun da fikrini, xatirələrini soruşdum:

- Dayı, sən Elcanın əmisi olmusan. Gözünün qabağında böyüüb. O, sənin xatirələrində necə qalıb?

- Elcan mənim sağ əlim idi. Arada əsəbi olurdum, neçə dəfə istəmədən də olsa, hırsımı yazığın üstünə tökmüşəm. Heç vaxt cavab qaytarmırdı. Elə bu hərəkəti ilə məni əməlli-başlı tənbeh edirdi. Gülərüz, mehriban idi.

- Başqa?

- Başqa?.. Hamımızın ad gününü yaddaşında saxlayardı. Elə vaxt olurdu ki, doğma qardaş-bacılarım unutsa belə, o, hökmən təbrik edərdi. İmkani olduqca hədiyyə alardı... Bəzən xətrinə dəysəm də, o, "əmi, sən mənim böyüyümən, səndən incimirəm", - deyərdi.

İntiqam dayımın xatirələrini dəftərçəmə qeyd edib Eldəniz dayımla danışmaq istəyirdim ki, dəstəyi Zeynəb xalam götürdü. Hal-əhvalımı soruşub, qısa salam-sağ ol elədi. O, Elcanın üç bibisinin sonuncusu və ən kiçiyi idi. Təbii ki, Zeynəb xalamın fikrini soruşmasam doğru olmazdı.

Zeynəb xalam çox kövrək qəlbə sahib idi. Şəhidlə bağlı xatirələrini ağlayaraq belə bölüşdü: "Elcan yaddaşimdə ən çox qohumcanlılığı ilə qalıb. Hamının dərdinə şərik çıxmağa çalışırdı. Özün bilirsən, uşaqlığı keşməkeşli olub, çətinliklə böyüüb. Amma iradəsi çox möhkəm idi. Bu yaxınlar-

da bildim ki, özü kasıb ola-ola yetim-yesirə, ehtiyacı olan-lara əl tuturmuş. Rəhmətə gedəndən sonra çoxlarından eşit-mişəm. Həqiqətən də, qızıl kimi oğul idi. Onun ölümünə hələ də inana bilmirəm...".

Şəhidin ən yaxın sinif yoldaşı və dostu Qismət Namazov xatırələrində əbədi həkk olunmuş bir hadisəni belə xatırlayıır: "Bizə həmişə köməklik göstərərdi. Hamiya can yandı-rardı. Bir dəfə axşamüstü "Metallurq" stadionunda birlikdə oturub söhbət edirdik. Sol tərəfdəki daşın üstündə dişlək çörək parçası var idi. Çörəyi götürüb: "Allaha qurban olum, nemətə gör necə hörmətsizlik edirlər", - deyib başını nara-zı halda yellədi. Sonra əlindəki çörəyi tikə-tikə böldü və bir az aralıda eşələnən göyərçinlərə tərəf atdı. Quşlar yiğisib həmin çörək qırıntılarını yedilər".

Sonra sözünə belə davam elədi: "Hə, bir dəfə də tənəffüsədə gördüm ki, məktəbin həyətində oturub yerdə nəyəsə baxır. Yaxınlaşanda gördüm ki, əlindəki bulkanın bir his-səsini qarışqalara atır. Üzünü mənə tutub gülümsəyərək: "Yazıqlar qışa yem yiğirlər. Bir az da mən kömək olum", - dedi. Onun bu sözü məndə də həvəs oyatdı. Cibimdəki xır-da-xuruşla tum alıb mən də qarışqalara tum verməyə baş-ladım...".

Elcanın bacısı olmayıb. O, əmisinin və bibilərinin qızını özünə bacı bilirdi. Bir dəfə bibisi qızından soruştum ki, El-can barədə hansı xatırələrin var? O, kövrələrək dedi: "El-can mənə qardaş olub. Qardaşım Turxan əsgərliyə təzə getmişdi. Dayıoğlu bir dəfə bizə gəldi. Anam həyətdə işlə məşğul idi. Elcan mənimlə hal-əhval tutub dedi: "Turxan

əsgərlikdə olsa da, mən burdayam! Əgər xətrinə dəyən olsa, ölməmişəm. Sən mənim də bacımsan. Nəfəsim gedib-gəldiyi müddətdə kiminsə xətrinə dəyməsinə imkan vermərəm". Elcan sözün əsl mənasında, mənə arxa-dayaq idi. Özümü qardaşımın və onun varlığı ilə çox güclü hiss edirdim. İndi elə bil qanadımın biri sıñib. O, təkcə mənə yox, qohumlarımızdakı bütün qızlara arxa idi. Mərd və cəsur oğlan idi. Hələ də onun yoxluğuna inana bilmirəm...".

Elcan tarix dərsində Gəncə xanı Cavad xanın şücaətini, ığidliyini, düşmənə boyun əymədiyini oxuyanda istər-istəməz özü də belə bir ömür yaşamağı xəyalından keçirər, arzulayardı. Hərdən atası ilə Gəncə Şəhidlər Xiyabanına gedərdi. Torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü uğrunda canından keçən ığidlərin ölməz ruhu qarşısında baş əyərdi. Məzar daşından boyلانan hər bir şəhid onun üçün doğma idi, əziz idi. Axı onlar Vətən uğrunda, haqq işi uğrunda canlarını qurban vermişdilər. Düşünürdü ki, mənim də imkanım ol-sayıdı, belə cəsarətli addım atardım. Nə vaxt lazım gəlsə, döyüşlərə atılar, Vətən yolunda şəhid belə olardı. Ömür qatarının illəri onu bu uca zirvəyə doğru aparmaqdaydı...

Nakam sevgi hekayəsi

Bəşər övladı yaradılarkən onun daxilində bir neçə duyğu olur. Bunlardan ən ülvisi məhz sevgi-məhəbbət duyğusudur. Uşaqlıqda sadəcə cürcerti olan bu hiss böyüdükcə daha da ülviləşir. Tarixdə yazılmış ən təsirli dastanlar bəlkə də məhəbbət haqqında olanlardır. Fərhadın qayaları yarması,

Məcnunun çöllərə düşməsinə səbəb sevgi-məhəbbət deyil-disə, bəs nə idi?

Elcanın həyatında ilk "sevgi dastanı" uşaqlıqdan başlayır. Məktəbdə ikinci sinifdə oxuyanda birinci sevdiyi şəxs sinif yoldaşı olur. Bəzən həmin qızın üstündə digər sinif yoldaşları ilə mübarizə aparır, bəzən dərslərində seçilir ki, onun diqqətini özünə çəkə bilsin. Aradan keçən illər həmin sevgini sadəcə şirin uşaqlıq xatirəsi olaraq tarixə qovuşdurur. Yeniyetmə yaşlarında adının çəkilməsini istəmədiyi bir qızı vurulur. "Sevən insanın gözləri kor olur", - deyirlər. Yeniyetmə yaşlarında yaşanılan bu duyu onun bütün vücudunu bürüyür. Qəlbindəkiləri həm dostu, həm də bibisioğlu Turxanla paylaşır. Turxan ondan xəbərsiz qızla maraqlanmağa başlayır. Görsün, bu qız kimdir, kimlərdəndir, dayısı oğluna layiqdirmi? Təəssüf ki, nəticə elə də ürəkaçan olmur. Turxan bunu dostundan gizlətmir. Elcana eşidib dəqiqləşdirdiklərini dedikdə o, heç nə demir, günlərlə bu barədə söz belə açmir. Bir gün Turxan həmin qız məsələsini açanda Elcan deyir: "Bibioğlu, o məsələ də ha keçmişdə qaldı...".

Bu, Elcanın doğru qərarı idi və həyat onun haqlı olduğunu sübut edəcəkdi. Amma...

On səkkiz yaşında Elcan mərifətli, ailə tərbiyəsi görmüş, abır-həyalı bir qızın qəlbinə yol tapır. Fikrini qətiləşdirən Elcan bir gün könlünü qızə açır. Qız heç nə demədən gözlərini yerə diksə də, qızarmış yanaqları artıq cavabı bəlli etmiş olur. Aradan keçən günlər həftələrlə növbələşir. Gənc sevgililər gələcəklərinə dair xəyallar qurur, xoşbəxt günlər

arzusu ilə yaşayırlar. Ancaq "sən saydığını say, gör fələk nə
sayır" - demiş atalar.

Bir gün Elcan könül verdiyi yarına əsgərliyə getmə vaxtının çatdığını bildirir. Axı, canı canandan necə ayrımaq olar? Təbii ki, qız kədərlənir, hali dəyişir. İlyarimlıq ayrılmışın çətin olacağını bildirir. Elcan isə təbəssümlə deyir: "Ürəyini sıxma. İnşallah, vaxt tez keçəcək. Dua elə. Dua elə ki, sağ-salamat qayıdım...".

Ana Vətənin keşiyində olduğu vaxtlarda Elcan imkan ol-
duqca qəlbini verdiyi yarı ilə tez-tez danışın hal-əhval tutur.
Söz verir ki, əsgərlikdən qayıdan kimi elçilik edib onu vali-
deynlərinə gəlin, özünə həyat yoldaşı edəcək. Qız hər dəfə
bu sözləri eşitdikdə sevincindən yerə-göyə sığmir. Lakin...

Dünya bu iki yeniyetmə gəncin arzularını ürəklərində
qoyur. Mənfur düşmənlərimizin başlatdığı hərbi iğtişaş biz-
lər üçün şanlı Vətən müharibəsinə çevrilir. İllərdir səbr et-
məkdən səbr kasası daşan xalqımız təngə gəlir. Pozulan
atəşkəs indi sadəcə gullə ilə susdurulmur. Hərbi koman-
danlıq əsgərlərimizə hücum əmri verir. Ana Vətənin mü-
qəddəs torpağı həsrətində olduğu igidlərimizin ayaq səslə-
ri ilə fərəhlənir.

Həmin igidlərin arasında Elcanın xüsusi yeri olur. O, son
damla qanına qədər döyüşür. Neçə-neçə kəndimizin alın-
masında fəal iştirak edir. Və bir gün xain düşmən mərmisi-
nə tuş gəlir. Kül olmuş bədəni uğrunda vuruşduğu ana Və-
tənin torpağına əmanət qoyulur.

Sevdiyi oğlanın yolunu gözləyən yar isə Elcanın ölüm
xəbərini alır. Bu sevgi hekayəsi ləyaqətsiz düşmənimizin

qara hərflərlə tarixə yazdığını nakam sevgi hekayələrdən sadəcə birinə çevirilir...

Səxavətli ürək

İnsanlar çox vaxt elə düşünürler ki, kiməsə əl tutmaq üçün imkanlı olmaq lazımdır. Halbuki bu, heç də belə deyildir. Əsas olan nə qədər verdiyin yox, nə qədərdən verdiyindir.

Rəvayət olunur ki, Həzrəti İsa peyğəmbər bir gün camaatdan xeyirli bir iş üçün ianələr istəyir. Varlı şəxslərdən bir neçəsi yüzlərlə qızıl pul, orta səviyyəlilər isə 5-3 qoyun gətirir. Bir sözlə hamı müəyyən qədər Həzrəti İsaya dəstək olur. Ona inanan kasib qadınlardan biri cəmi bircə keçi ianə edir. Yaranmış fürsəti dəyərləndirən İsa peyğəmbər üzünü ətrafindakı şəxslərə tutub deyir: "İçərinizdə ən çox dəstək olan insan bu qadındır".

İmkanlı şəxslərdən biri təəccüblə soruşur:

- Axı, bu necə ola bilər?! O, bir ariq keçi verdiyi halda, mən, demək olar, bir sürüünün pulunu vermişəm.

Həzrəti İsa təbəssümlə deyir:

- Elədir, sən bir sürü qoyunun pulunu vermisən, təqdir olunur. Amma mühüm olanı neçə dənə, nə qədər vermək yox, neçə dənədən nə qədər verməkdir.

- Ey Allahın peyğəmbəri! Mümkünsə, bunu bizim üçün izah edin.

- Bax, sənin mal-dövlətinin, sərvətinin sayı-hesabı yoxdur. Çox imkanlı birisən. Sən öz malının yüzdə birini ver-

misən. Amma bu qadının olan-qalan bircə keçisi var idi və o, həmin heyvanını ianə elədi. Malının yüzdə yüzünü, hamısını verdi. Allah qatında kəmiyyət, miqdar yox, keyfiyyət əhəmiyyət kəsb edir...

Elcanın qəlbi səxavət yuvası idi. Yeniyetməlik yaşlarında böyüklərinin cibinə qoyduğu xərclik pulunu yetimlərə xərclədiyi ancaq ölümündən sonra bilinmişdi. Özü də köməyinə yetdiyi həmin yetimlər tərəfindən.

Şəhidin Etibar adlı dostu onu belə xatırlayır.

"Elcan ürəyiyumşaq, əliaçıq insan idi. O, aramızda belə bir adət formalaşdırılmışdı ki, vaxtaşırı hər birimiz 20-25 manatdan pul qoyaraq, hardasa 200-300 manat pul yığardıq. Sonra həmin pulla kimsəsiz uşaq evinə gedərdik. Hərdən mən: "Eltac, camaat iki-üç min pulla gedir, bizsə bu qədərlə"? - deyə narazılıq edəndə, o, deyirdi: "Kasıbin olanından". Düzdür, bir dəfə qocalar evinə də getmişdik, amma Elcanın əsas ürək qızdırıldığı yer körpələr evi idi. Bizə həmişə: "Yetimlər çox sıxlırlar. Onların üzünü güldürmək Allaha da xoş gedər, savabdır", - deyə nəsihət edərdi. Əsgərlikdə olanda da zəng edib hal-əhval eləyəndə yetimlər haqqında mütləq soruştardı. Onun özünün həm imkansız olduğunu, həm də kirayədə qaldığını bilirdik. Amma çox təəccübüllü idi ki, özü ehtiyac içində ola-ola səxavət əli həmişə ata-anasız körpələrin üzərində olardı".

*Ömrünüñ bəzədin ülvi əməllə,
Səxavət bağından çoxu gül dərdi.
Ucaldın nəcibliklə pillə-pillə
Bildin ürəklərdən, gözlərdən dərdi.*

*Ehtiyac içində sən ola-ola,
Tutdun əllərindən neçə insanın.
Bilmədik gələcək ömrün zavalı,
Fəda olacaqdır Vətənə canın.*

* * *

"Mən kiməm" sualı tarix boyu bütün mədəni cəmiyyətlərdə insan övladının cavab axtardığı ən mühüm məsələ olub. Əsasən "mən kiməm" sualı ilə ilk dəfə orta yeniyetməlik dövrü hesab edilən 15-18 yaşlarında qarşılaşırlar. Bu yaş dövrünə qədəm basmış bir şəxs hər mənada sürətli bir inkişaf mərhələsinə adlayır, mücərrəd zəkaya sahib olur, xaotikliyi ilə seçilən erkən yeniyetməlik dövrünü arxada qoymuş olur. Yeniyetmə yaşlarındakı şəxs özü ilə qarşılaşır və onun üçün Yunus Əmrə demişkən: "Bir mənvardı məndə, məndən içəri..." halı xarakterik olur. Yəni, həyatında baş vermiş dəyişikliklər və inkişaf nəticəsində o, özü-özünə yadlaşır. Sanki daxilində özündən fərqli bir şəxsiyyət daşımağa başlayır və buna görə də, daxilindəki şəxsiyyətlə tanış olmaq, onu dərk etmək və onunla qaynayıb-qarışmağı özünə vacib bilir. Elə bu vaxt özünə "mən kiməm" sualını verməyə başlayır. Əlbəttə, bu suala cavab vermək asan deyil və əksər insanlar düzgün yolu tutub təkidlə cavab axtarmaq əvəzinə, bu işin çətinliyindən çəkinib asan yola üz tutur və beləcə, özlərini kəşf və dərk etmək, daha doğrusu, öz şəxsiyyətlərini formalaşdırmaq əvəzinə, müxtəlif şəxslər və qruplar vasitəsilə özlərinə şəxsiyyət "biçirlər".

Bu mərhələdə olan gənc öz müsbət və mənfi cəhətlərinin fərqiñə vararaq müsbət cəhətlərini inkişaf etdirib, mənfi cəhətlərini müsbətə çevirməyə çalışmalı, keçmişini keçmiş kimi qəbul edib bu gününü düzgün şəkildə yaşamalı, öz bacarıq və qabiliyyətləri istiqamətində həyatda özünə yer tapmalı və öz varlığına məna qatacaq planlar qurmalıdır. Belə etməzsə, milyardlarla insanın yaşıdıığı bir dünyada özünü tapa bilməyəcək, bir fərd olaraq itibatacaqdır.

Elcan Muradovun həyatını incələdikdə onun həyatda "mən kiməm" sualına elə yeniyetməlik yaşlarından cavab tapdığı bəlli olur. Belə ki, Elcanı yaxından tanıyan bütün qohumlar, qonşular, müəllimlər, dostlar, sinif yoldaşları və digər şəxslər öz mülahizələrində bunu əyani olaraq isbat edirlər.

Əvvəldə dediyim kimi, əlinizdə tutduğunuz kitabı yazarkən şəhidin demək olar, bütün tanıdığı şəxslərlə təkbətək telefon əlaqəsi saxladım. Mərhumun məktəb illəri və yeniyetməliyi barəsində müraciət etdiyim şəxslər içərisində məktəb müəllimlərini xüsusi vurgulamaq yerinə düşərdi. Elcanın rəsmxət müəlliməsi Təranə xanım Namazova onun məktəb illəri haqqında bunları deyir: "Mən Elcana illərlə dərs demişəm. Sinifdə pəncərə tərəfdən ikinçi partada oturardı. Rəssamlıq qabiliyyəti vardı. Etiraf edim ki, o, məndən çox güclü idi. Çəkdiyi kiçik kompozisiyalar ali təfəkkürdən xəbər verirdi. Hələ uzun illər mənim xatırələrimdə qalacaq, boş qalan yeri mənim üçün heç vaxt dolmayacaq".

İngilis dili müəllimləri Sevda xanım Hüseynova və Gülbahar xanım Dumanova isə öz xatirələrini belə dilə gətirir: "Elcanın yaddaşı çox güclü idi. Məktəbdə təşkil olunan ictimai tədbirlərdə iştirak edir, dostları ilə mehriban davranır-dı. Kiçik qəlbində böyük Vətən sevgisi var idi. Bu sevgisiyə digərlərinə nümunə olurdu və məhz bu sevgisinə görə o uca pilləyə yüksələ bildi".

Məktəb hər bir şagirdin ikinci ailəsi sayılır. Çünkü şəxsiyyətin formalaşmasında ailədən sonra məktəb öz üzərinə çox mühüm öhdəliklər götürür. Gələcək cəmiyyətin nümayəndələri məhz bu günün məktəbində təhsil alan şagirdlərdir. Ona görə də dövlətlər öz gələcəklərini məhsuldar etmək üçün məktəbdən başlayaraq insanlar üzərində çox həssasiyyət göstərirlər. Şagirdlər bir fidana, pöhərəyə bənzəyirlər. Onların boy atlığı müddətdə hansı tərəfə meyl etməsi isə evdəki və məktəbdəki tərbiyədən çox asılıdır.

Gəncənin "Abbas Səhhət" küçəsində yaşayış sakinlər 19 nömrəli orta məktəbin müəllim və pedaqoji heyətini nümunəvi kollektiv kimi tanıyırlar. Məktəbin müəllimləri hər şagirdə bir övlad kimi yanaşdıqlarından böyüməkdə olan nəsil sanki həssas valideyn himayəsində inkişaf edir. Bəlkə də bu faktorun mövcudluğu Elcanın müsbət xarakterli, digərlərinə qarşı mehriban olmasına gətirib çıxarılmışdır.

Məktəb illerini xatırlayarkən Elcanın sinif yoldaşı Namazov Qismət öz fikirlərini bizimlə belə bölüşdü: "Mən Elcanla bir məktəbdə, eyni sinifdə oxumuşam. Onunla sinif

yoldaşı olmaqdan əlavə, həm də dost idik. Xoş günlərimizi, çətin günlərimizi, sevincimizi, kədərimizi həmişə bülüşmüşük. O, çox nadir dostlardan idi ki, adam ürəyini tam açıb danışa bilirdi. Elcan əlindən gələni edərək çalışırkı ki, dostlarına yoldaşlarına çətin anda arxa dursun. Çox diribaş oğlan idi. Onu yaxından tanıyan birisi kimi deyirəm, Elcan yaxşı dost idi və hamımızın sevimlisinə çevrilmişdi. Bili-rəm ki, musiqini və rəssamlığı sevirdi. Təxəyyül qüvvəsi güclü idi...".

Elcanın şəxsiyyətinin əsas formalaşma dövrü məhz barəsində danışdığını məktəb illəri və yeniyetməlik dövrünə təsadüf edir. Gördüyüümüz kimi o, həyatının çətin və keşməkeşli illərində alnıaçıq və üzüağ yaşayıb. O, bütün tanışlarının xatirəsində müsbət keyfiyyətli bir insan kimi qalib. Bütün bunlar onu deməyə əsas verir ki, Elcanın yeniyetməlik dövrü onu şəhidlik zirvəsinə qaldıran şərəfli bir həyat pillələri olmuşdur...

Vətənə xidmət borcu

Vətənimizin işğalı

Torpaq yaradanın insana bəxş etdiyi ən vacib elementlərdən biridir. O, çox qiymətli və müqəddəs bir nemətdir. Torpaq anadır, torpaq Vətəndir və bu ali dəyərlərinə görə onun uğrunda həmişə mühəribələr və mübarizələr getmiş və gedəcəkdir...

Böyüklərimiz: "Ömürdən pay olar, amma Vətəndən pay olmaz!", - deyiblər. Təəssüf ki, ana Vətənimizin müxtəlif bölgələri tarixən dəfələrlə zülm, güc və hiylə ilə əlimizdən alınmışdır. Düzdür, tarixin müxtəlif dönenmlərində neçə-neçə şanlı qələbələrə, inqilablara imza atmışıq. Lakin son onilliklərdə vaxtilə qonşu deyib mehriban davrandıqlarımız tərəfindən sinəmizə dağ çəkilməsi tarixə qara hərflərlə düşmüşdür. Belə ki, 1988-1993-cü illərdə mənfur düşmənlərimiz torpaqlarımıza göz dikmiş, ana Vətənimizin iyirmi faizi tapdaq altında qalmışdı. Dünyanın bir çox ölkələri bəzən yanımızda olduğunu bəyan etsə də, təəssüf ki, çox vaxt düşmən tərəfdə özünə yer seçmişdir. Bu səbəbdən kimin haqq, kimin nahaqq olduğu əksər vaxtlar müzakirə mövzusu olmuşdur.

Həzrət Əlinin iibrətamız bir kəlamı var: "Birinci haqqı tanı. Sonra kimin onun tərəfində olduğunu biləcəksən".

Biz qərəz güdmədən, obyektiv olaraq bəzi tarixi faktorlara toxunmaq istərdik.

1988-ci ildə Ermənistanda baş verən genosid siyasəti nəticəsində on minlərlə, yüz minlərlə soydaşımız ata-baba yurdla-

rindan didərgin salındı. Onların bircə günahı vardı: azərbaycanlı olmaq. Təəssüf ki, bununla kifayətlənməyən mənfur qonşularımız bu dəfə də başqa ərazilərə göz dikdilər. Bəzi dairələrin də dəstəyini qazanmağı bacaran ermənilər 1991-ci il 26 dekabrda Xankəndini işğal etdilər. Həmin dövrdə vahid idarəcilik sistemi olmadıqından və bəzi siyasi-ictimai problemlər üzündən iki il ərzində on iki rayonumuz işgala məruz qaldı. Belə ki, Xankəndidən sonra Xocalı, Şuşa, Laçın, Xocavənd, Kəlbəcər, Ağdərə, Ağdam, Cəbrayıł, Füzuli, Qubadlı və Zəngilan rayonları bir-birinin ardınca erməni tapdağı altına keçdi.

İşgal olunduqdan təqribən 30 il sonrayadək düşmən əlində qalan bu torpaqlar xalqımızın milli qürur, heysiyət məsələsinə çevrildi. Uzun illər qaçqın və məcburi köçkünlərimizin nə göz yaşı dindi, nə də qəlblərindəki yara sağaldı.

Gənc şairlərimizdən olan Səbuhi İmranoğlu Vətənimizin işgalini belə nəzmə çəkir:

*Yox oldu gələcək arzu, diləyim,
Qarabağ getdisə, bil, canım getdi.
Dayanmır göz yaşı, vurmur ürəyim,
Qarabağ getdisə, bil, canım getdi.*

*Doxsandan gedəndir, gəlməyib nəfəs,
Artıq yaşamağa qalmayıb həvəs.
İndi bir ağızdan söyləyir hər kəs:
Qarabağ getdisə, bil, canım getdi.*

Qarabağdan danışarkən Xocalı faciəsinə toxunmadan keçmək doğru olmaz. Xalqımızın tarixində 20 Yanvar, 31 Mart soyqırımı ilə yanaşı, Xocalı faciəsi də qara səhifələr-dən biridir. Əslində Xocalı faciəsinə doğru aparan yol Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi tələbi ilə bağlıdır. Həm Ermənistanda, həm də Dağlıq Qarabağda başlanan genosid məqsədli iğtişaşlar, vilayətin Azərbaycandan ayrılaraq Ermənistana birləşdirilməsi tələbi məlum faciəni qaçılmasız etmişdi. Belə ki, 1986-1989-cu illərdə Dağlıq Qarabağda separatçı rejim xalqın əsassız "vətənpərvərliyindən" istifadə edərək, bu ərazilərdə silahlı dəstələr yaradırdı. Yaradılan silahlı dəstələr maddi maraq əsasında rus qoşunlarının texnikası, hərbi sursatları ilə təmin edilirdi. Bu, elə bir vaxt idi ki, Xalq Cəbhəsi keçmiş Sovet İmpariyasının dağılması ərəfəsində meydana gələrək, hakimiyyət uğrunda mübarizəyə qoşulmuşdu. Ölkdə baş verən anarxiya, xaos, hərc-mərclik, özbaşinalıq elə bir həddə çatmışdı ki, milli birlik parçalanmışdı. Xalqımıza qarşı planlaşdırılan erməni soyqırımını heç kəs öncədən düşünmür, ehtiyat etmir, millətin parçalanmasına rəvac verilirdi. Belə bir şəraitdə ermənilər asanlıqla Dağlıq Qarabağda istədiklərini edir, hətta rayonlardakı kəndlərə hücum edir, yandırır, qarətlər törədirdilər. Həmin ərazilərdə azərbaycanlılardan silahlar yiğisdirildiğindən, onlar erməni hücumlarının qarşısını primitiv üsullarla almağa məcbur olurdular. Təbii ki, məişət əşyaları ilə silahlı erməni dəstələrinin hücumlarının qarşısını almaq mümkün deyildi. Məhz belə bir şəraitdə erməni hərbi qüvvələri rusların 361-ci alayının köməyi ilə Xocalı şəhərini işğal etdilər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na ke-

çən gecə baş vermiş həmin işğalda dörd min nəfərlik əhali-dən 613 nəfər öldürdü, 1275 nəfər əsir alındı, mindən artıq sakın itkin düşdü, həmin sayda da insan yaralandı. Xocalı o dövrdə tamamilə unudulmuşdu. Şəhərlə əlaqə kəsilmişdi. Heç bir yerdən Xocalı sakinlərinə kömək gəlmirdi. Erməni separatçı cəlladları Xocalı şəhidlərini tanınmaz hala saldılar, onların meyitləri üzərində təhqiramız hərəkətlər etdilər. Xocalının harayına yalnız Ağdam batalyonu yetişdi. Batalyon komandiri, milli qəhrəman Allahverdi Bağırovun böyük səyi ilə xeyli Xocalı sakını erməni əsirliyindən azad edildi.

Dinc əhaliyə qarşı törədilmiş həmin cinayətin bir adı vardı: Soyqırım!

Bunu da qeyd edək ki, 1994-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hadisəyə siyasi-hüquqi qiymət vermişdir. Bakıda Xətai prospektində Xocalı şəhidlərinə həsr olunan "Ana harayı" abidəsi ucaldılmışdır. Dünyanın neçə-neçə ölkəsində "Xocalıya ədalət" kampaniyası başladılmışdır. Həmçinin, dünyanın bir sıra ölkələrindəki parlamentlərin bu faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verməsi, faciəni pisləyən qətnamələr qəbul etməsi, Türkiyədə Xocalı parkının salınması bütün bunlar Xocalı şəhərinin xatırəsinin unudulmadığını və unudulmayacağını eks etdirən addımlardır.

Məşhur siyasətçilərdən birinin belə bir sözü var: "Söhbət ədalətdən gedəndə, çoxları susur". Həqiqətən də dünyada elə bir hal yaranıb ki, eksər ölkələr hətta gözləri qarşısında baş verən zülmə belə göz yumurlar. Ədalət şüarları faydasız qalır, hələ üstəlik bəzən ədalət anlayışının özü-

nü belə təhrif edir, ədalət carçılarını azadlıqdan məhrum edirlər.

XX əsrin sonlarında erməni silahlılarının xalqımıza qarşı törətdiyi qətliam və işgalçılıq siyasəti hansısa gizli bunkerdə yox, hamının gözləri qarşısında reallaşırdı. Lakin beynəlxalq hüquq normalarını kobud şəkildə tapdalanın bu işgalçi əməllərə obyektiv qiymət verilmirdi. Doğrudur, müxtəlif dövrlərdə BMT-nin, ATƏT-in, Avropa Birliyinin bu barədə müəyyən qətnamələri, bəyanatları meydana çıxdı. Bununla belə, həmin sənədlər münaqişənin həqiqi səbəblərini dəqiq şəkildə göstərmirdi. Tarix şahidlik edir ki, beynəlxalq təşkilatlar öz əməllərində təcavüzkarla təcavüzə məruz qalan tərəf arasında heç bir fərq qoymurdu.

1991-ci ildə müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Respublikası erməni separatçıları tərəfindən özünə qarşı yürüdülən işgalçılıq siyasəti barəsində beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən, BMT-yə və dünya ölkələrinə müraciət etdi. 1992-ci ildə BMT-yə üzv olan Azərbaycan həmin quruma müraciətində Ermənistən təcavüzkar siyasetinə münasibət bildirməyi və bu ölkənin işgalçılıq əməllerinin qarşısını almağı xahiş etdi. BMT-nin nümayəndə heyəti bu müraciətə əsaslanaraq regiona səfər etdi və bu barədə BMT Baş Katibinə müvafiq məlumatlar verdi. BMT-nin Baş Katibi isə münaqişənin həllində ATƏT-in səylərini dəstəklədiyini və bu təşkilata müvafiq nəticələr əldə etmək üçün kömək göstərməyə hazır olduğunu bildirdi. Bu, artıq beynəlxalq ictimaiyyətin məsələyə soyuq münasibətinin ilk simptomları idi.

Torpaqları əlindən zorla alınan Azərbaycan təkrar-təkrar Birləşmiş Millətlər Təşkilatına müraciət etdi və nəticədə adıçəkilən qurum bizim ictimizə dörd qətnamə qəbul elədi:

1. 30 aprel 1993-cü ildə imzalanan 822 nömrəli qətnamə Kəlbəcərin işgalindən sonra qəbul edilmişdir. Qətnamə bölgədəki hərbi əməliyyatlara son verməyə, erməni qoşunlarının Kəlbəcərdən və son dövrlərdə işgal etdiyi Azərbaycan torpaqlarından geri çəkilməsini tələb edirdi.

2. 29 iyul 1993-cü ildə imzalanan 853 nömrəli qətnamə bölgədəki hərbi əməliyyatlara son verməyi, erməni qoşunlarının Ağdamdan və son dövrlərdə işgal etdiyi Azərbaycan torpaqlarından geri çəkilməsini tələb edirdi. Qətnamə, həmçinin 822 sayılı qətnaməyə də əməl edilməsini tələb edirdi.

3. 14 oktyabr 1994-cü ildə imzalanan 874 nömrəli qətnamə atəşkəs imzalanmasını, hərbi əməliyyatları dayandıraraq erməni qoşunlarının son dövrlərdə işgal etdiyi Füzuli (23 avqust 1993), Cəbrayıl (23 avqust 1993), Qubadlı (31 avqust 1993) və digər ərazilərdən geri çəkilməsini tələb edirdi. Qətnamədə, həmçinin əvvəlki 822 və 853 sayılı qətnamələrə əməl edilməsi tələbi də öz əksini tapmışdı.

4. 12 noyabr 1993-cü ildə imzalanan 884 nömrəli qətnamədə tərəflər arasında yenidən hərbi əməliyyatların bərpası ilə nəticələnən atəşkəs pozulmaları qınanılır, Ermənistən Respublikasından ermənilərin qondarma respublika üzərinədəki bütün təsir vasitələrindən istifadə etməsi istənilirdi. Qətnamədə hərbi əməliyyatların dərhal dayandırılması tələb edilir, son dövrdə işgal edilmiş Zəngilan rayonu da da-

xil olmaqla, digər rayonlardan erməni silahlı dəstələrinin çıxması tələb olunurdu. Sonda isə əvvəl qəbul edilmiş 822, 853 və 874 sayılı qətnamələrə əməl edilməsi tələb edilirdi.

BMT sadəcə bu qətnamələri verməklə kifayətləndi və münaqişənin həlli istiqamətində konkret qətiyyətli addımlar atmadı. Beləliklə, müasir dövrümüzün ən böyük təcavüz akıtlarından biri - Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 %-i erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğala məruz qaldı. Nüfuzlu beynəlxalq və regional təşkilatlar yalnız deklorativ xarakterli bəyanatlar verməklə kifayətləndilər. Bütün bunlar erməni təcavüzünün otuz ilə yaxın davam etməsinə şərait yaratmış oldu. Azərbaycan xalqı isə belə bir acınacaqlı fakt qarşısında qalsada, heç vaxt torpaqlarının itirilməsi ilə barışmadı. Xalqımızın bu iradəsi gec-tez öz sözünü deyəcək, haqq-ədaləti bərqərar edəcəkdir...

İsti ocaqdan son gediş

İnsan üçün ən isti, ən doğma yer, şübhəsiz ki, ata ocağıdır. Buradan uzaq düşən insan nə qədər maddi rifah içində yaşasa da, həmişə qəlbinin bir guşəsində nisgil olur. Sanki ruhu ata ocağına bağlı olaraq yaşıyır.

Amma Vətən dediyimiz bir yer vardır ki, insan özünü orada heç vaxt sıxıntıda hiss etmir. Hamı öz yurd-yuvasını, el-obasını "Ana Vətən" deyə adlandırır. Görəsən, bunun sırrı nədədir? Zənnimcə, övlad məhz anası ilə bir-birinə daha ülvi duyğularla bağlanır. Bu duyğu fiziki yox, daxili-mənəvi olur. Yəqin, də-yərli oxucularımız da bəzən hansısa bir ananın: "Ürəyim yaman sancı, deyəsən balama nəsə olub", - dediyinə şahid olub-lar. Övladın başına arzuolunmaz bir iş gələndə ana bunu qəlbə ilə hiss edir. Axı, ana ilə övlad fiziki cəhətdən yüzlərlə kilometr uzaqlarda olsalar da, mənən sanki həmişə birlikdəirlər...

Hər bir oğul üçün müqəddəs saydığı əsas iki varlıq var: biri bioloji ana, digəri isə ana Vətən. Ana övladına necə can yandırırsa, övlad da o cür can yandırır. Qeyrətli oğul anası üçün özünü oda yaxır. Ana darda olanda övlad hətta canını belə verməyə hazır olur. Təki, anasının üzü gülsün!

Müqəddəs hədəflər uğrunda böyüməkdə olan Elcan Məradov 18 yaşını yenicə tamamlamışdı. Oktyabr çağırışı üzrə səfərbərlik xidmətinə yollanmalı idi.

Hava sərin idi. Payız fəsli özünü göstərirdi. Bu gün Elcan Ana Vətəni qorumaq üçün yola çıxacaqdı. Sübh tezdən atası və dostları Emin, Etibarla birlikdə Gəncə şəhərində yerləşən İmamzadə ziyarətgahına getdi. Elə bir məkana ki, şəhər əhalisi oranı müqəddəs tuturdu.

İmamzadə ziyarətgah kompleksində Məhəmməd Peyğəmbərin nəvələrindən olan İmam Məhəmməd Baqirin oğlu İbrahimin məzarı yerləşir. İbrahim öz dövründə zülmə məruz qalan, haqqı əlindən alınan və təzyiqlər ucbatından Azərbaycana pənah gətirən Allah dostlarından biri olub. Bizim diyarlarda ömür sürən bu nurani şəxs qədim Gəncə şəhərində də dünyaya göz yumub. İndi onun qəbri insanların ziyarətgah yerinə çəvrilib. Şəhərdə belə bir ənənə var ki, çətin və məsuliyyətli iş arxasında gedənlər, bəyənilməz işlərdən peşmançılıq çəkənlər bu mübarək yerə gəlir və Alalahdan xeyirli aqibət diləyərək çoxlu dualar edirlər.

Elcan da böyüklərdən gələn bu ənənəyə görə İmamzadəyə gedir ki, xeyirli aqibət diləsin. "Sandıq" adlanan yerə yaxınlaşışb gözlərini yumur və sanki doğulduğu bu şəhərdən son gedişini hiss edərək sidq ürəklə dua edir: "Allahım! Mən bu gün Vətənin müdafiəsinə yollanıram. İllərdir məhz bu anı gözləyirdim. Torpaq işgal altındadır. Səndən xeyirli aqibət diləyirəm. Məni dünya və axirətdə ən xoşbəxt insanlardan elə! Vətənə ləyaqətlə xidmət etməkdə mənə kömək ol!".

Namaz qılıb birbaşa səfərbərlik xidmətinə yollanır. Onu yola salmağa atası Eldəniz, qardaşı Rəsail (hamı "Bobu" deyir), nənəsi və dostu Emin gəlir. Şübhəsiz ki, bu, Elcanın diqqətindən yayılmır. Qəlbində bir az nisgil yaranır. Axı, bu qədər sevdiyi insanlar niyə onu yola salmağa gəlmir? Cəmi beş-üç nəfərmi onunla vidalaşmaq istəyir. Bir az doluxsunur. Amma dərhal özünü ələ alır. Çünkü Elcan hamını təmənnasız, əvəzsiz olaraq sevirdi. O, ətrafına sevgi saçırıldı. Heç kəsdən bu sevgiyə qarşılıq gözləmirdi. Bütün bun-

ları zehnində canlandırıb gülümsünür. Onsuz da Gəncədəki son günü idi. Sanki bunu hiss edib doğma şəhərindən xoş xatirələrlə ayrılmış istəyirdi.

Elcan hərbi xidmətdə olanda bir neçə dəfə onunla telefonla əlaqə saxlamışdım. Həmin danışqların birində söhbət əsgərliyə yola salınma mərasimindən düşdü. Gileylənərək dedi:

- Bibioğlu, sözün açığı bəzilərindən bir az incimişəm. Ay qardaş, hazırda ön cəbhədəyəm. Ölümlə üzbeüz dayanmışam. Allahın işidir, bəlkə sağ qayıtmadım. Beş-üç adamdan başqa heç kəs məni yola salmağa gəlmədi.

- Qardaşım, sən Allah yolundasan. Vətənin müdafiəsi uğrunda aldığı hər nəfəs səni bir o qədər Allaha yaxınlaşdırır. Sən Füzulidə, yəni ön cəbhədə xidmət eləyirsən. Məncə, elə bununla qürur duymağın kifayətdir.

Söhbəti bu məcrada aparmaqla Elcanı fikrindən yayındırmaq istəyirdim. O, niyyətimi anlayıb gülümsədi:

- Yaxşı-yaxşı, başa düşdüm. Elə-belə söhbətdi də eləyi-rəm - deyib mövzunu başqa istiqamətdə davam etdirdi...

Kitabı qələmə alanda şəhid Elcan Muradovun nə qədər dost-tanışı var, çalışdım ki, hamısı ilə əlaqə saxlayım. Namaz qılan dostlarından biri ilə söhbət edəndə öyrəndim ki, Elcan əsgərliyə gedən günü dostu Eminə deyibmiş ki, inşallah, sağ qayıtsa, birlikdə müqəddəs Məşhəd şəhərinə zi-yarətə gedəcəklər. Təəssüf ki, şəhidin bu arzusu da həyata keçmədi. Amma Məşhəd şəhərində qəbri yerləşən İmam Rza ilə indi cənnətdə birlikdə olduğuna inanıram...

Elcan Muradovun da öz arzular dünyası, xəyallar aləmi vardi. Uşaqlıq illərindən qəlbində baş qaldıran min-min ar-

zu, istək bir ünvanda qovuşurdu: Vətənə layiqli övlad olmaq, lazım gəlsə, onun yolunda canından keçmək! Elə bu ali, müqəddəs amal onun ürəyini hər gün, hər an ülvi Vətən sevgisiylə alovlandırır, yeniyetməlik dövründə daha da kamilləşərək, düşüncələrinə hakim kəsilirdi. İllərsə onun taleyini ən uca məqama doğru aparmaqdaydı...

İndi zaman yetişmiş, Elcanın qarşısında öz ali məqsədi nə qovuşmaq üçün ilk qapı açılmışdı. Hərbi xidmətə yollanacaqdı az sonra. Bu günə qədər həyat yolunun bütün mərhələləri onu o ülvi məqama doğru aparan pillələr idi. Bu pillələr hələ uşaqlıq illərindən başlamış, günbəgün bu amala yetişmək üçün ona güc-qüvvət vermişdi. İndi o günlər xoş xatırələrə çevrilmişdi. Sabahdan onun həyatında yeni səhifə açılırdı. Atası Eldəniz kişi çox qayğılı görünürdü. Ci-yərparəsi ondan bir müddətlik ayrılaçaqdı. Onun üçün hər gün bir ilə bərabər olacaqdı. Elcana həm ata, həm də ana əvəzi olan Eldəniz kişi bu ağır yükü öz çıyinlərində şərəflə, qürurla daşımışdı. Çalışmışdı ki, Elcan heç nədən korluq çəkməsin, ehtiyac duymasın. Təhsilinə, təlim-tərbiyəsinə, davranışına həmişə məsuliyyətlə yanaşırdı. Bu yolda bacıları Aybəniz, Təranə və Zeynəb əllerindən gəldiyi qədər dəstək olurdular. Elcan onun həyatını yaşadacaq varis idi. O, Elcanı Vətən üçün layiqli övlad yetiştirmək arzusundaydı. Bütün istəkləri də bu amala bağlı idi. Sabahdan bu gənc yeniyetmə vətən qarşısında imtahana gedirdi. Büyüklərindən aldığı tərbiyə, saf əqidəsi, düşüncələri, arzuları bu imtahanda ələnin onun həyatını dəyişdirəcəkdi.

Axşamdan başlayan görüş və zənglər, söhbətlər, xeyir-dalar Elcanın qəlbində silinməz iz salırdı. Dostları Emin,

Etibar, Meqi Eldəniz kişiyə toxtaqlıq verir, Elcanın hərbi xidmətdə ona baş ucalığı gətirəcəyinə əminlik ifadə edirdilər.

İndi ata ilə oğul qarşı-qarşıya dayanmışdı. Eldəniz kişi onun əlindən tutmuşdu. Bir vaxt körpə ikən əlindən tutub qaldırıldığı Elcanın bu dəfə əlindən tutub uca amal uğrunda xidmətə yollayırdı. Ata öyüdü ürəyində müqəddəs anda çevrilirdi: "Çalış ki, ləyaqətlə, kişi kimi xidmət edəsən, heç bir qorxu səni yolundan çəkindirməsin. Xoş sorağını eşi-dək. İnşallah gələrsən, toyunu edərik".

Eldəniz kişi oğlunun boynunu qucaqladı. Atanın gözlərindən axan göz yaşları Elcanı qəhərləndirdi, gözləri doldu və son günə qədər bu an onun yaddaşından silinmədi. Elə bu dilsiz göz yaşlarının xeyir-duası ilə döyüslərə atılacaqdı. Qarşıda onu gözləyən taleyin ilk piçiltilərini eşitdi. Mühəribənin amansız qanunlarıyla yaşamalı oldu. Elcan ilahi dərgahda Azərbaycan xalqının qəlbində əbədi yaşamaq haqqını qazanacaqdı...

Gəncə əhalisi arasında, "Gəncə İmam Hüseyn şəhəridir" - deyə bir deyim var. Elcan bu şəhərdə doğulub boy-a-başa çatmışdı. İmam Hüseyn deyəndə insanın ağlına ilk gələn şey şəhidlik olur. Tarixən həmişə ədalət və zülm, haqq və batıl, xeyir və şər bir-birilə mübarizədə olub. Bu mübarizədə ədalət, haqq, xeyir məktəbinin neçə-neçə müəllimləri növbələşib. İmam Hüseyn məhz belə müəllimlərin öndə gedənlərindən idi. Elcan onu özünə müəllim bilirdi. Məhərrəmlik ayında əza saxlayanda: "Mən də lazımlı olsa, Həzrət Hüseyn kimi haqq işi uğrunda canımı verib şəhid ola ram!" - deyə özü-özünə təlqin edirdi. Əsgərliyə gedəcəyi

ilk gün də məhz həmin arzusuna doğru bir addım atırdı. Həmin arzu digər arzu və istəklərin fövqündə dayanırdı. O, ən uca və şərəfli zirvəyə daha qısa yolla gedəcəkdi. El harayına "Can!" deyərək, şəhidliyə doğru gedirdi Elcan...

Hərbi hissəyə getməyə hazırlaşan avtobusdakı Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinə yollanacaq yeni əsgərlər çox həyəcanlı idilər. Hamısı eyni şəhərdən - Gəncədən olsalar da, müxtəlif rayonlarda hərbi xidmət keçəcəkdilər. Aylar sonra baş verəcək Vətən müharibəsinin qəhrəmanlarını daşıyan avtobus mənən özü ilə fəxr edirdi. Dili yox idi ki, dil açıb danışın. Gələcək şəhid və qaziləri öz köhlənində daşınmaq indi onun üçün şərəf idi.

Ertəsi gün Elcan artıq hərbi hissədə idi. Füzuli rayonunda yerləşən "N" sayılı hərbi hissə düşmənlə təmas xəttində yerləşirdi. Buraya ölkənin müxtəlif bölgələrindən yeni əsgərlər toplanmışdı. Artıq bir gün idi ki, isti yuvadan ayrı düşmüşdülər. Onları qarşında şərəfli əsgərlik borcu gözləyirdi. Təyin olunduqları hərbi hissə torpağının hər qarışında şəhid qanı vardi. Bu, torpaq üzərində keşik çəkən əsgərlərə təsirsiz ötüşə bilməzdi.

Böyük türk şairi Mehmet Akif Ersoyun güzel bir şeiri var:

*Kim bu cənnət Vətənin uğruna olmaz ki, fəda?
Şuhəda fişqiracaq torpağı sixsan, suhəda!
Canı, cananı bütün varımı alsın da Xuda,
Etməsin tək Vətənimdən məni dünyada cüda!*

Tarix indiyə qədər yer üzündə minlərlə, milyonlarla sevinc-kədər, tərəqqi-tənəzzül, məhəbbət-nifrət, müharibəsülh kimi həyat səhnələrinə şahid olmuşdur.

Böyük mütəfəkkirlərdən birinin sözü ilə desək, bizdən əvvəlkilər özlərinin bir çox həyat sirlərini həmişəlik olaraq torpaq altına aparmış, özləri ilə birgə unutqanlıq dənizinə atmışlar. Amma yer qatı və üzərindəki xarabaliqlar onların həyatlarının mühüm hissələrini bizim üçün qorumuşlar. Nəticədə böyük və dəyərli bir laboratoriya ərsəyə gəlmişdir. Bizdən əvvəlkilərin tarixin səhifələrini mütaliəsi, ibrətli əsərlərinə nəzər salmaq çox ibrətamızdır və sanki ömrümüzü geniş miqyasda uzadır. Məgər ömrün bəhrəsi bir ovuc təcrübə toplantısından ibarət deyilmə? Tarix ən üstün təcrübələri bizim ixtiyarımıza buraxmamışdır mı?

İnsanlar tarixi yazanlar və tarixi oxuyanlar olmaqla iki qrupa ayrılır. Elcan Muradov birinci qrupa aid insanlardan olacaqdı. O, heç özü də bilmədən tarix yazacaqdı. Çünkü doğulub boyaya-başa çatdığı Vətənə qəlbində sevgi var idi. Məhz həmin sevgi onu tarix yazanlardan biri edəcəkdir.

Elcanı isti ocaqdan soyuq cəbhə bölgəsinə aparan məhz Vətən sevgisi idi. Vətən sevgisi ən ülvə sevgilərdəndir. Ana sevgisi, ata sevgisi kimi. Bu sevgi yalnız məktəbdə öyrədilmiş, yazılan kitablarla aşılanmır. Vətən sevgisi bir iman məsələsidir. İnsanın dini, namusu, qeyrəti Vətəndə qorunur. Belə ki, Vətən təkcə kilometrlərlə məsafədən ibarət bir torpaq parçası deyil.

Qohumlarının, dost-tanışlarının, komandirlərinin, bir sözlə Elcan Muradovu tanıyan hər bir şəxsin sözlərindən aydın olur ki, o, çox şücaətli və cəsur bir insan olub. Tarixdə baş vermiş bütün ictimai və fikri inqilablar məhz qorxmaz və cəsur insanların sayəsində reallaşmışdır. Qorxaq insanlar tisbağa kimi öz qınına çəkilir, hadisələrin gedişini

kənardan izləyirlər. Onlar heç vaxt dəyişiklik və təsir mənşəyi ola bilmirlər. Belə insanların "hünəri" yalnız real vəziyyətlə barışmaqdan ibarətdir.

Biz tam qətiyyətlə deyə bilərik ki, Elcan və Elcan kimi-lər isti ocaqdan gedərkən əslində sevincli idilər. Çünkü bu yol onları ən qısa yolla cənnətə apara bilərdi.

Tarixdə baş vermiş ibrətli bir hadisəni qeyd etmək yerinə düşərdi:

"İspaniyanın fəthində Afrika müsəlmanlarının baş sərkərdəsi Musa ibn Nəsir Avropanı ələ keçirmək fikrinə düşür. O, qulamı Tariq ibn Ziyadı İspaniyaya kəşfiyyata gəndərir. Tariq əmr edilən yerə çatıb düşmənin ruhiyyəsini araşdırıldıqdan sonra hücuma keçmək üçün şəraitin əlverişli olduğu qənaətinə gəlir. O fikirləşir ki, əgər şəraiti komandırə xəbər verib əmri gözləsə, düşmən duyuq düşə bilər. Ona görə də dənizi keçdikdən sonra bütün gəmilərin yandırılması barədə əmr verir. Gəmilərdən atəş şölələri qalxdıqda bəziləri etiraz edərək: "Sən gəmiləri yandırmaqla bizi bədbəxt etdin və əlimizi hər yerdən üzdün" - deyirlər.

Tariq ibn Ziyad deyir: "Müsəlman quş deyil ki, xüsusi yuvası olsun". Sonra indi Cəbəllütariq boğazı adlanan ərazidə dənizin coşan və qəzəbli dalğaları qarşısında elə bir atəşli çıxış edir ki, dalğaların gurultusu eşidilmir. O, sözünün ardınca deyir: "Ey cəngavərlər! İndi təlatümlü dəniz arxanızda, düşmən ordusu isə qarşınızdadır. Düşmənlərinizin silah və azuqə ilə dolu anbarları var. Sizdə isə öz güclü pəncələrinizlə düşməndən alacağınız azuqədən başqa heç bir azuqəniz, belinizə bağlığınız qılıncdan başqa heç bir silahınız yoxdur".

Tariqin bu çıxışı əsgərlərdə elə bir ruh yüksəkliyi yaradır ki, onlar ixtiyarsız olaraq tam sürətlə, az zamanda düşməni diz çökdürərək İspaniyani fəth edirlər...".

Bu və bu kimi neçə-neçə tarixi hadisə cəsarət və şücaətin real təsirini bizlərə əyani formada sübut edir. Cəsarətsiz insanlar həmişə öz hazırkı vəziyyətlərini qorumaq üçün çabalayırlar. Həyatlarındakı əlverişli şəraiti həmişə qaçırlırlar.

İnsanda cəsarət və mübarizə ruhunun inkişafına ən böyük təkan verən faktor məhz Vətən sevdası olur...

Vətənə məhəbbət, onu göz bəbəyi kimi qorumaq hər bir vicdanlı insanın mənəvi borcudur. Dəyərli füzülüşünas-alim Mail İsmayıloğlu Vətən mövzusunu necə də gözəl nəzmə çəkir:

Arif olanın sevgili cananı Vətəndir,
Həm namusu, həm qeyrəti, vicdanı Vətəndir!

Hər kəs Vətəni sevməsə, insan deyil əsla,
İnsan olanın cismində həm canı Vətəndir!

Min dərdə düçar olsa da övladi-vətən, gər,
Hər çarəsini qılmağa Loğmanı Vətəndir!

Yarın qəmi-hicranına dözməkdə nə vardır,
Ən müşkül olan dəhrdə, hicrani - Vətəndir!

Ölsəm Vətən uğrunda, buna fəxr edərəm mən,
Könlüm, nə zaman istəsə, qurbani - Vətəndir!

Ana Vətənin keşiyində

Vətənini sevmeyən insanın o Vətən torpağında yaşamağa haqqı yoxdur! İnsanlar sevdikləri ilə bərabər olar, daima sevdiklərini qoruyarlar. Sevdikləri üçün özünü oda atar, hər təhlükəni gözə alarlar.

Elcan da bu gözəl Vətəni canı qədər, hətta canından artıq sevirdi. Füzuli rayonundakı "N" sayılı hərbi hissənin ən öndə xidmət edən əsgərlərindən idi. Təsəvvür edin, yağı düşmənlə onun arasında 20-25 metrlik torpaq sahəsi vardı. Hər dəfə imkan tapan kimi irəli getmək, Ana Vətənimizə göz dikən erməninin gözünü oymaq istəyirdi Elcan. Amma səbir edirdi, təkcə bir komanda gözləyirdi: İrəli! O, Vətən uğrunda isti-soyuq demədən, bir an belə fasilə vermədən gecə-gündüz, göz qırpmadan postda xidmət edirdi.

Əsgərliyə təzə başladığı günlərdə Elcana zəng etmişdim. "Dayıoğlu, harda xidmət eləyirsən?" -deyə soruşmuşdum. Məlum olduğu kimi, həbsxanada hər vaxt telefon əlaqəsi qurmaq olmur, əlaqə saxlayanda da 10-15 dəqiqə zaman müddəti verilir. Eldəniz dayımdan Elcanın komandırının nömrəsini alıb zəng etmişdim.

Elcan verdiyim sualı dinləyib yarızarafat dilləndi: "Harda olmalıyam ki? Füzulidə, ön xətdə". Mən: Qardaşım, sən Allah, ehtiyatlı ol, şərəfsizlərin gülləsinə tuş gəlmə!" - deyəndə, sözüm ağızında qaldı. O, mülayim tonla dedi: "Sən narahat olma! Mən özümə diqqət eləyirəm. Amma deyi-rəm, kaş bir fürsət olaydı, bunlara gününü göstərəydim. İmamzadə haqqı, indi bircə istəyim budur!..".

Vətən elə bir məkandır ki, insan ondan ayrı qaldığı zaman özünü qərib hiss edir və onun həsrətini çekir. Heç şübhəsiz ki, Vətən təkcə insanla bağlı anlayış deyil. Bütün varlıqların özünəməxsus Vətən anlayışları vardır. Bir bül-bül üçün Vətən qızıl qəfəs deyil, tikanlı kolların arasında azad cəh-cəh vurmaqdır. Bir qartal üçün vətən, yurd anlayışı sıldırımların zirvəsidir. Hər bir canının vətəninə olan məhəbbəti fərqlidir.

Azərbaycanın böyük şairi Bəxtiyar Vahabzadə məqalələrinin birində yazırıdı: "Sevgilini sevməyin müddəti ömür qədərdir. Vətən sevgisinin müddəti isə ömürdən də o tərəfə keçir. Sevgilini özümüz üçün seviriksə, Vətəni xalqımız üçün, bu xalqın gələcəyi üçün, üzünü belə görə bilməyəcəyimiz nəvələrimiz, nəticələrimiz və kötücələrimiz üçün sevirik... Sevdiyimiz qadını özümüzdən başqa gözümüzün işi-ği belə sevsə, ona düşmən kəsilirik. Amma şəxsi düşmənimiz də olsa, Vətənimizi sevəni biz də sevirik... Dünyanın cənnət kimi guşəsində bütün arzularını, istəklərini yerinə yetirsələr belə, yenə gözün Vətəni axtaracaq, qəlbin Vətən həsrəti ilə döyüncək, dodaqların "Vətən, Vətən, Vətən" - deyəcək.

Böyük şairimiz şeirlərinin birində deyir:

*Çağırır indi bütün milləti imdada Vətən,
Dəyişilməz ey oğul, Cənnətə dünyada Vətən.*

*Bizə meydan oxuyan bilməlidir birdəfəlik,
Nə satılmaz, nə verilməz binədən yada, Vətən.*

*Sinə altında gərək qəlb kimi hər an döyüñə,
Yana ulduz kimi hər sözdə, hər imzada Vətən.*

*Vətən eşqindən ucalsın bütün istəklərimiz,
Yaşasın arzuda, məqsəddə, təmənnada Vətən.*

Vətən təkcə onun üzərində yaşadığımız torpaq parçası deyil. Vətənə məhəbbəti sözlə ifadə etmək çətindir. "Vətən" sözünü əksər vaxtı "ana" kəlməsi ilə yanaşı səsləndiririk. "Ana Vətən" deyərək müqəddəsləşdiriyimiz, dəyər verdiyimiz Vətənə dinimizdə də böyük önəm verilir. Vətən azadlığın simvolu olduğu üçün onu qorumaq da çox vacibdir. Azərbaycan xalqının başına gətirilən müsibətlər sübut edir ki, Vətən azad olmadan onun xalqının mənəviyyatı, yəni mənəvi dəyərləri də azad olmur. Ən azı 71 illik sovet əsarətində biz bunun şahidi olduq.

Elə millətlər vardır ki, həmişə başqalarının haqqına göz dikirlər. Zəif olanları daim əzmək istəyirlər. Bəzən olur ki, ən yaxın qonşu dövlətə hücum etmək üçün müxtəlif bəhanələr axtarırlar. Əllərinə keçən ən kiçik fürsəti belə qaçırımlar. Belə bir anlayışa sahib dövlətlərə görə yaşamaq haqqı sadəcə qüvvətli olanındır. Halbuki, yer üzündə hər kəsin yaşama haqqı vardır. Tarixdə bəzi vaxtlar güc-qüvvə zəfər çalsa da, ən sonda haqq qələbə qazanmışdır. Həris insanların, haqq-ədalət tanımayanların bir gün başqasının torpağına göz dikməsi mümkünür. Necə ki, bizim ata-baba torpağımıza göz dikmişdilər.

Düşmənin hücumlarından qorunmaq, xalqı-milləti müdafiə etmək üçün təbii ki, ordunun mövcudluğu zəruridir.

Vətən müdafiəsi üçün hərbi xidmət keçmək, təlim görmək vacibdir. Peyğəmbərimizə istinad edilən bir hədisdə o Həzrətin belə buyurduğu nəql olunur.

"Vətən müdafiəsi üçün oyaq qalan göz sanki ibadət etmiş kimidir".

"Qiyamət günü iki gözü cəhənnəm atəşi yandırmaz: Allah qorxusundan ağlayan və Allahın razılığı üçün (Vətən sərhəddində) gecə oyaq qalan göz".

Vətənini sevən insan sevinclə əsgərliyə gedər, şövqlə postda durar və lazım olduqda düşmən üzərinə qorxmadan hücum çəkər...

Şəhid Muradov Elcan şərti adı "Qartal" olan postda xidmət çəkirdi. Postda çəkilən bir gün arxa cəbhədəki on gündən daha ağır və məsuliyyətli olur desək, hər halda yanlış sayılmaz. Bunu təkcə eşitdiklərimə yox, həm də gördüklərimə, yaşadıqlarıma əsasən deyirəm. Belə ki, mən də əsgərliyimi Ağdam rayonunda yerləşən ön xətt postlarından birində çəkmışəm. Bu səbəbdən Ana Vətənin keşiyində duran Elcanın bir neçə aylıq əsgərlik həyatını daha dolğun şəkildə sizlərlə paylaşa bilirəm.

Təsəvvür edin, Vətənin düşmənlə təmas xəttində, ən öndə olan şəxs post əsgəri olur. Günlər, ələlxüsus gecələr insan daim həyəcan keçirir. Hər an mənfur düşmən basqını, kəşfiyyatçı keşidi və ya hücum ola bilər deyə daim ayıq-sayıq olmalıdır.

Post əsgərinin günlük qrafiki də olduqca çətin olur: iki saat post xidmətinin ardınca, iki saat saatdar kimi növbə çəkməlisən. Bundan sonra iki saat istirahətə vaxt verilir. Onu da ki, hər vaxt əldə etmək olmur. İstirahət vaxtı lazımlı-

olanda səngər qazmalı, silah-sursatı təmizləməlisən. Bu, o deməkdir ki, sutkada 4-5 saat istirahət etməyinə baxmaya-raq əsgər hər bir işi yerli-yerində görür.

Elcanın post yoldaşlarından biri var idi, indi tərxis olunub. Adını qeyd etməyimə razı olmadığından yaza bilmirəm. O, şəhidlə bağlı xatirələrini belə dilə gətirdi: "Bəzən içimizdə elə əsgər olurdu ki, postdan yayınmağa və ya xidmətdə mürgüləməyə meyl göstərirdi. Elcan həmişə belə şeylərə deyinir, üzü qəzəbdən qızarırdı. Bir dəfə mən onun niyə bu qədər cidd-cəhdən çalışdığını etiraz edərək dilləndim ki, ay Elcan, sən Allah, bəsdir. Qoy əsgərliyi-mizi yola verib gedək evimizə. Elcan başını narazı halda bulayıb getdi. Sonra məni təklikdə tutub bir kənara çekdi və dedi: "Qardaş mən belə şeylərə tez əsəbləşirəm, düz-dür. Amma bilirsən niyə? Şərəfsizlərlə qarşı-qarşıya xidmət aparırıq. Bunlardan nə alçaqlıq desən gözləmək olar. Biz əsgərliyə vaxtımızı öldürməyə yox, torpağı qorumağa gəlmışik. Arxa rayonlardakı camaat ana-bacılarını bizə əmanət ediblər. Biz xalqın qeyrətini çəkirik. Ona görə bu-ra kişilik məktəbi deyirlər".

Elcan mənimlə elə söhbət etdi ki, ondan sonra nə bir dəfə postdan yayınlığı, nə də başqa şeyi beynimdən keçirtmədim".

Ümumiyyətlə, şəhidlə bağlı xatirəleri dinlədikcə ümumi bir fikir diqqətimi özünə çəkir. O da Elcanın öz haqqını qoruması idi. Heç vaxt haqqının tapdanmasına, əlindən alınmasına imkan vermirdi. Düzdür, sevdikləri uğrunda öz haqqını fəda edərdi, lakin düşmən barəsində vəziyyət tam əksinə idi. Muradov Elcan ön cəbhədə bir məqsədlə xidmət

edirdi: Öz haqqını geri almaq! Bu torpaq onun, xalqımızın haqqıdır və nanəcib düşmən əlimizdən almışdı. Təbii ki, Elcanın damarlarında axan qan hər saniyə onu döyüşə təşviq edirdi. Məgər, öz haqqın üçün vuruşmaqdan şərəfli bir şey varmı bu dünyada?

Hər insan yaşamaq isteyir. Yaşamaq insan övladının haqqıdır. Lakin Elcan kimilər sevdikləri uğrunda hər an öz canlarını fəda etməyə hazır olurlar, yəni öz yaşama haqlarını sevdiklərinə qurban verirlər.

İndiyə qədər onlarla şəhid haqqında oxuyub məlumatlanmışam. İçərilərində bir neçə nəfər istisna olmaqla vəsiyyət yazanlarla heç rastlaşmamışam. Şəhidlər adətən vəsiyyət yazırlar. Onların vəsiyyəti onsuz da gün işığı kimi aydın olur: Vətən sağ olsun!

Bir məsələni də qeyd etmək zəruridir. Məktəblilər və tələbələr şəhidlər haqqında oxuyanda yalnız qürur duymaqla kifayətlənməməlidirlər. Mübariz İbrahimov, Fərid Əhmədov, Əliqismət Yaqublu, Rəşad Mahmudov, Ceyhun Əyyubov, Elcan Muradov kimi oğullarımızın onların boyununda haqqı var. Bu haqq Ana Vətənin rifahi üçün öz vəzifələrinə layiqincə əməl etmələridir. Şəhidlərin vəzifəsi canını verməkdir! Niyə? Çünkü yerdə qalanlar öz vəzifələrinə rahat əməl edə bilsinlər. Məktəbli və tələbələrin vəzifəsi dərslərində müvəffəqiyətli olmalarıdır. İnanın tam səmiyyətlə deyirəm, hər şagirdin, hər tələbənin dərsdəki hər davamiyyəti şəhidlərimizin üzünü güldürür...

Şəhidin nə dəfnində, nə üç, nə yeddi, nə də qırx məclisində iştirak edə bilməməyim ürəyimi çox sıxırdı. Həbsxananın soyuq divarları üstümə yeriyirdi. Tez-tez hüzr sahibi

olan dayımgillə telefon vasitəsilə əlaqə saxlayırdım ki, daxilimdəki təlatüm soyusun.

Bir gün Elcanın kiçik qardaşı Eltacla telefonda danışirdım. Şəhidin qırx məclisinə üç-dörd gün qalmışdı. Eltacın əhvalı yaxşı idi. Deyəsən, uşaq ağılı ilə hələ də qardaşının yoxluğunu anlamırdı. O qardaş ki, arxa-dirəyi olmuşdu. Telefonada hal-əhval edəndə bəzən eşidilən gülüş səsi ürəyimdə qəribə hisslər yaradırdı. Nəfəsimi dərib: "Eltac, sən bizə Elcanın əmanətisən. Yaxşı, qaqaş?" - dedim. Eltac: "Hə" - dedi və ardınca da: "Təranə bibi deyir ki, Elcan indi cənnətdədir elə?".

- Hə, elədir. Düz deyir bibin.
- Ay qaqa, nolar bibiyə denən məni də ora aparsın da. Mən deyəndə bibi pis olub ağlayır.

Təsəvvür edin, balaca bir uşağın bu sözləri insanda hansı təsir oyadı? Ona toxraqlıq vermək üçün dedim:

- İndi ora getmək olmur. Amma sən yaxşı adam olsan, Allah səni də ora aparacaq.
- E-e, mən indi istəyirəm.
- Qurban olum, qoy fikirləşim, sənə yenə zəng edərəm,
- deyib dəstəyi qulağımdan aralamaq istəyirdim ki, yenidən onun səsi gəldi:

- Mən qaqamı istəyirəm.

Və məsum balanın göz yaşları, ağlamaq səsləri...

Erməni vəhşiliyinin yaratdığı faciələrin cüzi bir hissəsidir bu. Ata yolu gözləyən balalar, övlad yolu gözləyən analar, həyat yoldaşının yolunu gözləyən xanımlar, yüzlərlə bu kimi gözlər indi qəm dəryasında batıb və bunun ağrısı hələ uzun illər davam edəcəkdir.

Şir ürəkli igid

Muradov Elcanın postda xidməti vəzifəsinə necə əməl etməsi, ümumiyyətlə şəxsi keyfiyyətləri barədə ən dolğun məlumatı şəhidin manqa komandiri olmuş müddətdən artıq həqiqi xidmət edən çavuş Eminov Ramiqdən öyrənə bilsdim. O, müharibə başlamamışdan bir ay əvvəl xidmət yeri ni dəyişmişdi. Zəng eləyib hal-əhval tutdum. İlk danışqdan çox mehriban bir insan təəssüratı yaradırdı. Deyəndə ki, Elcanın bibisi oğluyam, çox sevindi. Şəhidin ruhuna ithafən bir kitab qələmə alındığını biləndə necə dəstək ola biləcəyilə maraqlandı. Mən sadəcə Elcanın hərbi xidmət dövrünə aid xatırələrini bölüşməsini istədim. O dedi:

- Elcan oğul idi. Çox mərd əsgər idi. Neçə dəfə olub ki, postda olanda gecənin bir çəği postlararası rabitə xətti kəsilib. "Dembillərin" bəzisi zülmət qaranlıqda səngərə girməyə ehtiyat eləyirdi. Amma Elcanın gözündə qorxu yox idi. Elə bil, şir ürəyi yemişdi. Təkcə postda yox, taborda da yaxşı hörməti var idi. Hamı xətrini istəyirdi. Müharibədə tanıdığım hərbiçilərin çoxu şəhid oldu. Amma səni inandırırm ki, ən çox Elcanın şəhidlik xəbərini eşidəndə pis oldum.

- Bildiklərinizi bölüşdüyünüz üçün təşəkkür edirəm. Bəs, bilmirsiniz, Elcan hansı ərazilərin alınmasında iştirak edib?

- Mən onun rəhmətlik taqım komandiri ilə də dost olmuşam. Bildiyimə görə Füzuli rayonunun altı-yeddi kəndinin azad olunması üçün gedən döyüslərdə fəal iştirak edib. Sonra Hadrudda da vuruşub. Komandiri də onun

xətrini çox istəyirdi, dost kimi idilər. Hər ikisi eyni gündə şəhid olub.

Bunu deyən Ramiq Eminov bir az susub dərindən ah çəkdi:

- Allah rəhmət eləsin. Elcan oğul idi.
- Sağ olun, Ramiq qardaş. Allah amanında qalın.

Mən söhbəti yekunlaşdırmaq istəyirdim ki, sanki nəsə xatırlayaraq sözümü ağızında qoydu:

- Hə, bir şey də mən sizdən soruşum, olar?
- Əlbəttə, buyurun.
- Elcan həmişə çox fikirli olurdu. Elə bil, dərdi var idi. Nə qədər soruşsam da, mənə bir kəlmə belə demirdi.

Ramiq bəyin bununla məndən nəsə öyrənmək istədiyini başa düşdüm. Amma təəssüf ki, təfsilatı ilə deyə bilməzdəm.

- Qardaşım, bir sözlə izah edim. Rəhmətlik həyatda çox çətinliklər çəkib. "Kişi ağlamaz" - deyib qəlbinin boşalmasına da icazə vermirdi. Vallah, tam deyə bilmərəm, amma çox vaxt elə istədiyi insanların bəzilərinin elədiyi əməllərə görə pis olurdu. Urəyini də hər adama açmırıdı.

- Aydınlıdır. Allah bir də rəhmət eləsin. İndi xoş halına, cənnətdədir.

- Düzdür, xoş halına.

Telefonla danışışı bitirib qəmlı halda həbsxanadakı ya-taqxanaya gedib öz yerimdə oturdum. Dolabçadan şəkil al-bomunu çıxarıb Elcanın şəkillərini vərəqləməyə başladım. Şəkillərdən biri əsgərlikdə görüş vaxtı çəkilmişdi. Qardaşım Elmır, dayım Eldəniz, Turxan, Elcanın dostu Emin görüşə getmişdilər. Şəkil də həmin gündən xatirədir...

Şəklə baxıram. On doqquz illik ömrünü nakam yaşayan bir oğul. Hər tərəfdən ona hücum edən, dizlərini bükmək istəyən həyata sinə gərən, dimdik ayaqda duran bir igid. Əlində nənəsinin bişirdiyi ev çörəyi gülümsəyərək fotokameraya baxır. Üzü gülür, gözləri isə dərddlidir.

Şəhid Elcan Muradovun qəhrəmanlığı barəsində digər şəxslərlə də söhbətləşmələrim oldu. Onların hamısını bu kitaba sığdırmaq təbii ki, mümkün deyil. Amma bütün bu söhbətlərdən aydın olan budur ki, Elcan Vətən qeyrətini öz ana qeyrəti hesab edirdi. Onun keşiyində dayanmağı öz qeyrət borcu bilirdi. Zənnimcə o, şəhadəti ilə bunu sübut etdi və hər bir Azərbaycan gəncinə bir qeyrət örnəyi oldu.

Qarabağ Azərbaycandır!

Vətən müharibəsi

Hər bir dövlətin sərhədləri və ərazi bütövlüyü toxunulmazdır. Bu, bütün beynəlxalq qurumlar tərəfindən təsbit olunan bir prioritetdir. Lakin doxsanıncı illərdə mənfur qonşumuz heç bir qanun tanımayaraq torpaqlarımıza təcavüz etdi. Minlərlə şəhid verən Azərbaycan Respublikasının o dövrdəki rəhbərliyinin səriştəsizliyi üzündən iyirmi faiz ərazimizi itirdik.

Gənc tədqiqatçılardan birinin gözəl sözü var: Xoşbəxt o xalqın nümayəndəsidir ki, o, azad dünyaya gəlir, müstəqil dövlətdə yaşayır və Vətənin hürr sahibi kimi dünyadan köçür. Xalqımızın müstəqilliyi bizə qızıl sinidə verilməyib. O, neçə-neçə vətənsevər oğul və qızların qanı hesabına başa gəlib. Bunun üçün isə uzun mübarizə yolu qət edilib. Bu mübarizənin ən ağır cəbhəsi isə ideoloji mübarizə olub.

İspaniya ictimai-siyasi xadimi Dolores Ibarrurinin bir ifadəsi var. O qeyd edirdi ki, ayaq üstə ölmək diz üstə yاشamaqdan yaxşıdır.

Sovet senzura maşınının bütün gücү ilə işlədiyi 1979-cu ildə çəkilmiş "Babək" filmində xalqımızın azadlıq simvoluna çəvrilmiş qəhrəmanın oğlu ilə dialoqun mahiyyəti də çox şeydən xəbər verir. Həmin filmdə Babək oğluna xitabən deyir: "Zavallı, sən heç vaxt anlamadın ki, azadlıq yanğısı nə deməkdir. O dəhşətli yanğı ki, ürəyi yandırıb külə döndərir. Azadlıq! İstər acı olsun, istər şirin. Yalnız o idi məni döyüşdən-döyüşə aparan. Elə güman edirdim ki, sən

də bu yolun yolcusu olacaqsan. Lakin sən anlamadın ki, bu dünyada bircə gün azad yaşamaq, qırıq il boyunduruq altın-da sürünməkdən daha üstündür!".

Tarixən humanist və insanpərvər olan Azərbaycan xalqı torpaqların qaytarılması üçün müharibə yolundan istifadə etmək istəmir, elə hey sülh danışqlarını davam etdirirdi. Amma düşmən bunu dəyərləndirmək əvəzinə, hər gün atəşkəsi pozur, nəticədə neçə-neçə ailəyə şəhid cənazələri gedirdi. Şübhəsiz ki, bütün olanlar millətin səbir kasasını doldururdu. Səbir kasasının son daması 12 iyul 2020-ci il-də tamamlandı. Qarabağdan uzaq olan Tovuz rayonunda təxribata əl atan erməni silahlı qüvvələrinin niyyətləri boğazında qaldı və hücumun qarşısı mətanətlə alındı. Təəssüf ki, Polad Həşimov kimi generalimiz, Rəşad Mahmudov kimi zabitimiz və neçə-neçə əsgərimiz öz həyatını itirdi. Düzdür, onlar şəhadət şərbətini içərək cənnətə pərvazlandılar, lakin xalq şəhidlərin qisasının dərhal alınmasını tələb edirdi. Milli Məclisin binasının qarşısına toplaşaraq: "Ya Qarabağ, ya ölüm!", "Qarabağa azadlıq!", "Biz şəhidlərin qisasını almaq istəyirik!" kimi şüərlər səsləndirdilər. Təbii ki, dövlət başçısı gedişatı izləyir, hər şeyi ölçüb-biçirdi. Qisasın vacibliyini cənab Prezident də təsdiqləyirdi. Lakin düşmənə son bir şans verildi ki, torpaqlardan könüllü çıxsın. Bəs, Ermənistən Respublikası nə etdi? Öz havadarlarına güvənərək sentyabrın 27-də növbəti təxribata əl atdı.

İstər Madrid, istər Kazan danışqlarına, istərsə də digər müqavilə və qərarlara baxmayaraq Ermənistən təcavüzkar siyasetindən əl çəkmək bilmirdi. Düşmənin pis niyyətli olduğunu və torpaqları heç vaxt boşaltmayacağıni görən cə-

nab Prezident qəti addım atdı. Rəşadətli Azərbaycan Ordu-suna 27 sentyabr hücumunun arda dərhal əks-hükum əmri verdi. Bu, qəfəsdən buraxılan şirlərin öz şikarı uğrunda mübarizəsi demək idi. Qəzəbli aslan kimi nərə çəkən əsgərlərimiz və zabitlərimiz öz haqlarını almaq üçün hücuma keçdilər.

Cəbhədə haqla-batıl mübarizəsinə eşidən gənclərimiz ard-arda səfərbərlik xidmətinə üz tutdular. On minlərlə kö-nüllünün də qoşulduğu nizamlı ordunun qarşısında tab gə-tirmək, təbii ki, mümkünsüz idi.

Qırx dörd günlük Vətən müharibəsində hamı Ermənistən Respublikasının iç üzünü gördü. İki dəfə Azərbaycanın ən böyük şəhərlərindən olan Gəncə ballistik raket hücumlarına, dəfələrlə Bərdə və Tərtər şəhərləri raket və minaatan hücumlarına məruz qaldı. Nəticədə 91 nəfər dinc sakin hə-yatını itirdi, 400-dən artıq sivil-mülki insan yaralandı. Vəfat edənlərin 11-nin uşaq olması isə məsələnin faciəviliyini da-ha da artırdı. Bu, sadəcə bir dövlətin başqa bir dövlətə yox, qəsbkar dövlətin insanlığa qarşı böyük cinayəti idi. Erməni Silahlı Qüvvələrindən fərqli olaraq damarında Cavanşir, Xətai, Babək, Mübariz kimi ığidlərin genini daşıyan cəngavər Azərbaycan ordusu mülki əhalini hədəfə almadiğini də-fələrlə bəyan etdi. Bizim məqsədimiz hansısa xalqla vuruş-maq yox, onları yer üzündən silmək yox, sadəcə torpaqları-mızda işgalini davam etdirən erməni hərbiçilərini öz torpaq-larımızdan qovmaq idi. Belə bir strategiya isə ədalətin məh-vəri idi və şübhəsiz, adil olanın qalib gəlməsi qaćınılmazdı.

Qırx dörd günlük müharibədə Ermənistən Respublikası-nın hərbi təxribatı nəticəsində onlarla dinc, günahsız insan

həyatını itirdi. Lakin dünya dövlətləri, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar saralmış kağızlar üzərində qalan bəyanatlardan konkret əmələ keçmə istiqamətində bircə addım belə atmırıdı. Bəlkə də bu cinayətlər başqa dövlətlərə qarşı törədilsəydi, dünya çıxış yolunu susmaqdə yox, sərt cavab tədbirlərində görərdi.

Bəzi dövlətlər üzərimizə böhtan atmağa və yersiz ittihamlar yağıdırmağa başladılar. Lakin ölkə başçısı həqiqətlərin, faktların dili ilə hər dəfəsində əsgərlərimizin BMT Təhlükəsizlik Şurasının qərar və qətnamələrinin icrasını təkbaşına həyata keçirdiklərini bildirdi. Tarixi ədalətin bərpa olunması istiqamətində Azərbaycan Ordusunun rəşadəti, qələbə əzmi indiyədək ölkəmizə qarşı dövlətlərin hansı mövqedə dayandıqlarına, ən əsası kimin münasibətlərdə səmimi və ədalətli olduğuna işıq saldı.

Tarix hər zaman təkrarlanır, dəyişən şəxsiyyətlər olur. Hər zaman zümlə silahlananlar ədalətin üzərinə kölgə salmaqla öz rəzil əməllərini həyata keçirmişlər. Bu dəfə də ermənilər Gəncə və Bərdəni qadağan olunmuş silahlar və sitəsilə atəşə tutdular. "Amnesty International" və "Human Rights" kimi beynəlxalq təşkilatlar da bu faktı təsdiqləməli oldular. Hər iki qurumun hesabatları göstərdi ki, həqiqəti gizlətmək mümkün deyil. Həqiqət əyilsə də sinnmadı. Sonda qələbə çaldı. İstər ön cəbhədə əsgərlərimizin, istərsə də arxa cəbhədə mülki əhalinin möhkəm yumruq kimi birləşməsi ədaləti bərpa etdi.

Aydın məsələdir ki, hər bir dövlətin iqtisadiyyatı və orduyu güclü olduqda, özü də güclü olur. Müstəqilliyimiz dövründə ordumuz inkişaf edərək dünyadanın ən güclü 50 or-

dusu sırasına daxil oldu. Təkcə müasir və güclü silahlarımız bizi qələbəyə çatdırı bilməzdı. Döyüsdə qalib olmağımızın əsas səbəbkarı cəsur və Vətənini, millətini sevən oğullarımız oldu. Azərbaycan əsgərləri ard-arda zəfərləri ilə Vətənin sinəsindəki yaralara məlhəm qoydular.

Bu Vətən müharibəsində xalqımız orduya böyük dəstək verdi, daim onlarla bir olduqlarını bildirdi. Analarımız ev xörəkləri bişirib əsgər balalarımıza göndərdilər, milyonlarla həmvətənlərimiz öz duaları ilə Allahdan əsgərlərimizə yardım dilədilər. Ən maraqlısı isə olduğum cəzaçəkmə müəssisəsindəki məhkumların öz imkanları daxilində pul toplayıb ön cəbhədə vuruşan əsgərlərə göndərmələri idi. Ola bilər ki, məhkumlar nə qədər pul toplaya bilər, deyə düşünəsiniz. Düzdür, heç min manat pul yiğilmadı. Lakin işi-güçü olmayan, yalnız yaxınlarının dəstəyi ilə dolanan dustaqların belə bir addımı təqdirəlayıq idi.

Deyirlər bir gün qurbağa ağızında su harasa tələsir. Onu yolda saxlayıb soruştururlar: "Ay qurbağa, hara belə?" Qurbağa deyir: "Eşitmışəm, Həzrət İbrahimim oda atıblar, gedirəm odu söndürəm". Hamı gülür: "Sən bu qədər su ilə o böyük-lükdeki tonqala nə edə bilərsən?" Qurbağa kefini pozmadan cavab verir: "Mən öz əlimdən gələni edirəm. Kimin tərəfində olduğumu göstərmək istəyirəm".

Azərbaycan ordusu haqq-batıl, ədalət-zülm qarşıdurmasında doğru seçimi etdi və qalib oldu. Vətən onun yolunda qanı və canı ilə vuruşan əsgər və zabitlərə oğul deməklə kifayətlənmədi. Dünya qarşısında böyüdüyü cəsarətli oğulları ilə qürur duydu. Məncə elə bunun özü hərbiçilərimizə kifayət edirdi. Axı, övlad üçün ən əhə-

miyyətli duygù anasının onunla fəxr etdiyini görməsi və bilməsidir...

Təbii ki, Vətənimizin füsunkar, dilbər guşəsi olan Qarabağımızın erməni vəhşilərindən azad edilməsi gec-tez labüb idi. Bu gün illərlə yetişirdi. Hər ötən gün bizi o böyük qələbə gününə doğru aparırdı. Bizi o torpaqlara onun azadlıq haqqı, şəhid ruhları səsləyirdi. Bu tarixi anın ilk qələbə sorağı 2020-ci il sentyabr ayının 27-də bütün dünyaya yıldı. Müzəffər Azərbaycan Ordusunun bütün cəbhə boyu işgal altında olan torpaqlarımızın mənfur düşmən tapdağından azad olunması uğrunda apardığı hərbi əməliyyatlar uğurlu oldu. Qırx dörd günlük zəfər yürüşündə Füzuli, Cəbrayıł, Qubadlı, Ağdərə, Zəngilan, Laçın, Ağdam düşmənlərdən təmizləndi. Bu tarixi, möhtəşəm qələbənin son akkordu Azərbaycanın ürəyi, incəsənət beşiyi, Qarabağın tacı Şuşa şəhərinin azad edilməsi oldu. Bu şəhər uğrunda döyüşlərdə yüzlərlə Azərbaycan əsgəri və zabiti qəhrəmanlıqla döyüşdü, ölümün gözlərinə dik baxaraq öz mərdliyi, ığidliyi, cəsarəti ilə ölümə qalib gəldi. Şuşamızda məhz o qəhrəman oğulların rəşadəti sayəsində üçrəngli bayrağımız dalğalandı. 2020-ci il noyabrın 8-i ikiqat bayram oldu. Bu gün həm Şuşamız işğaldan azad edildi, həm də tarixi zəfər bayramı kimi yaddaşlara düşdü.

Şuşa!.. Sənin uğrunda ölməyə dəyərdi, ey gözəlliklər diyarı! Sənin qoynunda qədimliyindən söz açan hər bir daşın, qayan, abidən bizim hamımızın iftixarıdır. Bülbülün, Üzeyirin, Xan əminin zəngulələri səndə asimana bülənd alıb, Natəvanın, Vaqifin qəzelləri könülləri oxşayıb. Pənah xanın, İbrahim xanın ayaq izləri qalib bu gözəlliklər diyarın-

da. Qəribədir, Şuşanın işgal tarixi 1992-ci il mayın 8-nə təsadüf edir. Şuşamız 28 il bu azadlıq həsrəti ilə öz xilaskarlarının yolunu gözlədi. Həmişə də inamla, böyük ümidiłə. İllərin üzücü, iztirablı yaşantıları 2020-ci il noyabr ayının 8-də sevinc duyguları ilə əvəzləndi. Ürəklərdəki həsrət buzu-nu azadlıq alovu birdəfəlik olaraq əritdi. İndi Şuşamızda məscidlərdən azan səsi göylərə yüksəlir, həyat öz məcrası-na düşür, yollar çəkilir, tikililər meydana gəlir. Şuşamız öz əvvəlki şöhrətinə doğru inamla addımlayır. Bu yol isə əbə-di və dönməzdirdir!

Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq!

,

Cəsur Elcan dastanı

Hər bir cəsarətli insanın həyatı bir dastandır. Tarix boyunca milyonlarla, milyardlarla insan gəlib-getmiş ki, həyatları heç yada salınacaq qədər dəyərdə olmamışdır. Lakin neçə-neçə şəxsin yaşadığı ömür özündən sonra dastana çevrilmişdir. Belə insanlar tarixdə az sayıda olsalar da, öz həyatları və ölümləri ilə milyonları yaşamışlar.

İkinci Qarabağ döyüşündə canlarından keçən əsgər və zabitlərimiz məhz müqəddəs hədəfə doğru inamla irəliləyirdilər. Təbii ki, belə hərbçi heç bir fədakarlıqdan çəkinməz. Onun üçün döyük meydanı ilə toy-büsət meydanının elə də fərqi yoxdur. Belə bariz nümunələr tarix səhifələrinin məğrurluqla anılır.

Tarixi məlumatlara görə döyüklerin birində müsəlman ordusunun sərkərdələrindən biri Roma ordusuna əsir düşür. Düşmənin hərbi məhkəməsi həmin sərkərdəni ölümə məhkum edir. Amma ona bildirilir ki, əgər xristian dinini qəbul edərsə, edam hökmü ortadan qalxacaq. Məğrur sərkərdə bildirir ki, əgər xristianlığı zahirən də qəbul etsə, bu, canından əziz bildiyi dininə ehtiramızlıqdan əlavə, cəbhələrdə mərdliklə döyükən digər əsgərlərində şücaət ruhunu itirməsinə və təslimolma ruhiyyəsinin onlara hakim olmasına səbəb ola bilər. Ona görə də məhkəmənin təqdim etdiyi təklifi rədd edir. Buna təəccüblənən məhkəmə həmin sərkərdəyə vəd verir ki, əgər xristian dinini qəbul etsə nüfuzlu şəxslərin birinin qızı ilə evlənəcək və ona yüksək vəzifə veriləcək. O, indi də bu təklifi geri çevirir. Məhkəmədə iştirak edən qeyşər müsəlman əsgərlərindən birinin zeytun

yağı ilə dolu qaynar qazana atılmasını əmr edir. O, bununla sərkərdəyə məhkəmənin hökmünün qətiliyini və ağırlığını, zarafat olmadığını bildirir. Sərkərdə öz gözləri ilə əsgərin qazanda yanmasını müşahidə edir. Əsgərin əti sümüyündən ayrılır, bədəni qaynar yağa batıb çıxır. Sərkərdə səhnəni izləyərkən biixtiyar ağlayır. Məhkəmə üzvləri və digər nüfuzlu şəxslər onun qorxudan ağladığını güman edirlər. Sərkərdə insanların simasındakı istehza qarşıq təbəssümədən onların nə düşündüklerini təxmin edir. Buna görə də üzünü onlara tutub deyir: "Məni gözləyən taleyə görə ağlamıram. Ona görə ağlayıram ki, fəda etməyə yalnız bir canım var. Kaş tüklərimin sayı qədər canım olaydı və hamısını fəda edə biləydim".

Başqa bir tarixi nümunəyə nəzər salaq: 1950-1960-cı illərdə siyasət səhnəsində Vietnam məsələsi vardı. Ayaqları yalın bir millət əlinə ox-kaman və Rusiyanın verdiyi köhnə silah-sursat alıb öz hüquqlarının müdafiəsi üçün Amerika ordusunun qarşısına çıxdı. Araşdırmałara görə bir vietnamlı əsgərin ölümü ABŞ üçün hardasa bir milyon dollara başa gəlirdi.

Amerika öz ordusunun iradəsini gücləndirmik üçün hər ay müğənnilər dəvət edir, rəqs məclisləri təşkil edir və onlara maddi ruh aşılıyır. Vietnamlılar isə heç bir vəchlə torpaqlarının işğalına razı olmur, lazım olduqda həyatlarını qurban verirdilər. Vietnamlı əsgərlər məlum hədəf üçün döyüşürdürlər. Məqsəd azad yaşamaq və istismar dövrünə son qoymaq idi. Amerika əsgərləri nə üçün döyüşdükərini bilmirdilər. Onlar başqasının torpağını işgal etmişdilər və əraziləri ilə Vietnam arasında minlərlə kilometr məsafə var idi.

Bunları qeyd etməklə diqqəti İkinci Qarabağ döyüşünə çəkmək istəyirəm. Azərbaycan əsgərlərinin öz hədəfi var idi. Ana Vətənin işğaldan azad olunması! Lakin erməni əsgərinin hədəfi başqasının torpağını işgal altında saxlamaq idi. Düzdür, Ermənistən bəzi siyasi dairələri onları alda-dıb döyüşə gətirə bilərdi. Amma bu heç də reallığı dəyişmirdi. Qarabağ Azərbaycan torpağı idı və Azərbaycan əsgəri bu məqsəd uğrunda canı və qanı ilə vuruşurdu. Buna görə də onlar dastan yazırdılar. Tarix yazarın əsgərlərimizin mətanət və əzmkarlığı qarşısında aciz qalan düşmən xain-cəsinə Gəncəni, Bərdəni və Tərtəri bombardman edirdi. Buralarda hədəfə alınanlar bəs kim idi? Təbii ki, dinc əhali. Gəncə şəhəri nə Ermənistən Respublikası ilə dövlət sərhəddində idi, nə də Qarabağla qonşu idi. Ermənistən hakimiyyəti öz murdar hədəflərinə çatmaq üçün körpələrin, qadınların, ahilların qətlinə, daha doğrusu terroruna əl atdı...

El-obasının bombardman olduğunu eşidən Elcan döyüş vaxtı şərəfi üzərinə and içmişdi ki, düşmənə göz açmağa aman verməyəcək. Onun taqım yoldaşlarından qazi olaraq qurtulan bir igidimiz yas məclisinə gələndə hüzr sahiblərinə belə bir hadisəni danışıb: "Mən, sağ qalmağıma görə Elcana borcluyam. O, olmasayı bəlkə də ölmüşdüm. Döyüşün qızğıın vaxtında əmrə uyğun olaraq biz Füzulinin işgal altındakı kəndlərinə hücuma keçdik. Düşmən bunu gözləmirdi. Hücum qəfildən olmuşdu. Döyüş vaxtı bədənimdən bir neçə güllə yarası aldım. Hərəkət edə bilmirdim. Sürü-nərək özümü bir kənara atdım. Çünkü olduğum yer sıx gül-lə atəsinə tutulurdur. Ətrafımda neçə döyüş yoldaşım şəhid olmuşdu. Gözlərimi səmaya dikib eləcə qaldım. Ölümümü

gözləyirdim. Bilmirəm nə qədər vaxt keçdi. Artıq gözlərim qaralırdı. Dünya ilə vidalaşırdım. Atamı, anamı, qardaşımı xatırladım. Bir az qəhərləndim. Hələ döyüş gedirdi. Gör-düm bir nəfər əyilə-əyilə, atışa-atışa mənə tərəf gəlir. Ağa-ca söykənib taqətsiz halda ona baxırdım. Yaxınlaşdıqda tanıdım. Bu, Elcan idi. Qolundan yaralanmışdı deyəsən. Mə-nə yaxınlaşış halımı soruşdu. Yəni, sağammı, salamatam-mı? Başımla "hə" deyə bildim. Məni qucaqlayıb yavaş-ya-vaş həmin ərazidən uzaqlaşdırdı. Hələ də başa düşə bilmirəm ki, o zəif bədəni ilə məni necə xilas elədi. Elə bil ki, döyüş vaxtı Elcana hardansa güc gəlirdi. Elə hey: "Qorxma! Sən yaşayacaqsan. Bunların anasını ağladacağıq!" - deyirdi. Elcan məni digər hərbçi yoldaşlarımın yanına qoyub təkrar döyüşə atıldı".

Siz, adı, siravi Azərbaycan əsgərinin qorxmazlığına, cəsa-rətinə diqqət yetirin. Düşmən məhz belə keyfiyyətdəki əs-gərlərimizin qorxusundan silah-sursatı, döyüş bayrağını atıb geri qaçırdı. Məhz bu əsgərlərimiz düşməni iti qovan kimi torpaqlarımızdan qovurdu. Vətən müharibəsi bir kinofilm deyildi. Kinolardakı fantastik və inanılmaz görünən səhnələri Azərbaycan əsgərləri real olaraq nümayiş etdirirdi.

İstiqlal şairi mərhüm Mehmet Akif Ersoyun qəhrəman əsgərlərə xitab etdiyi şeir bütün olanları necə də gözəl şə-kildə gözlər öünüə sərir:

*Durma get, oğlum, açıqdır yolun,
Cəngə hazırlıdır, o bükülməz qolun.
Süngünü tax, ön sıradır yolun,
Uğurun açıq olsun, uğurlar olsun!*

*Yerlər uçuran sel olub daşmali,
Dağ deməyib, daş deməyib, aşmali!
Səndəki cəsarətə ellər çəşmali,
Durma get, oğlum, uğurlar olsun!*

Bu gün tale Elcanın üzünə gülsə də, qəlbini göynədən kədər onu sarsıdır, acı təəssüflərə qərq edirdi. Elə həmin gün, son döyüsdən əvvəlki istirahət vaxtı silahdaşları ilə birlikdə qələbə haqqında danışır, arzularından söz açır, hansısa şad xəbərin sevincini bölüşürdü. Bir saat sonra baş verəcək döyüsdən xəbərsiz olan əsgərlərin onları gözləyən taledən xəbərləri yox idi. Elcan fikir, xəyallar aləminə dalandı, nədənsə Allahın müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimdə buyurduğu: "Heç kəs sabah nə əldə edəcəyini və harada ölücəyini bilməz!" - ayəsini xatırladı. Düşündü ki, onsuz da insan bu dünyaya bir dəfə gəlir, onu da gərək ləyaqətlə yaşasın. Mənəvi qanunlara əməl edən vicdanlı insana, məhz belə birisinə xoşbəxt ömür sürmək nəsib olur. Bu xoşbəxtlik təkcə dünyəvi nemətlərdən faydalananmaq, dünyəvi isteklərə nail olmaq yox, həm də mənəvi yüksəliş və saflıqdır.

Elcan Muradov Vətənə bəslədiyi ülvi sevgiyə, düşmənə sonsuz kinlə silahlanan qəlbinin güc-qüvvəsilə əlindəki silahı möhkəm tutaraq, Vətən torpaqlarının azadlığı uğrunda döyüşə atılmışdı. Cəbhəyə yollananda içdiyi andı xatırlayıb öz-özünə dedi: "Mən şəhidlərimizin qanı ilə suvarılmış Vətən torpaqlarının düşməndən azad edilməsi üçün son damla qanımadək vuruşacam. Düşmən əsarətinə inləyən torpaqlarımız üzərində narahat dolaşan şəhid ruhlarını sevindirəcəm".

Az sonra şəhadət şərbətini içəcəyini duyan Elcan illərdir anaların qəlbindəki yaralara məlhəm olacaqdı. O, bir neçə gün bundan əvvəl xain düşməndən təmizlədikləri Hadrud qəsəbəsi və Füzulinin bir neçə kəndini göz önünə gətirdi. Erməni vandalları buralarda demək olar daşı-daş üstündə qoymamışdılar. Vaxtilə ata-babalarımız yaşıyan o isti evlər xarabalığa dönmüş, tikililər yerlə-yeksan olmuşdu. İşgal altında qaldığı illər ərzində yağı ayaqları sinəsinə dəydikcə Vətənin imdad harayı sinəsini çat-çat etmişdi. İndi bu torpaqlar azad nəfəs alırdı. Elcan hazırda dayandığı yeni azad olunmuş kəndin ətrafına boylandı. Hər tərəf quru səhralığa bənzəyirdi. Əyilib Ana Vətənin bağlarından bir ovuc torpaq götürdü. Düşündü ki, əlində tutduğu bu bir ovuc torpağa hansısa şəhidimizin qanı qarışıb. Ancaq bu yerlərdə töküklən qanlar son nəticədə hədər getmədi. Onların qisası düşməndən bir-bir alınırdı. Uğrunda canlarını qurban verdikləri Vətən torpağının üzü indi gülürdü.

Nədənsə yadına orta məktəb illərində tarix və coğrafiya fənlərini keçərkən kitabdakı xəritə düşdü. Qarabağımızın ərazisi həmin xəritədə qırmızı rəngə boyanmışdı. Deməli, o, qanla suvarılıb və bu qan torpağın canına hopub. Həmin qan təkcə onun sinəsini boyamayıb, bu qan hər bir azərbaycanlığın köksündə, qəlbində qara ləkəyə dönüb. Otuz ilə yaxın bu qanı Vətən torpaqları udub. İndi torpaqlarımızın azadlıqda aldığı nəfəslə hər bir azərbaycanının milli qürur hissi oyanmışdı.

Elcan da bu müqəddəs duyğunu öz qəlbində hiss edirdi. Bu gün Füzulimizin azadlığı, sabah Cəbrayılımız, Qubadlıımız, Zəngilanımız, Laçınımız, Kəlbəcərimiz, Ağdamımız,

Şuşamız, Xankəndimiz, Xocavəndimiz, Xocalımız, bir söz-lə Qarabağımızın azadlığı həyata keçəcəkdi. Düşünürdü ki, kaş on iki canı olardı və hərəsi bir istiqamətdə vuruşardı. Kaş bayraqımızın bütün işgal olunmuş ərazilərdə dalgalanmasını görəydi.

Gözləri önünə bu günləri görə bilməyən Milli Qəhrəman Mübariz İbrahimov gəldi. Mübariz haqqında hazırlanmış videoçarxı dəfələrlə izləmişdi. 18 iyun 2010-cu il tarixində gecə saat 23:30 radələrində o, təkbaşına iki ordu arasındakı bir kilometrlik minalanmış sahəni keçir. Ermənistan hərbiçilərinin çox sayıda əsgər və zabitini qəfil həmlə ilə məhv edir. Sonra isə düşmənin silahlarını özünə qarşı istifadə edərək 5 saat onlarla təkbətək döyüşür. Düşməni ağır itkilərə məruz qoyur, onların zəif cinahlarını üzə çıxarır. Azərbaycan döyüşçüsü səhər saatlarında qeyri-bərabər döyüşdə qəhrəmancasına şəhidlik pilləsinə ucalır. Videorolikdə şəhidin atası Ağakərim kişinin dedikləri isə qəhrəman igidin hansı ailədə tərbiyə aldığı əyani şəkildə göstərir: "Hadisənin səhəri günü tezdən saat beş-altı arasında mənə zəng gəldi. Soruştular ki, oğlunuz evə gəlməyib ki. Hətta bildirdilər ki, çoxlu silah götürüb və ərazidən uzaqlaşış. Dedim, mən oğlumu tanıyıram, sərhədə tərəf gedin. Sonra da məktubu tapmışdilar...". Bu qəhrəmanlığa damgasını vuran isə onun valideynlərinə yazdığı məktubdur. Həmin məktubda Mübariz sanki təkcə valideynlərinə deyil, bütün Azərbaycan xalqına müraciət edirdi. O, bizə milli-mənəvi dəyərlərimizə bağlı olmağımızı, Vətən sevgisinin nə olduğunu yenidən öyrətmışdı: "Canım atam və anam. Məndən sarı darixmayın. İnşallah, Cənnətdə görüşəcəyik. Mənim üçün bol-bol dua

edin. Vətənin dar gündənərtiq ürəyim dözmür. Allaha xatir bunu etməliyəm. Ən azından ürəyim sərinlik tapar. Şəhid olanadək bu şərəfsizlərin üzərinə gedəcəyəm. Şəhid olsam ağlamayın. Əksinə, sevinin ki, o mərtəbəyə yüksəldim. Allaha ibadətlərinizi dəqiq yerinə yetirin. Coxlu sədəqə verin. Seyid nəvəsi olaraq bunu etməliyəm. Allah böyükdür. Vətənən sağ olsun! Oğlunuz Mübariz. Haqqınızı halal edin".

Elcan ani olaraq düşüncədən ayıldı. Əsgər yoldaşları hərəsi bir işlə məşğul idi. Kimisi məktub yazır, kimisi telefonla ailəsi ilə danışır, kimisi cəbhədə xatirə şəkilləri çəkdirir, kimisi də döyüş yoldaşları ilə şirin-şirin söhbət edirdi. Bir azdan döyüş başlayacaqdı və hərəsi onu gözləyən taleyə qovuşacaqdı. Hər gün qardaş kimi sevdiyi cəbhə yoldaşlarından neçəsi şəhid olurdu. Bu, Elcanı çox sıxırdı. Bir an öncə döyüşə atılıb qisas almaq isteyirdi. Ancaq bu döyüşün onun üçün son döyüş olacağını bilmirdi...

Get-gedə hava qaralmağa doğru gedirdi. Günortadan başlayan sakitlik o qədər də ümidverici deyildi. Hər an döyüş əmri verilə, vuruşma başlana bilərdi. Goy üzündə buludlar da sıxlışaraq qaralırdı. "Hə, deyəsən yağış yağacaq", - deyə fikirləşdi. Düşündükcə sanki qəlbi qəhərdən boğuldu. Azad etdikləri kəndlərdə döyüş yoldaşları həlak olmuş, orada onların qanı torpağa qovuşmuşdu. İndi yağış həmin qanları hansısa güllərin, çiçəklərin köklərinə axıdırdı. Bahar fəslində bu gül-çiçəklər boy atacaq, təbiəti al-əlvan rəngə boyayacaqdı, amma...

Elcan düşünürdü. Düşündükcə düşmən əsarətində olan bütün torpaqların azad edilməsində özünün də iştirak etməsini arzulayırdı.

- Nə fikrə getmisən, Elcan? Bayaqdan sənə baxıram. Yamancı duyğulanmışan, - deyə yaxınlıqdakı əsgər dilləndi.

Döyüş yoldaşının səsi onu qərq olduğu xəyallar aləmindən xilas etdi. Gülümsünərək:

- Gələcəyimiz barədə düşünürəm, - dedi.

Digər əsgər dedi:

- İnşallah, ədalət qalib gələcək. Biz ədalət uğrunda, öz haqqımız üçün vuruşuruq. Vətən bizimdir!

- İnşallah, elə belə də olacaq! Biz qalib gələcəyik.

Elə bu vaxt "düzül!" komandası eşidildi. Hər iki silahdaş cərgəyə tələsdi. Taqım komandiri sıranın qarşısına keçib əsgərlərin döyüşə hazırlığına nəzər saldı. Hər bir əsgərin simasından cəsurluq, məgrurluq və qorxmazlıq oxunurdu. Onların geyim və silah vəziyyətinə diqqətlə yanaşış yoxlaşdırıldıqdan sonra döyüş tapşırığını verdi. Komandir danışdılqca onun sözlərindəki qətiyyət hər bir əsgərə, həmçinin Elcana da sirayət edirdi. Qarşıda duran döyüş tapşırığının yerinə yetirilməsi düşmən tapdağından Vətən torpağının hər parçasının azad edilməsi deməkdir. Bu tapşırığın həyata keçirilməsi hər bir əsgərin borcu idi. Özü də şərəfli və müqəddəs borcu! Elcan da bu şərəfli vəzifənin daşıyıcılarından biri olması ilə qürur duyurdu.

Axşamtərəfi başlayan döyüş ara vermədən davam edirdi. Əsgərlərimiz düşmən mövqelerinə doğru inamlı, qətiyyətlə, cəsarətlə irəliləyirdilər. Qarşı tərəfdən atılan mərmilər, yağan güllələr, yerə səpələnən qəlpələr onların sırasını seyrəltər də qorxmadan irəli, ancaq irəli hücum edirdilər.

Bu da mənfur düşmən mövqeyi! Artıq onlarla erməni məhv edilmiş, bəzisi ağır yaralanmışdı. Ətrafdakı ermənilər

əllərini qaldırıb təslim olmaq işarəsini verdilər. Elcan öndə bir neçə əsgərlə bir qədər də irəlilədi. Bu zaman yaralılar arasında olan erməni əsgərlərindən ikisi onların üzərinə atıldı. Elcan onların əlindəki avtomat süngüsünü görüb özünü itirmədi. Onun atdığı gülə bir anda erməni əsgərinin sinessinə sancıldı. O biri düşmən əsgərini də digər döyüş yoldaşı tərk-silah etdi...

Həmin döyüşdə fərqləndiyinə görə komandanlıq tərəfindən Elcana təşəkkür elan edildi. Düşmən səngəri alındıqdan sonra döyüşçülər növbəti hücum üçün hazırlaşmağa başladılar. Ermənilərlə döyüş zamanı yaralı əsgərlərimiz azad edilən kənddə qalmışdılar. Elcan komandirinin tapşırığıyla bir neçə döyüşçü ilə birlikdə onları gətirməyə yollandı. Onların irəliləməsini müşahidə edən düşmənlərin atəşlərinə baxmayaraq bir neçə yaralı əsgəri gətirməyə müvəffəq oldular. Alınan mövqelərdə qalan bir qrup əsgərdən başqa digərləri yaralıları geriyə təhvıl vermək üçün həmin ərazilən ayrıldılar. Mənfur düşmən Azərbaycan əsgəri ilə bacarmırıldı. Bu səbəbdən qarşı-qarşıya döyüşməkdən qorxub itirdiyi əraziləri minomyot atəşinə tutmağa başladı. Elcan və taqım komandiri də daxil səkkiz hərbiçimiz xain atəşə tuş gələrək şəhidlik pilləsinə ucaldılar...

On doqquz yaşlı igid, qorxmaz, cəsur Vətən oğlunun qəhrəmanlıq dastanının son səhifələri qanla yazıldı. Bir zamanlar xəyalalı dalib, zehninə gətirdiyi şəhidlər kimi, onunda qanı Vətən torpağının bir qarışını suvardı. Elcandan yadigar qalan uca şəhid adı və bir də gələcək nəsillərə Vətənə məhəbbətin əsl bariz nümunəsi olan şərəfli döyüş yolu oldu. Elə bir yol ki, Vətən torpaqlarının ərazi bütövlüyü bu

yolla bərpa olundu. Elə bir yol ki, onu yaddaşında əbədi ya-
şatdı. Elə bir yol ki, gənclərə Ana Vətən uğrunda şəhidlik
dərsi oldu!

Salam olsun Vətən yolunda candan keçən igidlərə!

Təsadüfi rastlaşma?..

Mühəribənin başlamasından bir müddət ötmüşdü. Bütün xalqın qulağı cəbhədən gələcək xəbərlərə köklənmişdi. Səmi-
mi etiraf edim, olduğum həbsxanadan yüzlərlə məhkum Ali
Baş Komandana ərizə ilə müraciət ünvanlayıb düşmənlə üz-
bəüz mövqedə döyüşə cəlb olunmağı xahiş edirdi. Vətən mü-
haribəsində vəzifəsindən, yaşıdan, sosial durumundan aslı ol-
mayaraq hamı möhkəm yumruq kimi birləşmişdi.

Bir gün saxlanıldığım 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsi-
nin həkim-stomatoloqu Tahirov Vasif Əyyub oğlu mənə
mühüm bir sözü olduğu ilə bağlı xəbər göndərdi. Tibb
məntəqəsinə getdim və Vasif həkimlə görüşdüm. Qısa
hal-əhvalın ardınca mənə dayıoğlu Elcanın salam-dua-
sı olduğunu dedi.

Vasif həkimin qardaşı Fuad Tahirov könüllü olaraq cəb-
həyə yollanmışdı. Mən bilirdim ki, Vasif həkim hər həftə-
nin şənbə-bazar günləri ön cəbhəyə gedir, qardaşını ziyarət
edir, əsgərlərə sovqat aparır və ehtiyac duyulduğda tibbi
yardım göstərirdi.

Belə səfərlərin birində Vasif həkim Elcanla görüşüb-
miş. Elcan da onun 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsində "diş
həkimi" olduğunu bildikdə mənə salam söyləməsini xahiş
edibmiş.

Bu hadisənin təfərrüatını Vasif həkimdən soruşduqda, o, bunları söylədi: "Şükür Allaha, əsgərlərlə bir qardaş kimi olmuşdum. Elə vaxt olurdu ki, mən də əlimdə silah onlara qoşulub düşmənlə vuruşurdum. Hər həftə sonu gedəndə əlidolu gedirdim. Bir dəfə mən penitensiar xidmətdə çalışan bir həkim olduğumu deyəndə Elcanın gözləri parıldadı. Hansı cəzaçəkmə müəssisəsində işlədiyimi soruşdu, mən də 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsində işlədiyimi dedim. O, bunu eşidən kimi mənə daha yaxın oturdu. "Həkim, mənim bibim oğlu da orada həbsdədir", - dedi. Doğrusu, elə bir vəziyyətdə ortaq tanışımızın olması məni sevindirdi. Məhkmən adını soruşduqda, sənin adını dedi. Beləcə, qanımız bir-birimizə daha da isindi. Məndən sənə çoxlu salam-dua çatdırırmamı istədi.

Mən o uşaq haqqında maraqlananda qorxmaz və ürəkli olduğunu, həmişə cəsurcasına irəli atıldığını və düşmənə qan uddurduğunu söylədilər. Elcanın mənim ellim, olduğunu öyrəndikdə isə qürur hissim bir qədər də artdı".

Oxuculardan nə gizlədim, Elcanın bibisi oğlu kimi bu sözlərdən çox fərqliydim.

Elcan şəhid olduqda bu acı xəbəri Vasif həkimə də dedim. Bu xəbəri eştdikdə gözləri doldu və dərindən bir ah çəkib Allahdan mərhuma rəhmət dilədi.

Həyat belədir, gözləmədiyimiz anda, gözləmədiyimiz hadisələrlə üzləşə bilirik. Əslində heç kəs qarşımıza təsadüfən çıxmır. Elcanla Vasif həkimin də qarşılaşması bu baxımdan təsadüf hesab edilməməlidir. Görünür, taleyin hökmü ilə onların bu görüşü şəhid barəsində yazılan əlinizdəki əsər üçün bir xatirə səhifəsi olacaqmış...

Səhidlik zirvəsi

Hər bir insanın doğum və ölüm tarixi olur. Heç kəs bu dünyada əbədi həyat sürə bilmir. Lakin bir qrup insanlar var ki, onların ancaq doğum tarixi olur, ölüm tarixi yox. Bunlar şəhidlərdir. Şəhidlər müəyyən zamanda, müəyyən coğrafi ərazidə doğulur, lakin öz şəhadətləri ilə ölümsüzlük qazanırlar.

Tarix boyunca şəhidlik xalqımızın mənliyində yaşayan ən uca mənəvi keyfiyyət olmuşdur. Xalqımız Vətəni və müqəddəs dəyərləri naminə həmişə döyüşmiş, bu yolda ölməyi yaşamaqdan üstün tutmuşdur. Müqəddəs əxlaqi-mənəvi dəyərlər uğrunda mübarizənin sonunda Allahın vəd etdiyi yüksək əbədi mükafat durur.

Şəhidlik müsəlmanlara, o cümlədən xalqımıza məxsus keyfiyyət kimi bizi tarix boyu Vətənimiz, müqəddəs dəyərlərimiz uğrunda qəhrəmanlıqlara sövq etmişdir. Azərbaycanlı analar tarix boyu körpələrini bu ruhda tərbiyələndirmişlər. Çünkü bu bizim ayaqda qalmışımızın əsas səbəbidir. 20 Yanvar faciəsi xalqımızın yaxın keçmişində baş verən faciə olmaqla yanaşı eyni zamanda şəhidlik salnamələrindən biridir. Bu şəhidlik məqamına xalqının azadlığı üçün haqsızlığa qarşı səslərini ucaldan millətin yüzlərlə övladı qanları və canları hesabına nail olmuşlar.

Vətənin müdafiəsi Allahın əmridir. Belə ki, Uca Yaradan: "Sizi yurdunuzdan çıxaranları siz də çıxarın! Və Sizinlə vuruşanlarla siz də Allah yolunda vuruşun!" - deyə bizə Qurani-Kərimdə göstəriş verir. Şəhidlər bu ayələrə öz can-

ları bahasına əməl edirlər və Rəbbimiz də buna görə onlar "ölü" deməməyimizi buyurur.

Şəhidlər cismən ölürlər. Bu doğrudur. Ancaq həyat təkcə quru candan ibarət deyil axı. Onların sayəsində bizlər rifah içərisində yaşamırıqmı? İkinci Qarabağ müharibəsində şəhid olan üç minə yaxın Vətən övladı sayəsində xalqımız da ha da dirçəlmədimi? Torpaqlarımıza uzadılan namərd və xəyanətkar əl kökündən kəsilmədimi?..

Uca Yaradanımız Allah yolunda öldürünlənlər barəsində buyurur: "Allah yolunda öldürünlənləri əsla ölü zənn etməyin. Əksinə onlar diridirlər və Rəbbləri yanında ruzilənlərlər". (Qurani-Kərim).

Vətən uğrunda bütün varlığı ilə vuruşaraq şəhadət şərbətini içənlər barəsində Mehmet Akif Ersoyun bu şeiri yeriňə düşür:

*Ey, bu torpaqlar üçün torpağa düşmiş əsgər!
Göydən əcdad enərək öpsə o pak alnı, dəyər.*

*İşaran məğribi axşamlar dolasam yarana,
Yenə bir şey etdim deyə bilmərəm xatırənə.*

*O dəmir çəmbəri sinəndə qərəb parçaladın,
Sən ki, ruhunla bərabər gəzər o uca adın.*

*Ey şəhid oğlu şəhid, istəmə məndən məğbər,
Sənə ağuşun açmış, gözləyir Peyğəmbər.*

Bəli, şəhidləri o dünyada peyğəmbər qarşılıyır. Onlar ən şərafətli insanlardır. Şəhidlər torpağa atılan bir toxum kimidirlər. Bu toxumlar azadlığın hər baharında çəvrilib lalə olar, qırmızı rəngdə çıçək açar. Məhz onlar ümidlərin bitdiyi yerdə bir var olma, yenidən diriliş müjdəsi verərlər...

Şəhid Elcan Muradov illərlə xüsusi təlim görmüş bir zabit deyildi. O, xalqımızın sırávi insanlarından biri idi və kasib ailədə böyümüşdü. Atasının Elcana xüsusi məhəbbəti vardı. Həmişə oğlu barəsində belə deyirdi: "Bu uşağın nəsə başqa bir aurası var. Bilirəm ki, gələcəkdə mənim adımı ucaldacaq".

Mən, Eldəniz dayıma demək istəyirəm ki, şəhid olan oğlun Elcan həqiqətən də sənin başını ucaltdı. Amma o, hələ indi-indi tanınmağa başlayır. Oğlun qeyrətli bir oğul idi. Bu xalq var olduqca oğlunun adı daim zirvələrdə olacaq. Elcan öz şəhidliyi ilə gənc nəsil üçün bir mayak oldu.

Vətən müharibəsinin başlanmasından bir aydan artıq vaxt keçmişdi. Ordumuz qələbə ardınca qələbə qazanırdı. Elcanın şəhid olduğu döyüş sentyabr ayının sonlarına təsadüf edir.

Dəyərli oxularla qəlbimdəkiləri səmimi şəkildə böülüsmək istəyirəm. Mənim üçün mənəvi qardaşımın necə şəhid olması çox maraqlı idi. Elcanın döyüş yoldaşlarından heç kəslə əlaqə saxlaya bilmirdim. Deyirdilər ki, taqımın hamısı döyüş zamanı şəhid olub. Lakin hüzr məclisindən sonra dayım Şəmkir rayonundan olan bir qazinin nömrəsini mənə verdi. O, Elcanla ciyin-ciyinə döyüşlərdə iştirak edibmiş. Zəng vurdum. Dəstəyi götürən qazimizlə salam-

kəlam edərək, Allahdan şəfa dilədim və qələbə qazanmaları münasubətilə təbrik elədim. Sonra söhbəti çox uzatmayıb birbaşa məni maraqlandıran mövzuya keçdim. Elcanın döyüş yoldaşı dedi: "Döyüş vaxtı komandir taktiki addım üçün taqımdan səkkiz könüllü istədi. Elcan həmin könüllülərin içərisində idi. Biz yaralanmışdıq və bir neçə əsgərin köməyi ilə bir qədər geri çəkilməliydi. Gullə yağış kimi yağırdı. Elcan köməklik edib məni digər əsgər yoldaşımın çıxını nə dayadı. Sonra biz yavaş-yavaş geri çəkildik və komandir könüllülərlə birlikdə azad olunan kəndə tərəf bir qədər irəlilədi. Bütün böyük hücum vəziyyətini almışdı. Heç bir dəqiqə keçmədi ki, ermənilər raket və minamyot atəşinə başladılar. Mənim son gördüğüm səhnə bu oldu. Sonra gözümü hərbi hospitalda açdım. İlk soruştugum şəxslərdən biri elə Elcan oldu. Onun şəhid olduğunu eşitdikdə sanki belim qırıldı. Müharibədəki az müddət ərzində Elcan mənim üçün doğma bir insana çevrilmişdi. Allah ona rəhmət eləsin".

Elcanın şəhidlik zirvəsinə necə çatdığını barədə məlumat məhz bu qədər idi.

Oktyabr ayının sonları idi. Şəhidin Aybəniz və Təranə adlı bibiləri ata ocağında cəm olmuşdular. Müharibə hələ davam etsə də, bibilər baş vermiş mühüm hadisədən xəbərsiz idilər. Eldəniz qardaşı İntiqamla birlikdə yenice evə gəlmışdılər. Yeni-yeni kəndlərin işğaldan azad olunması xəbəri hamını sevindirir, qəlblərində fərəh hissi oyadırdı. Birdən telefonun zəngi çalındı. Dəstəyi Elcanın əmisi İntiqam götürdü. Zəng vuran Füzulidəki hərbi hissənin komandanlığından idi. İntiqam telefonun dəstəyi əlində quruyub qalmışdı. Bir dəqiqəlik danişq yekunlaşdı. Dəstək asıldı.

Hamı təəccüb qarışiq narahatlıqla İntiqamın üzünə baxır, ondan bir cavab gözləyirdi. İntiqam sakitcə masada əyləşdi. Otağa sanki ölüm sükutu hakim kəsildi. O, nəfəsini dərib birnəfəsə dedi: "Elcan şəhid olub".

Elcanın bibiləri və atası sanki bu xəbərdən şoka düşdülər. Eşitdiklərinə inana bilmirdilər. Elcanın bibiləri Aybəniz və Təranənin nalə səsləri göyə yüksəldi. Digər otaqdaçı evin gəlini Gülnarə səs-küyə qaçıb gəldi. Vəziyyəti anlayıb özünü saxlaya bilmədi, hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Atası isə heç nə demədən yerində donub qalmışdı. Gözlərindən axan buz kimi soyuq yaşı damlaları yanaqlarını islatşa da, səsi çıxmırıldı. Hiss edirdi ki, dizlərinin taqəti tükənir və biixtiyar yerə çökdü. Həqiqətən də ata üçün böyüdüb, boy-aşa çatdırıldığı balasının ölüm xəbərini eşitmək belinin sınması idi.

...Ertəsi gün ailə hərbi hissədən deyilən ünvana yollandı: şəhidlər saxlanılan morqa. Bu, hamını bir az təəccübləndirmişdi. Axı, adətən şəhidi el-obasına hərbçi yoldaşları öz ciyinlərində gətirirlər. Nə əcəb, Elcanın ailəsi harasa çağırılırdı?

Elcanın bibisi, eyni zamanda mənim anam bütün olanların anbaan şahidi idi. O da Elcanın atasığillə deyilən yerə getmişdi. Məsələni təfərrüatı ilə ondan öyrənmişəm deyə rahat yaza bilirəm.

Anam həmin anları belə xatırlayır:

- Biz getdik morqa. Hərbi formadakı həkim mənə və bacıma içəri girməyi məsləhət görməyərək, qardaşımı içəri daxil olmasını söylədi. Lakin onun tək keçməsinə razı olmadıq. Birlikdə morqa daxil olduq. Üzəri qara örtüklə ör-

tülmüş bir cənazənin yanına aparıldıq. Örtük qaldırılanda gözlərimizə inanmadıq. Bu, yanaraq kül olmuş insan cəsədi idi. Daha doğrusu, insan cəsədinə bənzəyirdi. Elə bil ərimişdi. Həkim: "Oğlunuz mərmi və raket hücumları nəticəsində şəhid olub", - dedikdə Eldəniz hirslə üzünü ona tutdu: "Yox, bu mənim oğlum deyil! Siz məni aldadırsınız. Mənim oğlum sağdır!" - deyib yaşarmış gözlərini yerə dikdi. Həkim və yanındakı yüksək rütbəli zabit bizi sakitləşdirməyə çalışaraq dedi: "Təki, siz deyən kimi olsun. Onda istəyirsinizə, DNT analizi götürək". Razılaşdıq. Eldəniz oradakı həkimlə birlikdə harasa getdi və heç yarım saat keçmədi ki, geri qayıtdı. Rəngi ağappaq olmuşdu. Göz yaşları içərisində bizə yaxınlaşıb getməli olduğumuzu bildirdi. Qayıtdıq Gəncəyə. Gecə-gündüz dua edirdik ki, kaş məlumat yalnız olsun, Elcan sağ olsun. Aradan bir həftə keçdi. Axşamtərəfi idi. Telefon zəng çaldı. Dəstəyi bu dəfə Eldəniz götürdü. Zəng vuran Gəncə şəhər İcra Hakimiyətinin nümayəndəsi idi. Nə dedisə, qardaşımın rəngi ağappaq ağırdı, dizləri büküldü. Yazığın çıynınə elə bil, dağlar çökdü. Dəstək havada asılı qaldı. Əsl vay-şivən bax, onda qopdu. Hamı Elcanın şəhid olduğunu başa düşdü...

Növbəti gün şəhid Elcan Muradovun cənazəsi bayrağa bükülmüş halda Gəncəyə daxil oldu. Elcanın tabutunu bütün şəhər qarşılıyırdı. Qəhrəman oğulun bədəni tamam yandığı, tanınmaz hala düşdüyü üçün tabutu açmağa qoymadılar. Hamı bayrağa bürünmüş şəhidin tabutunu qucaqladı.

Bəlkə də tabutun dili olsaydı, özünü necə xoşbəxt hiss etdiyini deyərdi. Çünkü tabut adı bir taxta parçasıdır. Elə də

dəyəri yoxdur. Hansı insan gedib ağacı öpüb bağırna basar ki? Elcanın üçrəngli bayraqa bürünmiş tabutu digərlərin-dən fərqlənirdi. O, sadəcə ağac parçası deyildi. Axı, içərisində müqəddəs bir əmanət - şəhid daşıyırdı. Bu səbəbdən həmin tabut şərafətli idi.

Elcan Muradov şəhid oldu və məzarı Ana Vətənin köksündə qazıldı - Gəncənin Şəhidlər Xiyabanında. Torpaq mehriban bir ana kimi onu öz qoynuna aldı. Bütün mələklər göydən yerə enib şəhidi salamladılar. Nəinki bütün mələklər, indi kainat, varlıq aləmi ona salam deyir. Çətinliklər içərisində on doqquz il həyat sürən Elcanın ruhu indi rahatdır. Sanki o, başını soyuq torpağın yox, doğma ananın dizləri üzərinə qoymuşdu. Axı, Vətən də bir anadır.

Ana Vətənin üçrəngli bayraqına sarılan Elcan 9 noyabrda, yəni "Bayraq günü"ndə dəfn olundu. Bu təsadüf idimi? Məncə xeyr. Uğrunda şəhid olduğu Ana Vətən öz örپeyini onun üzərinə atmışdı və yer-göy şəhidə laylay deyirdi...

Elcanın ilahi dərgahə qovuşmasından iki-üç həftə keçmişdi. Həm bibisi oğlu, həm də ən yaxın dostu, sirdası Turxan Kəlbəcərdə hərbi xidmətdə idi. Torpaqlar azad olmuş, Qarabağda Azərbaycan bayraqı yüksəldilmişdi. Könnüllü cəbhəyə yollanan Turxan axşamüstü imkan tapıb Təranə xalasına zəng vurdu.

- Salam, xalacan.
- Əleyküm salam, qurban olum. Necəsən?
- Sağ ol, şükür Allaha! Hər şey yaxşıdır. Xala, bu gün yuxuda Elcanı görmüşəm, - deyən Turxan kövrələrək sözünə davam etdi. - Gördüm ki, qəşəng, mənzərəli bir yerdəyəm. Qarışidakı al-əlvan çiçəklərlə bəzənmiş bağdan Elcan çıxıb

mənə yaxınlaşır. Bağrına basıb üzümdən öpür. Hər şeyin yaxşı olduğunu başa düşürəm. Birdən arxa tərəfdə bir neçə nurani şəxs peyda olur. Elcan onlara tərəf çevrilib gülümsəyir və mənə baxıb əllərini ciynimə qoyur. Mən ağlayıram. "Bəs deyirlər, sən ölmüşən", - deyə soruşuram. Elcan təbəssümlə deyir: "Yox, ölməmişəm. Görürsən ki, sağ-salamatam. Özü də vəziyyətim əladır". Mən: "O arxadakı adamlar kimdir?" - soruşanda Elcan cavab vermir. Yavaş-yavaş məndən uzaqlaşış onlara doğru gedir. Bir azdan çevrilib baxır və həmişəki kimi hər şeyin yaxşı olduğunu bildirmək üçün gözlərini yumub açır.

Turxan yuxunu danışdıqca Təranə xalası göz yaşlarını saxlaya bilmir. Yeqin ki, Allah özü Elcanın yaxınlarına şəhidin halını bildirmək istəyib.

- Turxan, balam, mən belə də bilirdim. Elcan şəhid olub. İndi cənnətdədir. İnanıram ki, sənin arxada gördüğün nuranı insanlar ya mələk imiş, ya da peygəmbərlər. Nə bilim, bəlkə də haqq-ədalət uğrunda şəhid olanlardır. Əsas odur ki, Elcan indi rahatdır.

Bəli, Elcan şəhid oldu. Məhz buna görə o, dünyanın ən xoşbəxt insanlarından biridir. Şəhidliyin mübarək, əziz qarاداشım!

Bu dünyada kim əbədi yaşayır ki? Hər bir insan gec, ya tez ölümü dadır. Lakin əsas odur ki, ölümünlə əbədiyyət qazanasan. Dəyərli füzulişunas-alim Mail İsmayıloğlunun ölümünə saatlar qalmış söylədiyi qəzəldə deyildiyi kimi:

*Ey əhli-Vətən, siz mənim ünvanımı bildiz,
Bundan sonra bu sevgili ünvan sizin olsun.*

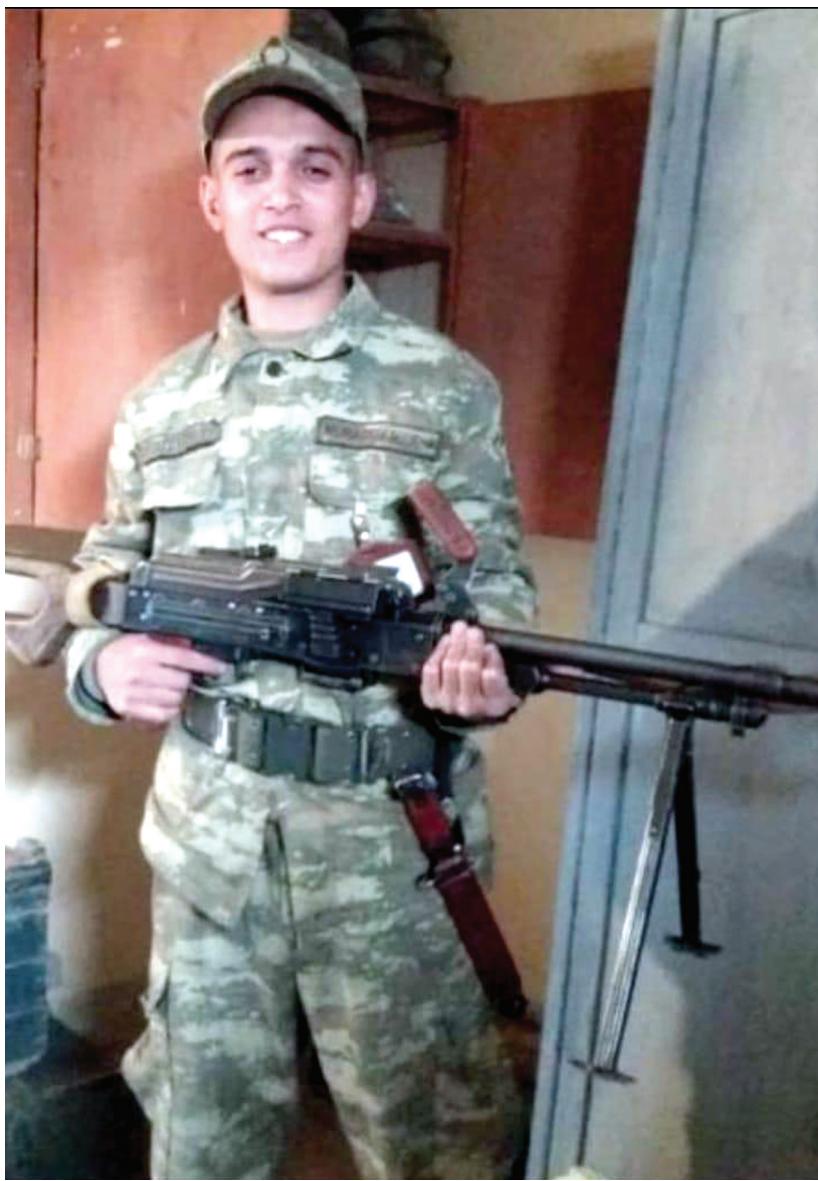

*Keyfiyyətin axırda bilərsiz bu cəhanın,
Zövqü yox olan mülki-Süleyman sizin olsun.*

*Yarın qəmi-hicranına çox dözmüşəm, indi
Mən getdim, həmən möhnəti-hicran sizin olsun!..*

Ölümündən sonra üstü açılan gizli yaxşılıq

Hər bir normal düşüncəli insanın daxilində başqasına yaxşılıq etmə istəyi var. Bu, Yaradanın fitrətimizdə qoyduğu bir qanuna uyğunluqdur. Lakin bəzən bəşər övladı öz daxili mənəviyyat qanunlarına, vicdanının çağırışlarına zidd olaraq yanlış və bəyənilməz əməllər edir. Təəssüf ki, yaşadığımız hazırkı dünyada pislər yaxşılıarı üstələyir, amma varlıq aləmi məhz azsaylı yaxşıların sayesində varlığını davam etdirir. Tarix göstərir ki, cəmiyyətlərdə yaxşı insanlar olmayanda həmin cəmiyyətlər fəlakətə düşür olur.

Yaxşı insanların göstəricisi məhz yaxşı əməlləridir. Ən yaxşı əməllərdən biri isə müqəddəs dəyərlər naminə öz canını fəda etməkdir. Allah yolunda canlarını fəda edən şəhidlərimizin hər birinin həyatını araşdırıldıqca çox maraqlı bir halla üzləşirik. Belə ki, hər bir şəhidimiz həyatı boyunca yaxşı əməlləri ilə ad çıxarmış şəxslər olub. Onların içərisində elələri də olub ki, etdiyi yaxşılıqları gizlətməyə çalışmış, lakin ölümlərindən sonra həmin əməlləri ortaya çıxmışdır. Belə şəxslərdən biri də şəhid Muradov Elcandır.

Elcanın cənəzəsi torpağa tapşırılandan sonra çox maraqlı bir hadisə baş verib. Belə ki, onun yas məclisinə iki yeni-yetmə uşaq gəlir və dualar edərək göz yaşı axıdırlar. Şəhidin qohum-əqrəbəsi təbii ki, onları tanımır. "Allah qonağıdır, yəqin başsağlığı verib ehsandan "bismillah" etməyə gəliblər" - deyə düşünürlər. Bir qədər sonra həmin yeniyetmələr məclisin sahibilə maraqlanıb Elcanın atasının yanına gəlirlər. Onu qucaqlayıb başsağlığı verirlər:

- Əmi, Allah rəhmət eləsin! Oğlunuz bizə böyüklük edib. Yeri cənnət olsun.

Eldəniz onların nə demək istədiyini başa düşmür və sorusur:

- Amin! Ölənlərinizə rəhmət! Elcanın dostlarınız?
- Hə, dostlarıyıq. Daha doğrusu onunla qardaş kimi idik. Əmi, biz iki qardaşq, ata-anamız rəhmətə gedib, yetimik. Elcanla bir hadisə nəticəsində tanış olmuşuq. O, bizə qalmağa ev tutdu, - deyə iki qardaşdan böyüyü sözünə davam elədi. - Mənə iş tapdı. Hər ay da müntəzəm olaraq, pul, "produkt" gətirib verirdi.

- Necə yəni, sizə ev tutub? Harda?
- Abbas Səhhət tərəfdə...

Eldəniz bir az duruxdu. Elcanın aradabir həm ondan, həm də digər dost-tanışlarından bir qədər pul istədiyini xatırladı. Elə düşünürdü ki, cavandır, yəqin dostları ilə gəzib-əylənir. Amma sən demə o, həmin pulları yığaraq aparıb yetimlərə verirmiş.

Həmin gün olanları götür-qoy edən Eldəniz işin ardınca düşməyi qərara alır. Oğlunun dostları ilə söhbətləşir. Sonra ikinci gizli xeyirxah iş ortaya çıxır. Sən demə, Elcan qonşu

binada yaşayan bir ailəyə də köməklik göstərmiş. Həmin ailədə də iki körpə yetim var imiş. Uşaqlara bibiləri baxırmış. Tək canı ilə həm işləyib, həm də yetimlərə baxan bi-biyə Elcan hər ay maddi dəstək olurmuş. Təsəvvür etmək çətindir, özün kasibçılıqla böyüyəsən, amma güc-bəla ilə pul toplayıb yetimlərə baxasan.

Eldəniz aşkar etdiyi cəmi iki ailə oldu. Lakin bəlkə hələ nə qədər aşkar etmədiyimiz belə ailələr var...

Bütün bu olanlar Elcanın qəlbinin necə geniş olmasının bariz nümunəsidir. O, hamının dərdini öz dərdi bilirdi. Şəkillərinə baxanda bunu gözlərindən sezmək çox asandır.

Həqiqətən də, kimin şəhid olacağını sanki Allah özü təyin edir. Şəhidlər cənnətin ən uca mərtəbəsində məskunlaşırlar. Uca Yaradan insanlar içərisindən ləyaqətli olanları şərafətləndirir və onlara şəhadət bəxş edir.

Yuxarıdakı hadisəni şair Şakir Əhmədli necə də gözəl nəzmə çəkmişdir:

Neçə səxavətin yasda açıldı,
Danışdı köməyə yetdiyin kəslər.
Doğmalar köksünə fərəh saçıldı,
İndi hamı sənə ehtiram bəslər.

Adın, əməllərin yaşadər səni,
Tanrı dərgahına çəkilər ruhun.
Sevdi Yaradan da şəhadətini,
Uyu, rahat olsun, əbədi yuxun!

Fəslin sonunda qeyd etmək istəyirik ki, boynumuzdakı haqlardan biri də insan haqqıdır. Ömrü yarıda qırılanların yarımcıq arzularını bizlər həyata keçirməliyik. Bu, onların üzərimizdəki haqqıdır. İndi Elcanın Rəsail və Eltac adlı iki qardaşı əvvəla Allaha, sonra bizlərə əmanətdir.

İndi Elcan aramızda yoxdur. Amma bir şəhid kimi ölməzlik qazanmış, öz şəhidliyi, qəhrəmanlığı, mərdliyi, cəsurluğu ilə nəhayət, xoş arzuları ilə hər zaman aramızdadır...

* * *

Cənab Prezident Vətən müharibəsində torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü uğrunda və işğal altındakı Füzuli rayonunun azad olunmasında göstərdiyi şücaətə görə şəhid Elcan Muradovu "Vətən uğrunda" və "Füzuli rayonunun azad olunmasına görə" (ölümündən sonra) medalları ilə təltif etmişdir.

Ümid edirik ki, ölməz şəhidimiz Elcan Muradovun əziz xatirəsi layiqincə anılacaq, onun ruhu kimi adının da ölməzlik qazanması üçün yaşıdığı Gəncə şəhərindəki küçələrdən birinə və təhsil aldığı 19 nömrəli tam orta məktəbə şəhidin adı veriləcəkdir.

Elcan Muradov canını Vətənə fəda etdi. Bu da bizim ona kiçicik bir töhfəmiz olardı...

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin! Məzarları nur-la dolsun!..

Əzizlərin xatirəsində şəhid Elcan Muradov

Şəhidlər heç vaxt unudulmur. Xüsusilə, yaxınları, əzizləri tərəfindən. Şəhidlər əzizlərin xatirəsinə əbədi olaraq doğmaliqla və qürurla həkk olunurlar. Onlardan istənilən biri ilə şəhid haqqında danışdıqda qəlbindəki ən ülvi sözlər dilinə axmağa başlayır.

Mən şəhid Elcan Muradovla bağlı onun yaxınları və əzizləri ilə söhbətləşdikdə bu deyilənlərin əyani şahidi oldum. Elcan on doqquz illik qısa ömür sürsə də, insanların xatirəsində necə dərin iz buraxdığını anladım. Əlbəttə, burada onunla bağlı deyilənlərin hamısını bölüşmək imkanım yoxdur. Amma mümkün qədər Elcanın bir neçə yaxını və əzizi ilə apardığım söhbətin xülasəsini siz dəyərli oxucularla bölüşmək isteyirəm.

Əzizlərin xatirəsində Elcan Muradov əbədi olaraq belə qalacaq:

Eldəniz Muradov (atası): "Elcan mənim oğlum olmaqdan əlavə, həm də dostum kimi idi. Dərdimiz-sərimiz eyni olardı. Heç vaxt üzümə qayıtmadı. Bir ata kimi onunla həmişə qürur duymuşam. Onun ölümü ilə elə bil belim sindi".

Leyla Muradova (anası): "Bir ana üçün övladı itirmək həqiqətən də çox acidır. Görmüşük ki, övlad valideynini torpağa qoyar. İstəsək də, istəməsək də bu təbii sonluğa öyrəşirik. Lakin ananın övladının ölümünü görməsi dünyasının ən ağır səhnəsidir. Elcan mənim ilk balam idi. Onun vəfat etməsi təkcə bizi yox, bütün onu tanıyanları ağlatdı.

Mən oğlumun şəhidliyindən sonra bildim ki, sən demə o, hamının qəlbinin fatehi olub".

Rəsail Muradov (qardaşı): "Yaxşı şeylərdə mənə nümunə olub. Elcan həmişə haqlı olanın, yaxşı insanların yanında olmağımı məsləhət görərdi. O, mənim üçün bir qardaşdan da irəli olub. Zaman keçdikcə Elcansız günlərin necə çətin olduğunu anlayıram. Həmişə qardaşımın gülər üzündən, məni bağırna basıb üzümdən öpməsindən ötrü çox dərixacam".

Eltac Muradov (qardaşı): "Elcan dünyanın ən yaxşı qaqaşı id. Mən onu çox istəyirəm. Bilirəm ki, ölməyib. Göylərdən bizə baxır".

Yaylaq Muradova (nənəsi): "Bir nənə üçün nəvənin ölmü çox böyük dərddir. Elcan balam çox cəsarətli, igid oğlan id. Böyüklərinin üzünə əsla ağ olmazdı. Hamını çox istəyirdi. Gülərz və mehriban idi".

Saniyə Cəfərova (nənəsi): "Elcan mənim böyük nəvəm olub. Həmişə gülərzlüyü ilə dərd-sərimi azaldardı. Səmi-mi, mehriban olmaqla bərabər, çox xeyirxah id. Yetim-yesir görəndə halı çox pozulardı. Neçə dəfə olub ki, axırıncı pulunu belə ehtiyacı olana verib".

İntiqam Muradov (əmisi): "Rəhmətlik Elcan elə bil, sağ əlim id. Həmişə mənə köməklik göstərib. Böyüklə böyük, uşaqla uşaqlı id. Heç vaxt böyüklərinin üzünə ağ olmazdı. Hamının ad günlərini əzbər bilirdi və çox vaxt ilk təbrik edən o olurdu".

Gülnarə Muradova (qohumu): "Cəsarətli oğlan id. Gözündə qorxu olmazdı. Özünə tez hörmət qazanırdı. Gəncənin hər yerində dostu-tanışlı var id. Kiməsə haqsızlıq edil-

diyini eşidəndə əsəbiləşərdi və dost-tanışını yığıb həmin adama köməyə tələsərdi. Düzdür, mehriban xasiyyəti vardı, amma hoqqabaz və təkəbbürlü insanlar Elcandan xoş üz görə bilməzdi".

Fərqañə Muradova (əmisi qızı): "Elcan mənə böyük qardaş əvəzi idi. Onunla qürur duyuram. Şəhidlik hər insana, hər kişiyyə qismət olmur. O özünü həmişə xoşbəxt sayırdı. Adını hər dəfə xatırlayanda gözlərimin qarşısına gülər üzü gəlir".

Rauf Cəfərov (dayısı): "Şəhid dayısı olmağımla fəxr edirəm. Elcan az yaşadı, amma həyatının hər anı yaddaşlarda qalacaq. Bunu deyə bilərəm ki, o, mərd oğlan idi. Heç vaxt kiminləsə davaya girişməzdi. Amma kimsə ona ilişsə, artıq-əskik söz desəydi, lazımı cavabını alardı".

Aybəniz Muradova (bibisi): "Elcan dəcəl idi. Həmişə özündən böyük adamlarla dostluq edərdi. Ona görə də həmyaşıdlarından fərqlənirdi. Elə bil, vaxtından tez böyüdü. Həmişə özünü lider kimi aparardı. Camaatın qəlbini tez ələ alardı. Gülərz idı".

Turxan Muradov (bibisi oğlu, dostu): "Ən yaxın dostum idi. Rəhmətlik Elcanla dostluğumuzun kökləri uşaqlığımıza gedib çıxır. Bu uzun illər ərzində dostluq münasibətlərimiz o qədər doğmalaşdı ki, biz əsl qardaş olduq. İndi mən canını Vətən uğrunda, bizim həyatımız və rifahımız uğrunda fəda etmiş qardaşım barəsində danışıram. Onu itirmək mənim üçün çox ağırdır. Bilirəm ki, ömrümün sonuna qədər heç kəs Elcanın boş qalmış yerini doldura bilməyəcək. Çünkü onun kimi səmimi və mehriban dost günümüzdə çox çətin tapılır".

Jalə Muradova (bibisi qızı): "Elcanı ən yaxından tanıyan insanlardanam. Mənə qardaş əvəzi olub. Yaşid olmağımıza baxmayaraq, onu özümə böyük bilmışəm. Hər zaman arxam-dirəyim olub. Ən çox sevdiyim xüsusiyyəti səmimiliyi idi".

Təranə Məmmədova (bibisi): "Elcan gözümün qabağında böyüüb. Onun xasiyyətinə ən çox bələd olan adamlardanam. Qardaşım oğludur deyə demirəm, tam səmimi sözümdür: Elcan qeyrətli Azərbaycan övladı idi. Bir bibi kimi mən onunla fəxr edirəm".

Arif Məmmədov (qohumu): "Əsl kişi idi. Sanki vaxtından əvvəl böyümüşdü. Bəlkə də həyatda çəkdiyi əziyyət onu tez yaşa doldurmuşdu. Gülərz, mehriban, səmimi biri idi. Büyüklərinin üzünə ağ olmaz, cavab qaytarmazdı. Çox qıvraq uşaq idi. Tənbəl insanlardan zəhləsi gedərdi".

Elvin Məmmədov (bibisi oğlu): "Elcan mənim mənəvi qardaşım idi. Ona söz vermişdim ki, gələcəkdə birlikdə çalışacağıq. Lakin təəssüf. Tanıdigım qədər, cəsarəti, qorxmazlığı ilə başqalarından seçilirdi. Dostluqda sadıq olmaq onun üçün dəyişilməz prinsip idi".

Elmir Məmmədov (bibisi oğlu): "Mehriban, səmimi oğlan idi. Sirr saxlamağı yaxşı bacarırdı. Həmişə mənə: "Mənim ürəyim qəbiristanlıq kimidir", - deyərdi. Əlamətdar günlərdə təbrik etməkdə hamidan qabağa düşərdi. Özü kasib ailədən olsa da, ehtiyacı olanlara həmişə əl tutardı".

Zeynəb Həsənova (bibisi): "Onu öz balam kimi çox istəmişəm. Bir sözümüz iki etməzdidi. Söz eşidən, məsləhətə qulaq asan idi. Adam var onun varlığı ilə yoxluğu arasında elə

də fərq olmur. Amma Elcan özünü elə sevdirmişdi ki, yoxluğuna hələm-hələm öyrəsmək olmaz".

İldirim Həsənov (qohumu): "Elcan istiqanlı oğlan idi. Hamının xeyir-şərinə şərifik olardı. Mehriban, zarafatçı idid. Amma zarafatlarında heç vaxt duzsuzluğa yol verməzdi. Hami ilə səmimi olduğundan xətri əziz idi. Onunla söhbət edəndə sanki yeniyetmə yox, yaşa dolmuş bir kişi ilə danışırdın".

Aytən Həsənova (bibisi qızı): "Bizə gələndə hər zaman evdəki xoş ab-hava birə min artırdı. Üzü gülsə də gözlərində nəsə bir nisgil var idi. Amma heç kəslə dərd-sərini böülüşməzdi. Bir sözü var, hələ də qulağımızdadır: "Dərdini nə dostuna aç, nə də düşməninə. Çünkü düşmənin eşidib sevinər, dostun isə qəmlənər".

Günel Həsənova (bibisi qızı): "Dayım oğlu Elcan gümrah, pozitiv insan idid. Hamımızla mehriban davranardı. Hər çörək yeyib qurtarandan sonra əllərini açıb Allaha şükür edərdi. Gözü başqasının malında olmazdı. Kasib ailədə böyüməsinə baxmayaraq gözü tox idi".

Mətləb Həsənov (qohumu): "Rəhmətliyin atası ilə həm dayıoğlu-bibioğlu, həm də yaxın dost olmuşam. Elcan barədə bunu deyə bilərəm ki, hamı onu çox istəyirdi. Cəsarətli, igid oğlan idi. Hara getsə özünə hörmət qazanmağı bacarırdı. Səmimi olması onu hamiya sevdirmişdi".

Sevda Həsənova (qohumu): "Elcan qabiliyyətli, mərifətli oğlan olub. Ürəyiaçıq olduğu üçün istəsən son tikəsini də verərdi. Kimləsə boş-boş mübahisə eləməyi, kiminsə arxa-sınca danışmağı, qeybəti sevmirdi. Zəhmətkeş idi. Pərakəndə nəsə etməkdən çəkinərdi. Xoşlayardı ki, hər şey planlı və dəqiq olsun".

Zahid Hüseynov (qohumu): "Ağıllı oğlan idi. Söz deyəndə, nəsə məsləhət verəndə qulaq asardı. Yersiz danışmaz, kiminsə sözünü ağızında qoymazdı. Düzdür, dəcəlliyi də var idi, amma qədərində".

Ədibə Hüseynova (qohumu): "Elcan mənim bacımın nəvəsi idi. Dünyaya gələndə mən də valideynlərinə gözaydınlığı vermişdim. O, adı kimi yaşadı, elinə canını verdi, elinin canı oldu. Ən uca ad şəhidlikdir ki, hər kişiyə qismət olmur. Elcan öz canı bahasına bu adı qazandı. Hamımız ona borcluyuq. Şəhidlər unudulmayacaq".

Sahil Hüseynov (qohumu): "Delavoy" oğlan idi. Sünilikdən qaçardı. Həmişə səmimi olmağa üstünlük verərdi: Mövlanənin sözü dilinin əzbəri idi: "Ya olduğun kimi görün, ya da göründüyün kimi ol". Acgöz, paxıl, xəsis deyildi. Kiməsə haqsızlıq edildiyini görəndə hirsindən yerə-göyə siğmirdi. Çalışırdı ki, ətrafindakılar hamısı ədalətli olsun".

Cəfər İsmayılov (qohumu): "Mərifətli, qanacaqlı oğlan idi. Rəhmətlik babası Cəmşid kişi kimi haqlının tərəfini tutardı. Yəni, həmişə ədalətli olmağı üstün sayardı. Kiminsə onun barəsində arzuolunmaz sözlər dediyini eșitməmişəm. İnsanların yaddaşında pozitiv və xoş əhval-ruhiyyəli olması ilə qalıb".

Zenfira İsmayılova (qohumu): "Ən çox işlətdiyi sözlərdən biri: "Sənə qurban olaram. Qadan alaram" - olub. Nəsə özünəməxsus xoş aurası vardı. Xalqımızın qeyrətini, namusunu qorumaq üçün şəhid olub. Bundan artıq nə deyə bilərəm ki? Halal olsun ona. Elcan əslində ölməyib. Axı, şəhidlər ölmür".

Cavid Dərələyəzli (qohumu): "Düzdür xətrini çox istəyirdim. Amma döyüşdə göstərdiyi fərasət və igidlilikləri ona olan ehtiramımı birə-min artırdı. Elcan öz canı bahasına "Vətən uğrunda" medalını qazanıb. Əsl vətənpərvər oğlan idi. Biz bu gün dinclikdə və rifah içində yaşayırıqsa, bunu məhz Elcan kimi cəsarətli oğullara borcluyuq".

Misir Həsənov (qohumu): "Elcan barəsində nə qədər deyilsə, məncə azdır. Gözlərində qorxu yox idi. Gənc olsa da, onunla danışanda adama elə gəlirdi ki, orta yaşılı biri ilə səhbət edirsən. Ən çox işlətdiyim bir ifadə vardi: "Dayı gözlərini yesin". Elcana bunu deyəndə həmişə: "Qadan alaram, Misir dayı" - deyərdi".

Nəriman Həsənov (qohumu): "Mehriban, istiqanlı idi. Uşaq vaxtlarında həmyaşıdları gününü oynamla keçəndə də, Elcan belə şeylərə az vaxt sərf edərdi. Böyükələr səhbət edəndə gəlib oturar və diqqətlə qulaq asardı".

Ramiq Eminov (manqa komandiri): "Cəsur oğlan idi. Elə bil şir üzəyi yemişdi. Gecənin qaranlığında bu postdan o biri posta həmişə mənimlə gedərdi. Yolda düşmən kəşfiyyatı, diversant ola bilərdi. Amma Elcanın gözündə qorxudan əsər-əlamət yox idi. Əminəm ki, düşmənlə qarşı-qarşıya çıxsayıb və əlində silahı olmasayıb dişi ilə düşməni didərdi. Vətənpərvər oğlan idi".

Mükafat Yaqubov (Elcanın döyüş yoldaşı olan şəhid Əliqismət Yaqublunun atası): "Oğlumla eyni gündə şəhid olub. Elcanla Əliqismət qardaş kimi idilər. Telefonla oğluma zəng eliyəndə həmişə Elcanla da maraqlanardım. Qabiliyyətli, mərifətli oğlan idi".

Arif Abbasov (dostu): "İmanlı insan idi. Allaha çox bağlıydı. Nəsə haqsızlıq görəndə: "Adamda Allah qorxusu olar", - deyərdi. Xeyirxah, əliaçıq idi. Yetim uşaq görəndə çox təsirlənərdi. İmkan daxilində onlara əl tutardı. Onun işlətdiyi: "Əl tutmaq Əlidən qalıb" - ifadəsi diliminin əzbəri olub".

Nicat Məmmədov (dostu): "Dostluq etməyi bacarırdı. İndiki dövrdə hər kişi başqasını öz evinə qonaq belə aparmır. O qədər nanəcib insanlar var ki. Amma Elcan qeyrətli oğlan idi. Dostunun ana-bacısını öz namusu sayardı. Boş-boş əyləncə məclislərinə həvəs göstərməzdi. Gülərz idı".

Rauf Məlikov (dostu): "Elcanla dostluğumuz çox dərinlərə getmişdi. Şübhə etmədən deyə bilərəm ki, ailəmi necə özümə arxa bilirəmsə, Elcanı da özümə elə arxa bilirdim. İndi mən öz dayağımı itirmişəm. Amma eyni zamanda qürur duyuram ki, bu itki boşuna olmayıb. Elcan və onun kimi igidlərimiz sayəsində Vətənimiz işğaldan azad edilib. Ona görə də həyatımın sonunadək Elcanla qürur duyacam".

İsmayıł Əsgərov (dostu): "Yaxın dostlarımdan olub. Sırırimizi, dərdimizi həmişə bölüşərdik. Doğma qardaşım olmasa da, Elcan qardaşım əvəzi idi. Açıq ürəkli olması, möhtac insanlara əl tutması ən çox xoşladığım xasiyyəti idı".

Etibar Həziyev (dostu): "Sadə oğlan idi. Yekəxana, təkəbbürlü adamlardan zəhləsi gedirdi. Allaha çox bağlı idi. Bizim dərdimizə şərik olsa da, öz dərdini heç kimlə bölüşmürdü. Tez-tez gözləri yol çəkirdi. Elə dost çətin bir də qarşıma çıxsın. Çox mehriban idi".

Elvin Əlizadə (dostu): "Rəhmətlik Elcanla cəmi bir neçə il idi dostluq edirdik. Amma bu müddət ərzində hər dostda olmayan üstünlükləri onda görmüşəm. Adamın qanı ona tez isinirdi. Əvvəllər münasibətimiz elə də ürəkaçan olmayıb. Lakin vaxt keçdikcə Elcanla aramızdakı soyuqluq yoxa çıxmış və bu münasibət dostluğa çevrilmişdi".

Elcan Rəsulov (dostu): "Mərhumla adaş idik. Bir-birimizi adımızla yox, sadəcə "adaş" deyə çağırırdıq. Elcan yaxşı dost, qardaş idi. Nəsə problemim olsaydı, bir zəngə dərhal özünü yetirərdi. Cəsarətli oğlan olduğu üçün bilirdim ki, dostonu dar ayaqda qoyub əsla qaçmaz. Elə bu cəsarətinə görə də şəhid oldu. O, düşmənin qabağından heç vaxt qaçmazdı. Təəssüf ki, namərdcəsinə raket-mərmi ilə şəhid etdilər onu".

Əziz Şahbazov (dostu): "Elcan həm yaxşı dost, həm də yaxşı sirdaş idi. Şəhid olub deyə demirəm, həqiqətən də o, qızıl oğlan idi. Dinə inancında möhkəm idi. Neçə dəfə birlikdə İmamzadəyə getmişik. Kərbəla hadisəsinə dair xütbələri çox sevirdi. O vaxt zalim Yezidin İmam Hüseynə etdiklərini həzm edə bilmirdi. Hər zaman Allah yolunda şəhidliyin necə müqəddəs mərtəbə olduğunu deyərdi. Axırda məqsədinə çatdı. Allah onu Peygəmbər və Əhli-Beyt ilə məhşərə gətirsin!".

Bilal Fərəcov (qonşusu): "Gözlərimin qabağında böyüyüb. Çox ürəkli oğlan idi. Deyib-gülər, dostlarının, yaxınlarının könlünü sevindirərdi. Onun dostlarına kimsə haqsızlıq edərdi, Elcan dərhal özünü çatdırardı. Demirəm, davakar olub, amma həyatdır, lazım olanda şir kimi vuruşurdu. Cəsur və qorxmaz idi. Atası onunla nəfəs alırdı. Allah yerdə qalanlara səbir versin".

Təranə Əliyeva (qonşusu): "Elcan o qədər yaxşı uşaq idi ki, bütün qonşular onu əzizi kimi çox istəyirdi. Ona görə də onun ölüm xəbərini eşidəndə hamımız bu xəbərdən sarsılıdıq, ağladıq, kədərləndik. İndi də ondan söhbət düşəndə gözlərim dolur, özümü saxlaya bilmirəm. Onun gülərzülyü, mehribanlığı gözümün qabağında canlanır. Axı, o, gözümüzün önündə böyüyüb, bütün qonşular kimi mən də onuna fəxr edirəm. Allah Elcana rəhmət eləsin".

Arzu Əliyev (qonşusu): "Mən hər insanın həyatda layiq olduğu məqama çatdığını inanıram. Mərd və qorxubilməz Elcan da daxil olmaqla rəhmətliyin cəsarət və şücaətini öz gözlərimlə müşahidə etmişəm. Şəhidlik Elcanın çata biləcəyi və layiq olduğu ən uca zirvədir. O, indi təkcə Gəncənin yox, bütün Azərbaycanın fəxridir".

İmnar Əliyev (qonşusu): "Gözlərimiz önündə böyümüş Elcanın mərifət-qanacağı onu hamımızın istəklisi etmişdi. Şəhid olduğunu eşidəndə necə kədərləndiyimi ifadə etmək çətindir. Amma şəhidliyin ən uca zirvə olması və şəhidlərin heç vaxt ölməməsi mənə təsəlli və təskinlik olur. O canı, qanı ilə bu ucalığı qazanıb. Düzdür, şəhid olub, lakin həmişə ürəyimizdə olacaq, adı Azərbaycan var olduqca, var olacaq!".

Əli Rzazadə (qonşusu): "Səmimi və mehriban oğlan idi. Tanıldığı hər kəsə yaxşılıq etməyə çalışardı. Elə bu xüsusiyyətinə görə də hamı tərəfindən sevilirdi. Yoxluğuna öyrəşməyimiz çox çətin olacaq. Yeri əbədi behişt olsun".

Elnurə Məmmədova (qonşusu): "Elcanla bir binada yaşamışam. Onun hər hərkəti, davranışları, gülüşü hələ də yadداşımdadır. Çox mehriban və istiqanlı oğlan idi. Buna görə də bütün qonşular rəhmətliyin xətrini çox istəyirdi. Onun

Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə şəhid olduğunu eşidəndə həqiqətən də kövrəldim. Elə bil qonşuluqda yaşayan birini deyil, doğma, əziz bir insanı itirmişəm. Bu doğmalığı Elcan özü qazanmışdı".

Fərid Əhmədov (qonşusu): "Can çox şirin şeydir. Ondan keçmək hər oğulun hünəri deyil. Amma Elcan öz canını gözünü qırpmadan eli üçün verdi. Yadımdadır, bir dəfə mən öz adımin mənasını deyərkən "tək, yeganə" demişdim, rəhmətlik isə belə demişdi: "Mənim adımin mənası çox sadədir - Elin canı" Sanki adı ilə qürur duyurdu. Cəsarətli və qeyrətli oğlan idi".

Vüsalə Məmmədova (qonşusu): "Səxavətli adam idı. Qonşuluqda yetimlərə baxan bir qadın var. Təzə bilmışəm ki, sən demə Elcan onlara həmişə dəstək olarmış. Məncə elə bunun özü onun necə geniş bir qəlbə sahib olduğunu isbatlayır. Mərhümən tabutu alqış və "Allahu Əkbər" sədaları ilə qarşılandı. Yəni, onun ölümü də bir qələbə simvolu daşıyırı".

Günay Əliyeva (qonşusu): "Balaca vaxtlarından filmlərdə təqdim olunan qəhrəmanlara, tarixdə ad çıxarmış şücaətli şəxslərə həmişə qibə etmişəm. Təəssüf ki, qəhrəmanların ətrafımızda ola biləcəyini heç düşünməmişəm. Elcan belə qəhrəmanlardan biri olub. O, nə filmə çəkilən personaj, nə də kitablarda haqqında bəhs olunan tanımadığım şəxs idi. Elcan tarix yazan oğul olub. Əminəm ki, gələcək nəsillər onun adını tarix kitablarında oxuyacaqlar. Çünkü Elcan öz qanı ilə bu tarixi yazıb".

Elçin Aliyev (məktəb direktoru): "Mənim üçün şübhəsiz ki, bütün şagirdlər əzizdir, doğmadır. Onların təkcə

məktəb həyatı yox, məktəbdən kənar həyatı da məni hər zaman düşündürür. Ona görə də uşaqları daha yaxından tanımağa çalışıram. Bu tanışlıq işlədiyim illər ərzində mənimçün nə qədər yeni-yeni kəşflər ərsəyə gətirib. Belə kəşflərdən biri də adını qürurla andığım Elcanla tanışlığımızdır. Etiraf edək ki, indiki dövrümüzdə Elcan kimi oğullar təkcə ailələri və müəllimləri üçün deyil, bütün cəmiyyət üçün qürur mənbəyidir. Bir çoxları düşünür ki, yaxşı uşaq yalnız dərslərini yaxşı oxuyanlardır və təəssüflər olsun ki, onların əxlaqı, mənəvi keyfiyyətləri bir çoxlarını heç düşündürmür. Amma həyat göstərir ki, bunlar olmadan yüksək keyfiyyətli şəxsiyyət formalaşır. Bax, Elcanda bütün bu yüksək keyfiyyətlər cəmləşmişdi. O, böyük-kiçik yeri bilən, müəllimlərinin hörmətini saxlayan, ailəsinin, dostlarının, yaxınlarının və həyat göstərdi ki, Vətənin qeyrətini çəkən mərd oğul idi. Bu gün biz, Elcan və Elcan kimilərin bu mərdliyi sayəsində güclü Azərbaycanımızın bir vətəndaşı kimi yaşayırıq. Allah ona və bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin".

Məmmədov Nizami (ibtidai sinif müəllimi): "Elcanı lap uşaqlığından tanıyıram. Belə bir deyim var - müəllim ikinci valideyndir. Bax, mən Elcanın ikinci valideyni kimi olmuşam. Axı, mən onun ilk müəllimiyəm. Ona ilk dəfə hərf-ləri, yazı-pozunu, rəqəmləri öyrətməklə bərabər, elə bilgiləri də öyrətməyə çalışmışam ki, bununla o, kiçik cəmiyyət olan ailədən böyük cəmiyyətimizə qapı aça bilsin. İndi mən görüürəm ki, Elcan bu qapını şərəflə, ləyaqətlə açmağı bacardı. O, əsl kişi olaraq yetişdi və kişi olaraq da canını Vətəninə fəda etdi. Bu gün mən Elcanla fəxr etməklə yanaşı,

onun ilk müəllimi olmağımla qürur duyuram. Eyni zamanda valideynləri qədər onu itirdiyimizə görə kədərlənirəm. Bu kədərimi toxadan yeganə amil Elcanın şəhid olub cən-nətə getməsidir. Məkanı həmişə cənnət olub, qəbri nurla dolsun".

Könül Əsgərova (fiziki tərbiyə müəlliməsi): "Elə adamlar var ki, adam onun barəsində heç danışmaq belə istəmir. Lakin elələri də var ki, onun haqqında danışdırıqca elə hey danışmaq istəyirsən. Elcan məhz belələrindən idi. Biz müəllimlər onun xəbərini eşitdikdən sonra elə hey ondan danışırıq. Mənim göz yaşlarım kədər və qürur göz yaşlarının qarışığıdır. Elcan balam kimi çox istədiyim bir uşaq idi. Onu itirməklə mən öz əzizimi itirmişəm. Amma müəlliməsi kimi qürur duyuram ki, şagirdim Elcan hamımızın başını ucaltdı. Bu böyük qələbəmiz Elcan və elcan-ların qəhrəmanlığı sayəsində əldə edildi. Hesab edirəm ki, onun adı və xatirəsi mənim və bütün müəllimlərinin qəlbində əbədi olaraq yaşayacaqdır. Şəhidlər ölməz, Və-tən bölünməz!".

Təranə Namazova (rəsmxət müəlliməsi): "Mən Elcana illərlə dərs demişəm. Hələ də gözlərimin önündədir: pəncərə tərəfdən ikinci partada oturardı. Rəssamlıq qabiliyyəti vardı. Etiraf edim ki, məndən çox güclü idi. Fitri istedada malik olduğunu düşündürdüm. Çəkdiyi kompozisiyalar günlərin birində ən ali zirvəyə qovuşacağından xəbər verirdi. Öz ləyaqətini hər zaman uca tutardı. Özünü ağsaqqal kimi aparardı. Yəni, mehriban olmağıyla bərabər, həm də ağır-yana xasiyyəti vardı. İndi Elcan Allah yanında peyğəmbərlərdən sonra ikinci mərtəbədədir. Xoş halına!".

Gülbahar Dumanova (ingilis dili müəlliməsi): "İlk insan cəmiyyətlərindən günümüzə qədər milyonlarla il ötmüşdür. Bu uzun zaman kəsiyində milyardlarla insan gəlib getmişdir. Həmin insanların içərisindən tək-tükünü çıxmaqla, hamısı tarixin tozlu səhifələrində itib batmışdır. Tək-tük şəxslərin adı günümüzədək gəlib çıxmışdır. Elcanın həyatı və ölümü onun da bu tək-tük insanlardan olduğunu və gələcək nəsillərə qırurla və fəxarətlə ötürüləcəyini göstərir. Elcan və onun kimi qəhrəmanlar əsla ölmür və unudulmur-lar. Həyat fanidir, hər kəs bir gün bu dünyadan köçür. Mübarəkdir o şəxsə ki, şəhid adını qazanmaqla ölümsüzlük qazanır. Elcan indi tək mənim yox, bütün Azərbaycan xalqının qürur mənbəyidir".

Tamara Nağıyeva (əmək təlimi müəlliməsi): "Elcan sakit təbiətli bir şagird idi. Dinimiz də bunu deyir ki, şəhidlər ölmür. Bir insan üçün çata biləcəyi ən uca mərtəbə məhz şəhidlik mərtəbəsidir. Bu ad hər yoldan keçənə nəsib olmur. İnsan gərək ləyaqətlə, qeyrətlə ömür sürsün ki, sonda belə bir məqamlı mükafatlansın. İndiyə qədər neçə-neçə doğmamız dünyadan nakam köçüb. Təbii ki, hansısa əzizimizin gənc yaşda ölməsi qəlbimizə dağ çəkib. Amma Elcanın itki-si mənə daha çox təsir etdi. Elə bil, doğma balamı itirdim. Bundan sonra neçə il ömrüm var, bir Allah bilir, lakin mənim bildiyim budur ki, Elcanın gülər üzü, kədərqarışq təbəssümü, oturuşu-duruşu həmişə yadımda qalacaq. Onun yoxluğu çox hiss olunur və bu mənə daha çox təsir edir.

Naibə İsmayılova (riyaziyyat müəlliməsi): "Rəhmətlik tək mənim yox, bütün müəllimlərinin sevgisini qazanmışdı. Bilmirəm, buna intuisiya demək olar, ya yox, lakin

həmişə Elcanı görəndə onun aurasında bir fərqlilik sezirdim. Cəsarətli oğlan idi. Yalan danışmazdı. Deyərdi ki, yalanı nədənsə qorxub-çəkinənlər danışar. Mənəvi üstünlükleri ilə həmişə seçilərdi. Yadımdan çıxmaz, nəsə tənlik həll eləyəndə haradasa təntiyib səhv etsəydi üzü qızarardı. Məsuliyyətli bir şagird idi. Elcanın barəsində çox danışmaq olar. O, qürurla, iftixarla yaşayırırdı. Şəhidliyi bütün müəllim və müəllimələrini sarsıtsa da, indi həminin qürur mənbəyinə çevrililib".

Nurlana Verdiyeva (sinif rəhbəri): "Şəhidlik xəbəri məni həqiqətən də çox sarsıtdı. Övladını itirmiş bir ana kimi ağladım. Təəssüf ki, həyat çox acımasızdır. Elcanın bir neçə spesifik xüsusiyyəti vardı ki, onlardan biri həmişə diqqətimi cəlb edərdi. Bu da rəhmətliyin gözlərində kədərin kök salması idi. Yeniyetmə yaşlarında axı, bu nə nisgil ola bilərdi? Hələ də bu sual mənimcün cavabsız qalıb. Düzdür, çoxlarının xatirəsinə Elcan gülərzəlüyü və təbəssümü ilə həkk olunub. Amma bu təbəssümün arxasındaki kədər bir müəmmaya çevrilmişdi. Bu gün əminəm ki, onun gözlərindəki həmin kədər artıq yox olub, sevinclə əvəzlənib. O, indi dünyanın ən xoşbəxt insanları ilə birlikdə cənnətdə məskən salıb".

Ilqar Məmmədov (fiziki tərbiyə müəllimi): "Xoşbəxtlik həyatda yaşanan xoş anların toplusundan ibarət bir anlayışdır. Ən azından mən belə düşünürəm. Həyatımın ən xoş anları demək olar məktəbdə, dərs dediyim təhsil ocağında keçib. Bu anlarda müəllim yoldaşlarımla bərabər, şagirdlərimin də xüsusi payı olub. Elcanın yeri isə xüsusi qeyd edil-

məlidir. Çünkü onun olduğu dərsdə həmişə müsbət, pozitiv ab-hava hökm sürürdü. Elcan elə bil ətrafına müsbət enerji saçırıdı. Tək bir təbəssümü belə qəlbdəki nisgili aparırdı. Bunu tək mən yox, söhbət etdiyim bütün pedaqoji heyət də təsdiqləyir. Allah rəhmət eləsin!".

Elmira Bayramova (ana dili və ədəbiyyat müəlliməsi): "Mən Elcana bir il dərs demişəm. Həmin bir ildəki xatirələrimi xülasələşdirək, Elcanın çevik, diribaş, cəsur, mətin biri olduğunu deyə bilərəm. Güclü yaddaşa sahib idi. Belə yaddaşla sinifdə əlaçı olmaması məni həmişə üzürdü. Amma mənəvi keyfiyyətləri, mehribanlığı, səmimiliyi onun dəyərini gözümüzdə birə-min artırırıdı. Uzun illər ərzində Elcana dərs demiş müəllim yoldaşlarının hamılıqla rəhbərlikdən məktəbimizə şəhid Elcan Mardonovun adının verilməsini xahiş etməsi məndə qəti bir fikir yaradıb: Elcan təhsil aldığı müddət boyunca hamının qəlbini fəth edibdir".

Dilbər Bəhlulova (tarix müəlliməsi): "Millətlərin, dövlətlərin və sivilizasiyaların həyat yolu tarixin səhifələrində əks olunur. Ən böyük tarixlər məhz qanlar, canlar bahasına ərsəyə gələn tarixlərdir. Bizlər həmin tarixi oxuyaraq keçmiş millətlərin taleləri ilə tanış oluruq. Amma Elcan kimi oğullar tarix yazırlar. Elcan öz şəhidliyi ilə tarix yazdı və gələcək nəsillər məhz o tarixi oxuyaçaqlar. Azərbaycan var olduqca Elcan və elcanlar da var olacaq. Mən, bir tarix müəlliməsi kimi qürur duyuram ki, tarix yazan igid Elcan məhz mənim şagirdim olub".

Sevda Hüseynova (ingilis dili müəlliməsi): "Elcan xatirələrimdə səmimiliyi, sakit təbiəti, dostcanlığı ilə qalıb.

Məktəbdə təşkil olunan ictimai tədbirlərdə fəal iştirak etməklə bərabər, özü tədbirə əlavə bir rəng qatardı. Məktəbimizdə oxuduğu illər ərzində dostları ilə çox mehriban idi. Elcanın kiçik qəlbində böyük Vətən sevgisi vardi. Zənnimcə məhz bu sevgi sayəsində o şəhidliyə yüksəldi Elcan kimilər! Yaşadığımız bu coğrafi region sadəcə quru torpaq sahəsidir. Torpaq, uğrunda ölən varsa Vətəndir!".

Qismət Namazov (sinif yoldaşı): "Mən illərlə Elcan Muradovla eyni sinifdə oxumuşam. Onunla bir sinif yoldaşı olmaqdan daha yaxın əlaqəmiz vardi. Belə ki, biz dost idik. Nə vaxt bir dərd-sərim olsaydı, Elcanla bölüşərdim. Səmi-mi etiraf edirəm, o, min dosta dəyərdi. Gözəl sirdəş olmayı bacarırdı. Hər şeydə birinci olmağa çalışırdı. Liderliyi bacarma xüsusiyətinə görə, onu özümə böyük qardaş bilirdim. Öz dostcanlığı ilə sinifdə hamımızın sevgisini qazanmışdı. Elə adamlar bu dünyaya çox gec-gec gəlir və təəssüf ki, əksər vaxtlarda tez də dünyadan köçürlər".

Allahyarov Adil, Alınağıyev Fərman, Kərimov Həsən (sinif yoldaşları): "Biz Elcanın sinif yoldaşları olmayımzlə fəxr edirik. Təəssüf ki, heç kimi geri qaytarmaq olmur. Əgər olsaydı, əlimizdən gələni edərdik ki, Elcanı qaytaraq. İndi biz sanki öz qardaşımızı itirmişik. Xatirələrimizdə həmişə müsbət keyfiyyətləri ilə özünə yer edəcək. Öləkəmizin müstəqilliyində ən çox haqq sahibi olanlar məhz şəhidlərimizdir. Elcan şəhidlik zirvəsinə ucalıb və zənnimizcə elə bu adın özü, onun nakam ömrünü necə yaşadığına dəlildir. Çünkü şəhidlərin hamısının həyatı bir yolda cəmlənir: Kişilik, mərdlik, qəhrəmanlıq yolu! Elcan tez-tez bizə şəhidlər sərvəri İmam Hüseyndən danı-

şardı. Bu gün o, şəhid olub və əminik ki, hazırda Həzrət Hüseyn ilə birlikdə cənnətdədir".

Cəlilova Müjgan, Vəliyeva Məfkurə, Qurbanova Ülkər (sinif yoldaşları): "Elcan bizə həm qardaş, həm himayəçi olub. Ləyaqətlə yaşanmış həyat illərlə deyil, əməllərlə ölücülür. Biz səmimi olaraq deyirik, rəhmətlik bizim qəlbimizdə ancaq yaxşı əməlləri ilə qalib. Baxmayaraq ki, bioloji olaraq eyni ailədən deyilik, amma Elcan sinifdə qardaş-bacı mühiti yaratmışdı. Özümüzü sinifdə sanki öz evimizdəki kimi hiss edirdik. Eşidəndə ki, o, şəhid olub, günlərlə ağladıq. Biz qardaşımızı itirmişik. Allah Elcan qardaşımızın ruhunu şad eləsin. O, bizə həmişə mehriban olub. Dua edirik ki, Allah da həmişə onunla mehriban davransın...".

Elcan Muradova
həsr olunan
POEZİYA

Şakir Əhmədli

*AYB-nin və AJB-nin üzvü,
"Qızıl Qələm" laureati, şair,
publisist-jurnalist*

Uyu, rahat olsun əbədi yuxun!

*(Vətən müharibəsində şəhid olmuş
səxavətli və xeyirxah qardaşım Elcan Muradovun
əziz xatırəsinə ithaf edirəm).*

Yaşamır hər insan könüldə - bəlli,
Sənə nəsib oldu bu şərəf, bu şan.
Gözəl əməllərin bizə təsəlli,
Adın anılacaq sənin hər zaman.

Ömrünü bəzədin ülvi əməllə,
Səxavət bağından çoxu gül dərdi.
Ucaldın nəcibliklə pillə-pillə,
Bildin ürəklərdən, gözlərdən dərdi.

Ehtiyac içində sən ola-ola,
Tutduñ əllərindən neçə insanın.
Bilmədik gələcək ömrün zavala
Fəda olacaqdır Vətənə canın.

Yığdığın sərvətin sənin deyilmiş,
Sınıq könüllərə payın olubdur.

Məzarın üstündə başlar əyilmiş,
Sevincli o gözlər indi dolubdur.

Neçə səxavətin yasda açıldı,
Danışdı köməyə yetdiyin kəslər.
Doğmalar köksünə fərəh saçıldı,
İndi hamı sənə ehtiram bəslər.

Adın, əməllərin yaşadər səni,
Tanrı dərgahına çəkilər ruhun.
Sevdi Yaradan da şəhadətini,
Uyu, rahat olsun, əbədi yuxun!

Səbuhi İmranoğlu

Şəhidim

*(Şəhid Elcan Muradovun
ruhuna ithaf edirəm)*

Qarabağa gedib, yeni nəfəslə,
Sayənizdə salam verək, Şəhidim!
Səmimi qəlb ilə, sevincli səslə,
Ruhunuz şad olsun! - deyək - Şəhidim!

Boş qoymazlar bir an belə səngəri,
Çox keçdilər maneəni, əngəli.
Elcan kimi zabitləri, əsgəri,
Örnək olsun xalqa, gərək, Şəhidim!

Ermənilər qaldı əli-amanda,
Döyüşə-döyüşə qısa zamanda
Torpaqları hissə-hissə alanda
Sizlər bizə verdiz fərəh, Şəhidim!

Düşmənlər tar-mar olundu bir an,
Gözün aydın olsun, ey Azərbaycan!
Bilirəm sizləri minlərlə insan
Əsrlərlə yad edəcək, Şəhidim!

,

Ağlama, ana!

(*Şəhid qardaşım Elcanın əziz
xatirəsinə ithaf edirəm*)

Hər bir igid kimi, yurdunu sevib,
Torpaq bölünməzdir! - mən bunu deyib,
Vətən çağırışına bir haray verib,
Gedirəm döyüşə, ağlama ana!

Halallığın ver, verdiyin südün,
Canımı, qanımı verərəm bütün.
Haqqın zirvəsinə ucalmaq üçün
Gedirəm döyüşə, ağlama ana!

Zəbt edib torpağı, alçaq erməni
Vətənim hay salıb, səsləyir məni.
Öz yurdumdan qovmaq üçün düşməni
Gedirəm döyüşə, ağlama ana!

Verdi öz elinə canını Elcan
Şəhidə bir dildən can deyək, ey can.
Daim yaşasın, qoy Azərbaycan!
Gedirəm döyüşə, ağlama ana!

Elcan qardaşım

Şəhadət Allahın yolu,
Şəhidlər xalqın qüruru,
Şəhid bir günəşdir, nuru
Əbədi saçan, qardaşım.

Şəhidləri Allah seçir,
Şəhidləri millət sevir.
Şəhid haqq uğrunda edir
Canını ehsan, qardaşım.

Sən də aldın əmri Haqqdan,
Mərdcə çıxdın zor sınadın.
Qanad açıb Qarabağdan
Behiştə uçan, qardaşım.

Yaşayaraq şərəfinlə
Öz müqəddəs hədəfinlə,
Yazdırın kiçik bir ömrünlə,
Bitməz bir dastan, qardaşım.

Ərlər gedən yolu seçən,
Şəhadət şərbətin içən,
El yolunda candan keçən,
Qəhrəman Elcan qardaşım!

**Şəhidlər can verib,
canlar yaşasın**

Ey şəhid qanını ucuz tutan kəs,
Qeyrətdən, şərəfdən xəbərin yoxdur.
Keçinin ağızının suyu qədər də,
Millətin yanında dəyərin yoxdur.

Şəhidin qanına qiymət kəsilsə,
Ən ucuz qiyməti Vətəndir, Vətən,
Öpülüb göz üstə qoyulan bayraq,
Şəhidin əynində kəfəndir, kəfən.

Şəhid anaları çox kövrək olur,
Bir millət onlara "ana" desə də,
"Şəhadət şərbəti şirindir!" -deyir,
Bir ömür qəm-qüssə, acı yesə də.

Şəhidlər can verib, canlar yaşasın,
Biz torpaq üstündə, onlar məzarda.
Əvəzin qaytaran can verə gərək,
Can ki əşya deyil ola bazarda.

Elşəni yandırıb, yaxıb sözlərin,
Ürəyim ağlayır, gözüm ağlayır,
Şəhidlər haqqında şeir yazanda,
Qələmim sızlayır, sözüm ağlayır.

Sözardı

Dəyərli Nəzakət xanım!

İnsanın iki qardaşı var: bioloji və mənəvi qardaşı. Bioloji olaraq canım qədər sevdiyim Elmir kimi qardaşım olsa da, mənəvi qardaşlarımın da varlığı həyatımı daha çox məna qatır. Vətən müharibəsində həyatını itirən şəhid Elcan Mürəddov dayım oğlu olmaqdan əlavə, həm də mənəvi qardaşım idi. Onun nə dəfnində, nə də üç, yeddi, qırx məclisində iştirak edə bildim. Həbsxana həyatı təəssüf ki, doğmalarımın yanında olmağa imkan vermir, ələlxüsus xeyir və şər məclislərində. Bu məsələ elə hey qəlbimi sıxırdı. Dua edirdim ki, mən də mənəvi qardaşım üçün nəsə edə bilim. Və bir gün anam sizin şəhidlə bağlı kitab yazmağımı tövsiyə etdiyinizi mənə çatdırıcı. Təbii ki, çox sevindim. Bu, dualarımın qəbul olunması demək idi.

Nəzakət xanım, etdiyiniz bu yaxşılığı heç vaxt unutmaya-
cağam. Allah razı olsun!

Elvin Arifoğlu

MÜNDƏRİCAT

Müəllifdən	5
Elcan Muradovu yaxından tanıyaq	8
Dərələyəzdən Gəncəyə mühacirət yanğısı	23
Məktəb illəri və yeniyetməliyi	26
Nakam sevgi	35
Səxavətli ürək	38
Vətənə xidmət borcu	44
İsti ocaqdan son gediş	51
Ana Vətənin keşiyində	60
Şir ürəkli igid	67
Qarabağ Azərbaycandır!	70
Cəsur Elcan dastanı	77
Təsadüfi rastlaşma?..	87
Şəhidlik zirvəsi	89
Ölümündən sonra üstü açılan gizli yaxşılıq	97
Əzizlərin xatırəsində şəhid Elcan Muradov	101

Elcan Muradova həsr olunan poeziya

Uyu, rahat olsun əbədi yuxun!	120
Şəhidim	122
Ağlama, ana!	123
Elcan qardaşım	124
Şəhidlər can verib, canlar yaşasın	125

Elvin ARİFOĞLU

El harayına Can deyən şəhid
ELCAN

Korrektor: Kamilə Dilbazi
Dizayner: Cəfər Kərimov

Yığılmağa verilmişdir: 14.11.2021

Çapa imzalanmışdır: 28.01.2022

Kağız formatı: 60x84^{1/16}. Fiziki çap vərəqi 16.

Tiraj: 1000